

NAUJI DUOMENYS APIE PADĖTĮ KLAIPĖDOS KRAŠTE 1925 METAIS: JONO BUDRIO DIENORAŠTIS

Vygantas Vareikis, Arūnė Arbušauskaitė

Skaitytojams pateikiamas Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerijos fonde Lietuvos centriniame valstybės archyve rastas Jono Budrio dienoraštis atskleidžia sudėtingas „kovos dėl Klaipėdos“ aplinkybes 1925 metais.

Ilgai Lietuvos istoriografijoje Jonas Budrys-Polovinskas buvo kiek primiršta figūra, nors jo vaidmuo tiek prijungiant Klaipėdos kraštą prie Didžiosios Lietuvos, tiek formuojant Lietuvos valstybės politiką iki Klaipėdos krašto Seimelio rinkimų 1925 metais nebuvo antraplanis. Net emigracijoje po Antrojo pasaulinio karo buvo vengta minėti Klaipėdos sukilimo aplinkybes, jau nekalbant apie tarpukarį. Tikrai po 1990 metų pasirodžiusiuose tyrimuose buvo atskleistas J. Budrio vaidmuo 1922–1923 metais Klaipėdos krašto užėmimo metu. Su 1923 metų įvykiais Klaipėdoje buvo susiję nemažai asmenybių, tačiau pagrindiniais sukilimo organizatoriais, kurių rankose buvo visos gijos, laikytumėme Ernestą Galvanauską, Erdmoną Simonaitį ir Joną Polovinską.

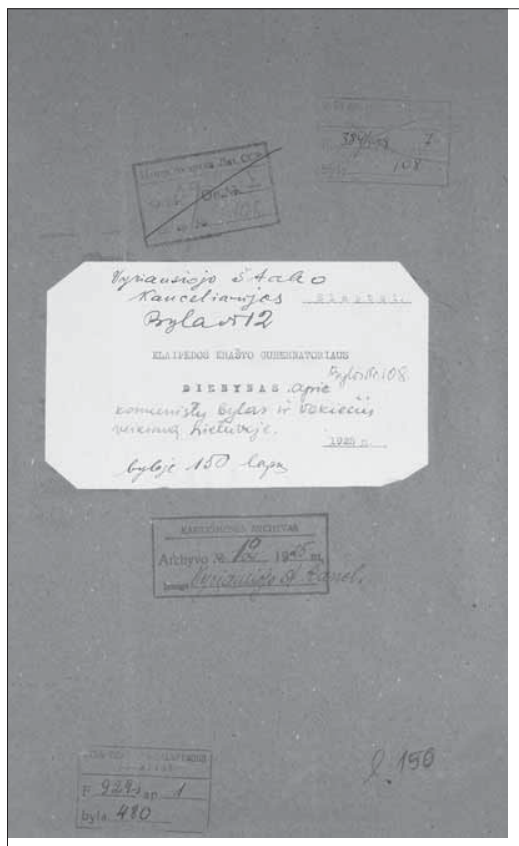
Po nesėkmingų bandymų diplomatiniu būdu įgyti Klaipėdą, 1922 m. rudenį Lietuvos Ministrų Tarybos slaptame posėdyje Lietuvos ministras pirmininkas ir užsienio reikalų ministras E. Galvanauskas, pasiekęs preliminarų pritarimą iš Berlyno, pasiūlė Lietuvos generaliniam štabui parengti sukilimo planą ir surasti karinį vadovą iš Klaipėdos krašto. Nepavykus tokio rasti tarp lietuvininkų, sukilimo vadu tapo Jonas Polovinskas. Jis turėjo ir žvalgybinės, ir karinės patirties, nes Rusijos armijoje tarnavo korpuso vadu, o 1918–1921 metais buvo Kolčako armijos Amūro karinės apygardos kontržvalgybos viršininkas. 1921 metais grįžęs į Lietuvą, nuo spalio 10 dienos Jonas Polovinskas pradėjo eiti Generalinio štabo žvalgybos skyriaus Kontržvalgų skyriaus viršininko pareigas. Vincas Krėvė, tuomet buvęs Šaulių sąjungos pirmininku, atsiminimuose apie J. Polovinską atsiliepė ypač neigiamai: „buvęs vidaus reikalų ministerijos valdininkėlis, pasiūstas į Klaipėdos kraštą kaip seklys, agentas, likimo ar, geriau pasakius, moterų protekcija atsiradęs Klaipėdos krašto gubernatoriumi, prie pačio išsivadavimo mažai prisidėjęs“¹. Matyt, V. Krėvei nepatiko, kad sukilimo organizatorių laurai lietuvių emigracijoje atiteko E. Galvanauskui ir J. Polovinskui.

Klaipėdos operaciją turėjo realizuoti 1923 m. sausio pradžioje Lietuvoje suformuota Ypatingosios paskirties rinktinė, kuriai vadovauti buvo paskirtas Jonas Polovinskas, pasivadinęs Budrio slapyvardžiu. Sausio žygis buvo sėkmingas, o jam pasibaigus suformuota kiek butaforinė Klaipėdos krašto armija iš vietos savanorių ir Lietuvos šaulių, pasilikusių krašte po sėkmingo sukilimo.² Šiai armijai vadovauti ėmėsi J. Polovinskas. Klaipėdos krašto armija ne tik kontroliavo padėtį Klaipėdos krašte iš jo išvedus Ypatingosios rinktinės dalis ir atliko viešosios tvarkos palaikymo funkcijas, bet pats jos egzistavimas derybose dėl Klaipėdos krašto ateities su Antantės atstovais buvo papildomas argumentas.

1923 m. vasario 17 d. Ambasadorių konferencija pripažino *fait accompli* ir perdavė Lietuvai suverenias teises į Klaipėdos kraštą. Po dviejų dienų visos Antantės ginkluotosios pajėgos, Ambasadorių konferencijos ypatingoji komisija ir buvęs krašto komisaras G. Petisnė išvyko iš Klaipėdos krašto. Tą pačią dieną J. Budrys-Polovinskas išplatino dekretą, kuriame skelbė, kad prisiima

¹ KRĖVĖ, V. Apie Klaipėdos atvadavimą, *Bolševikų invazija ir liaudies vyriausybė*, Vilnius, 1992, p. 94.

² Žr. Plačiau: VAREIKIS, V. Sukilėliai, šauliai, savanoriai, *Nauji požiūriai į Klaipėdos miesto ir krašto praeitį*. (Acta Historica Universitatis Klaipedensis, t. XVII). Sud. S. POCYTĖ, V. SAFRONOVAS. Klaipėda, 2008, p. 191–201.

vyrčiausiojo komisaro funkcijas ir rezervuoja teisę rūpintis krašto viešąja tvarka, kol galutinai bus nustatyti santykiai tarp Lietuvos ir Klaipėdos krašto ir kol Lietuva gaus jį valdyti. Anot R. Valsonoko, šis J. Budrio aktas „padėjo pamatą naujai viešajai teisės tvarkai, kuri *tacitu consensu* išliko iki pat Klaipėdos konvencijos įsigaliojimo“⁴³.

Lietuvos vyriausybė Klaipėdos krašte savo nuolatiniu įgaliotiniu paskyrė Antaną Smetoną. 1923 m. vasario 24 d. Antanas Smetona perėmė iš Jono Budrio valdžios funkcijas, paskirdamas jį savo padėjėju ir pavaduotoju. 1923 m. vasario 26 d. Klaipėdos krašto armija buvo paleista. 1923 m. kovo mėnesį J. Budrys pasitraukė iš tarnybos kontržvalgyboje ir perdavė savo pareigas vyr. leitenantui Stasiui Raštikiui.

Po dviejų mėnesių A. Smetonai išvykus iš Klaipėdos, Jonas Budrys tapo Lietuvos vyriausybės įgaliotiniu, o nuo 1924 m. spalio 21 d. Respublikos Prezidento A. Stulginskio dekretu buvo paskirtas pirmuoju Klaipėdos krašto gubernatoriumi. Kokiomis sąlygomis teko veikti Lietuvos vyriausybės įgaliotiniui ir Krašto gubernatoriui 1923–1925 metais?

Nuslūgus euforijai po sėkmingai pavykusio suskilimo, reikėjo pradėti spręsti sudėtingas krašto ekonominės ir kultūrinės integracijos į Lietuvą proble-

mas. Kaip Dienoraščio įžangoje pažymėjo J. Budrys, „gubernatoriaus padėtis yra be galo sunki“, o iškelti tikslai būtų „lietuvinti“ gyventojus, t. y. stiprinti vietinių lietuvių kilmės gyventojų tautišku-
mą, sulaikyti juos nuo separatizmo ir stiprinti jų ryšius su Lietuva.⁴ Kiek realūs buvo šie uždaviniai krašte, kuriame „vietinių lietuvių“ saviidentifikacija liko neapibrėžta visą tarpukario laikotarpį?

1923 m. balandžio 9–11 d. Klaipėdoje vyko socialiniai ir politiniai neramumai. Vyriausiasis Lietuvos įgaliotinis Jonas Budrys laikėsi tvirtai ir atsisakė tenkinti protestuojančiųjų reikalavimus. Įtampa išaugo nežinomiems asmenims nuvertus Vilhelmo Didžiojo ir Borusijos paminklus, kuriuos vokiečių organizacijos reikalavo atstatyti visą tarpukario laikotarpį. Protestuotojų minia buvo išsklaidyta šūviais. Žuvo du riaušinkai. Niekas nebuvo nubaustas – Lietuvos vyriausybė nutraukė baudžiamąjį riaušių kurstytojų persekiojimą. Įtempta padėtis praėjus vos porai mėnesių po sėkmingo žygio į Klaipėdą rodė, kokiomis sąlygomis čia teks veikti Lietuvos vyriausybei.

Prijungus Klaipėdos kraštą prie Lietuvos, iškilo ekonominio nesuderinamumo problemų, kurių ilgam nulėmė krašto gyventojų elgesį ir politinę orientaciją. Finansinę krašto padėtį stabilizavo 1923 m. gegužės 28 d. įvestas litas, tačiau nutrūkęs medienos plukdymas iš Lenkijos teritorijoje atsidūrusių Nemuno aukštupio miškų kėlė sunkumų Klaipėdos medienos pramonei. Verslininkų viltys atgijo prijungus Klaipėdos kraštą prie Lietuvos, tačiau joms nebuvo lemta išsipildyti dėl įšalusių Lietuvos ir Lenkijos santykių. Pasirašydama Klaipėdos krašto konvenciją, Lietuva išpar-

³ VALSONOKAS, R. *Klaipėdos problema*. Klaipėda, 1932, p. 110–111.

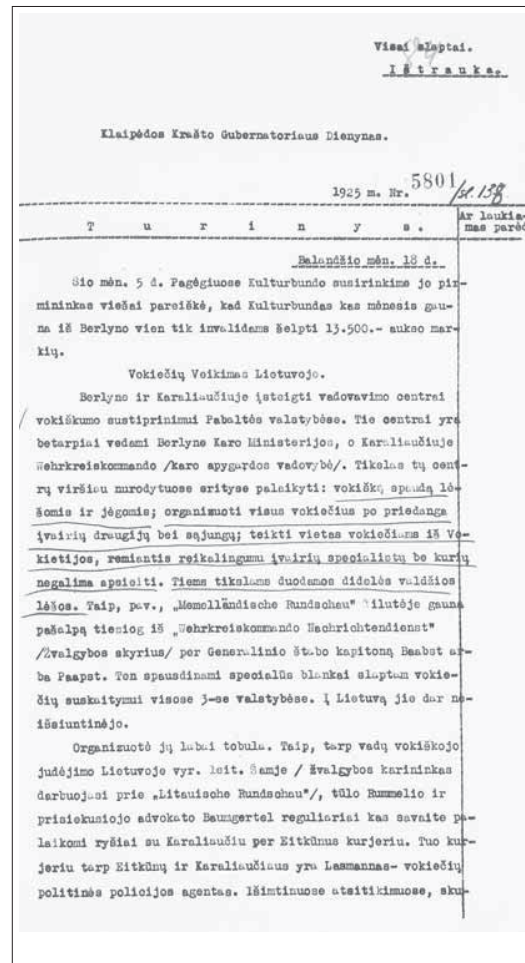
⁴ Klaipėdos teritorijos gubernatoriaus diennas 1925 m., Lietuvos centrinis valstybės archyvas (toliau – LCVA), f. 929, ap. 1, t. 2, b. 480, l. 1.

eigojo leisti laisvai tranzitu plukdyti medieną Nemunu. Ji buvo suinteresuota tranzitiniu miško medžiagos plukdymu per Lietuvos teritoriją Nemunu ir Klaipėdos uosto vystymu, tačiau 1924–1925 m. Kopenhagoje ir Lugane vykusios derybos baigėsi be rezultatų.

Dėl užsitęsios medžio pramonės ir prekybos krizės, taip pat defliacijos bei naujos muitų politikos 1925 m. pablogėjo ir bendra krašto ekonominė padėtis: 1924-uosius biudžetinius metus krašto autonominiams valdžios įstaigoms pavyko baigti be skolų, o jau 1925 m. gegužės pradžioje buvo užfiksuotas beveik 680 tūkst. litų deficitas, kurį sukėlė dėl išaugusio nedarbo labai padidėjusios išlaidos socialinėms reikmėms.⁵

1924 m., nuo balandžio 15 iki spalio 15 d., Vokietija buvo uždariusi sieną su Klaipėdos kraštu, tad krašto ūkininkai, negalėdami konkuruoti su pigia Lietuvos žemės ūkio produkcija, neteko įprastos realizavimo rinkos. Krašto ekonomikos krizė labiausiai pasireiškė pramonės, prekybos ir finansų sektoriuose. Vokiečių bankams trūko apyvartinių lėšų ir kapitalo, taigi Vokietija ketino įgyvendinti vokiečių ūkio Klaipėdos krašte gelbėjimo akciją – neleisti lietuviams užvaldyti krašto bankų ir strategiškai svarbių įmonių bei žemės sklypų uosto teritorijoje.⁶ Lietuva gi tuomet reikiamų lėšų neturėjo ir menkai galėjo finansiškai veikti įvykius Klaipėdos krašte. Slaptas gubernatoriaus fondas negalėjo užkamšyti visų skylių. Pvz., 1925 m. pabaigoje atsirado galimybė perpirkti Šilutėje leidžiamą vokiečių laikraštį „Memelländische Rundschau“ ir perimti laikraštį bei spaustuvę į lietuvių rankas. Pinigų skirta nebuvo, o „Memelländische Rundschau“, gavęs finansinę paramą iš Vokietijos, toliau vykdė antilietuvišką kampaniją.⁷

Vokiečių organizacijų įtakos didėjimas buvo susijęs ir su finansine parama iš Vokietijos, kuri ypač padidėdavo svarbių politinių įvykių metu. Rengiantis pirmiesiems rinkimams į krašto Seimelį, Vokietijos URM 1925 m. rugsėjį generaliniam konsulatui Klaipėdoje nurodė, kad svarbiausias politikos Klaipėdos krašte uždavinys yra užtikrinti kuo palankesnę vokiškumui rinkimų rezultatą. Taigi greta finansinės paramos vokiškoms partijoms (1925 m. liepą Vokietijos URM paskyrė konsulatui 30 tūkst. markių rinkimų kovai finansuoti) siekta dar prieš rinkimus įvykdyti ekonominius klaidėdiškių pageidavimus ir atsižvelgti į jų skundus.⁸

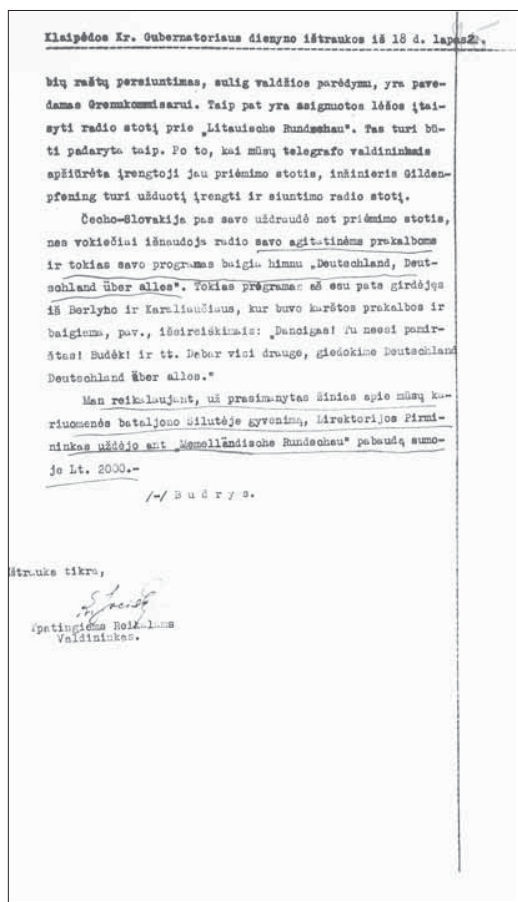

⁵ Klaipėdos krašto direktorijos memorandumas apie krašto finansų ir ekonominę padėtį 1925 m. LCVA, f. 923, ap. 1, b. 1170, l. 298.

⁶ ŽUKAS, J. *Klaipėdos krašto ekonominė raida XIX a. antroje pusėje – XX a. pirmoje pusėje (1871–1939 m.)* Daktaro disertacija. Klaipėda, 2010, p. 93–94.

⁷ Klaipėdos teritorijos gubernatoriaus dienynas..., l. 3, l. 84.

⁸ ŽUKAS, J. Op. cit., p. 95.

Lietuvių kalbai įsitvirtinti trukdė vokiečių pasipriešinimas. Kaip pažymėjo krašte apsilankęs žemės ūkio ministras M. Krupavičius: „visur dėstoma tik vokiečių kalba, nepaisant net tėvų reikalavimų, o kai kuriose mokyklose, kur pro forma ir vyksta lietuvių kalbos pamokos, tai jos dėstomos tik gal daugiau kalbos pajuokimo tikslu“⁹.

Tad galime konstatuoti menkas politinių manevrų ir konsensuso galimybes. Silpnos lietuvių organizacijos ir partijos priešintis vokiečių įtakai Klaipėdoje nesugebėjo. Bandymai „lietuvinti“ Klaipėdos kraštą administraciniais metodais kėlė dar didesnę susipriešinimą.

1923 m. vasario 15 d. gubernatorius sudarė prolietuvišką Viktoro Gailiaus direktoriją, kuriai nuolat oponavo vokiškos partijos. 1924 m. birželio pabaigoje J. Budriui buvo įteiktas vokiečių organizacijų memorandumas, kuriame buvo keliama politiniai reikalavimai dėl vokiečių kalbos vartojimo lauko išplėtimo, nuverstų paminklų atstatymo, cenzūros apribojimo ir Bažnyčios palikimo Prūsijos konsistorijos pavaldumui.¹⁰ 1924–1925 m. krašte vyko aštrus ginčas dėl Bažnyčios, kurią Lietuvos valdžia siekė atskirti nuo Prūsijos konsistorijos, o vietos gyventojai tai suvokė kaip bandymą sustiprinti katalikybės įtaką. 1924 m. kovo 22 d. J. Budrys dekretu paskyrė

Bažnyčios komisarą – kompetencijos ir diplomatinį gabumą stokojusį Valentįną Gailių, nors toks paskyrimas buvo direktorijos prerogatyva. Konfliktus dėl bažnyčios Vyžiuose ir Rusnėje gyventojai vertino kaip valdžios kišimąsi į bažnyčios reikalus.

Nepasitenkinimą pradėjo reikšti kai kurie lietuvininkų veikėjai, nepatenkinti savo visuomeniniu statusu. Kitiems galbūt trūko pagarbos ženklų. Dar kitiems šalia lietuviybės rūpėjo materialiniai dalykai. J. Budriui uždraudus dalinti Klaipėdos sukilimo dalyvio pasižymėjimo ženklus, Vyriausiojo Mažosios Lietuvos gelbėjimo komiteto nariai 1925 m. demonstratyviai nedalyvavo Klaipėdos sukilimo minėjimo iškilmėse. „O tempora, o mores!“ – Cicerono žodžius įrašė Dienoraštyje J. Budrys, paminėdamas lietuvininkų veikėjų elgesį, kuris suteikdavo nemažai peno antilietuviškai propagandai. Martynas Jankus, nusipirkęs 80 hektarų žemės iš grafo Pliaterio, užtęsė apmokėjamą, motyvuodamas, kad valdžia nėra su juo iki galo atsiskaičiusi už Klaipėdos krašto sukilimo paminėjimo ženklus. Buvęs Lietuvos atstovas Klaipėdoje Jonas Žilius, išvykdamas į užsienį, paliko valdyti dvarą vietos lietuvininkui, kuris, pigiai pardavinėdamas gyvulius, pridarė nuostolių už 15–18 tūkstančių litų. Kaip paaiškėjo vieno teismo proceso metu, dr. Vilius Gaigalaitis skolindavo pinigų už 10 proc. mėnesinių palūkanų ir tuo privedė prie bankroto vieną lietuvišką bendrovę.

⁹ Padėtis Klaipėdos krašte. *Lietuva*, 1924 07 29, Nr. 169, p. 3.

¹⁰ Klaipėdos krašto vokiečių memorandumas. *Lietuva*, 1923 08 01, Nr. 145, p. 4.

Jonas Vanagaitis 1925 m. kartu su partneriais gavo koncesiją steigti lotų (t. y. lošimo namus) Juodkrantėje.¹¹ Vargu ar toks verslas galėjo pridėti populiarumo lietuviams protestantiškame krašte.

1924 m. birželio 10 d. atsistatydino E. Galvanausko ministrų kabinetas. Atsistatydinus E. Galvanauskui, Klaipėdos krašto specifikos suvokimas Kauno valdžios sluoksniuose sumenko, o subalansuotą požiūrį – reformas krašte vykdyti nesukeliant gyventojų pasipriešinimo – keitė radikalesnė politika. Be to, A. Tumėno vadovaujama vyriausybė neskubėjo skelbti rinkimų į Klaipėdos krašto seimelį datos, tuo tik stiprindama vokiečių propagandos pozicijas. Būdamas Klaipėdos krašto gubernatoriumi, Jonas Budrys stengėsi laviruoti ir remtis E. Galvanausko suformuotais principais – gerbti vietos papročius, suvokti vietos specifiką, kartu stengiantis įtvirtinti lietuviškumą (lietuvių kalbos statuso stiprinimas, leidimų lietuviams apsigyventi krašte liberalizavimas, parama kultūros draugijoms).

Kaip pastangas stiprinti lietuviškumą Klaipėdos krašte galima paminėti menkai žinomą bandymą kurti lietuvišką laivyną. 1923 m. liepos 14 d. Jono Budrio iniciatyva įvyko steigiamasis akcinės bendrovės „Lietuvos laivynas“ susirinkimas, kuriame dalyvavo M. Jankus, E. Simonaitis, E. Borchertas, J. Lėbartas, V. Šaulinskis ir šaulių atstovai J. Bruvelaitis ir A. Marcinkevičius. Buvo planuojama įsteigti akcinę bendrovę, o Klaipėdos laivų statykloje užsakyti naujausius techninius reikalavimus atitinkantį jūrinį laivą. Siekiant gauti lėšų buvo ketinama Lietuvoje ir JAV tarp lietuvių išplatinti 100 litų nominalo akcijas. J. Budrys buvo išrinktas bendrovės direktoriumi¹². Lietuviško laivyno kūrimas buvo susijęs labiau su politiniais siekiais „atlietuvinti“ Klaipėdos uostą negu su realiais ekonomiškai pagrįstais planais. Be to, neturint Lietuvos valstybės garantijų, tokio pobūdžio planai ateities neturėjo. Toliau deklaracijų nebuvo nužengta.

1925 m. rugpjūčio 25 d. J. Budrys paskelbė rinkimų į Klaipėdos krašto seimelį datą. Provokiškos krašto partijos tam buvo pasirengusios – 1925 m. birželio 11 d. Kulturbundo ir vietos vokiečių socialdemokratų pastangomis buvo įkurtas Vienybės fronto rinkimų komitetas (*Wahlkomitee für die Einheitsfront*). 1925 m. spalio 19 d. įvykę seimelio rinkimai lietuviškoms partijoms buvo katastrofiški. Politinės įtampos, ekonominio nuosmukio ir aktyvios vokiečių partijų, palaikomų iš Vokietijos, agitacijos sąlygomis, lietuviškos partijos gavo vos du mandatus, tuo tarpu Ūkio ir Tautos partijos – po 11 vietų, o socialdemokratai – 5 vietas. Seimelyje vokiečių *Einheitsfrontas* susibūrė į absoliučią 27 deputatų (iš 29) daugumą.¹³ Dar iki liūdnu rinkimų rezultatų kai kurie lietuviai nusivylę pažymėjo, kad „klaipėdietis lietuvininkas yra tikrų tikriausias policeistato auklėtinis, jam atimta iniciatyvos ir laisvo protavimo teisė, taip kad šios dvi ypatybės beveik paliko lygios nuliui. Vokiečių valdžia jam suskubo įskiepyti menkos vertės materializmo jausmą, kuris čia vyrauja nepaprastai smarkiai. Klaipėdietis yra jautrus tikrai ekonominiams klausimams ir jo nepapirksi jokių idealizmu“.¹⁴

Prisiimdamas atsakomybę už tokią padėtį, Jonas Budrys atsistatydino iš Klaipėdos krašto gubernatoriaus pareigų. Naujuoju krašto gubernatoriumi buvo paskirtas Jonas Žilius. O pats Jonas Budrys politinėje arenoje pasirodė po karinio A. Smetonos perversmo. 1927 m. pradžioje jis tapo Vidaus reikalų ministerijos Kriminalinės policijos viršininku ir pradėjo šios institucijos reorganizaciją.

¹¹ Klaipėdos teritorijos gubernatoriaus dienynas., I. 28, 96.

¹² Iš Klaipėdos krašto. *Lietuva*, 1923 07 22, Nr. 162, p. 5.

¹³ VALSONOKAS, R., Op. cit., p. 338-339.

¹⁴ BAGDONAS, M. Lietuvių akcijos klausimas ir jos metodas, *Lietuva*, 1925 07 22, Nr. 161, p. 4.

Lietuvos centrinis valstybės archyvas, fondas 929s, ap. 1, tomas II, byla 480.

KLAIPĖDOS TERITORIJOS GUBERNATORIAUS

DIENYNAS

1925 metai

IŽANGA

Kuomet Klaipėdos Kraštas tebebuvo valdomas francūzų – Alijantų atstovų, tikslas įsigyti šį Kraštą Lietuvai pirmiausiai buvo pasiekti jūra ir turėti savo uostą juose, kaip trečias duris į pasaulį ir kaipo antraeilis dalykas išlyginti sienas iki natūralių rubežių – Nemuno ir pajūrio. Tiktai pirmui tų tikslų buvo tikrinta, einant istoriniais daviniais, kad kraštas pirmiau yra Lietuvai priklausęs ir kad jis daugiausiai yra lietuvių apgyventas.

Atgavus šį Kraštą gyvenimas viską pamainė. Uostas nustumtas antron eilėn, o Klaipėdos Teritorija – žemės sklypelis, susidedas iš 3-jų apskritėlių su tiek pat miestų, kurs yra mažesnis už gerą apskritį Didžiojoje Lietuvoje kilo pirmon eilėn.

Miestų gyventojai yra aiškiai vokiškos orientacijos, o kaimų gyventojai, taip vadinami laukininkai, nors ir lietuviai, bet daugumoje yra persisunkę vokiečių kultūros ir dvasios. Dėka partivinėms kovoms ir savitarpėms varžytinėms jų kraštas perdaug nori kreipti į save domės ir tuomi labai apsunkina jo valdymą.

Gubernatoriaus padėtis, laike pirmųjų dvejų metų, buvo be galo sunki. Vienok buvo dėtos visos pastangos, kad pasiektų užbrėžtą sau tikslą: lietuvininti, arba, kitaip tariant, atgaivinti tautinį susipratimą paklydusių vietinių gyventojų lietuvių kilmės; sulaikyti juos nuo per didelio separatizmo; surišti tuos draugingumo ir vienų lietuviškų interesų ryšiais su Didžiąja Lietuva. Pabaigus 1924 metus galima visgi pasakyti, kad per tą trumpą laiką šiuo atžvilgiu Krašte, turint omenyje, <...> vaizdą prieš sukilimą, yra gana daug pasiekta.

Kadangi, neturėdamas užtektinai sądarbininkų negalėdamas viską pats aprėpti, nevisuomet tegalėdavau savalaikiai ir tinkamai informuoti Vyriausybę apie čionykščio gyvenimo įvykius ir, turint omenyje, jog toks smulkus informavimas Valdžiai turi labai didelės reikšmės, kad ji būtų kurse to gyvenimo ir, atsižvelgiant į tai, galėtų tiksliai ir savolaikiai parėdyti savo žygius, kaip ir turėti visuomet aiškų Krašto gyvenimo vaizdą, atsakant į visokius Seimo narių paklausimus bei užsienio politikos reikalams, nutariau, pradėdant nuo Naujų Metų, vesti tam reikalui dienyną. Ištraukos iš jo, bus siunčiamos kasdien ponui Ministeriui Pirmininkui ir visiems Kabineto nariams. Tokiu būdu, tikiu, geriausiai ir pilniausiai bus pasiekta informavimo ir greičiausio gavimo reikalingų nurodymų tikslas.

/-/ Budrys

Ištrauka tikra

Ypatingiems Reikalams

Valdininkas (parašas) [K.]

Klaipėda, 1/I – 25.

N 27.

1 d. sausio mėn. (Nr. 28)

1. Vakar, einant pasiūlymu Šilutės liandrat'o, mano parėdymu paliuosuotas iš užimamos Aukštumalo-Pelkės užveidėtojo vietos pil. Schroeder.
2. Vakar mirė Klaipėdos Apskričio mokyklų patarėjas (inspektorius) p. Karl Kalveit.
3. Vakar mirė Miesto Tarybos narys p. Rutkovskis. Ši mirtis paliuosuoja Taryboje vietą sekančiam kandidatui – lietuviui p. Reišiui nuo namų savininkų sąjungos. Tokiu būdu dabar sykiu su p. p. [Jonu] Vanagaičiu ir [Gustavu] Juozapaičiu bus 3 lietuviai iš 40 Miesto Tarybos narių.
4. Iš tikrų šaltinių sužinota, kad savininkai laikraščio „Memelländische Rundschau“ Šilutėje yra labai sunkioje finansinėje padėtyje. Pav. didžiausis tos Bendrovės akcionieris Kolitz turi sumokėti deficitą Lt. 100.000. Reikėtų šį laikraštį nupirkti. Kitas laikraštis Šilutėje nebegalėtų eiti, nes vienintelė tenai spaustuviė priklauso aukščiau išvardintam laikraščiui. Prašoma Pono Ministerio Pirmininko, ar galima laukti šiam tikslui lėšų.
5. Pasklido gandai, būk vokiečiai rengiasi persikelti per Nemuną mūsų pusėn puolimo tikslu. Nakty 30.XII.24 m. 7-tas pulkas Klaipėdoje ir batalionas Šilutėje buvo aliarmuoti ir pasiruošę. Vėliau ištirta, kad gandai neturėjo pamato. Vienok į Tilžę šventėms 16.XII.24 atvyko Amonas apsilankyti, bet 3.1.24. turėsiąs grįžti savo buveinėn.

Sausio mėn. 2 d. (Nr. 29)

1. Sutikimas 1925 metų parodė, kad lietuvių skaičius Klaipėdoje per pereinamąjį metų žymiai padidėjo. Tuo tarpu kaip 1924 metus tesutiko Lietuvių Kliube bendrai civiliai ir kariškiai skaičiui apie 1½ šimto lietuvių, 1925 metus sutinkant jie vienoje vietoje sutilpti nebegalėjo. Karininkai sutiko juos savo kliūbe, kur dalyvavo tiek ir civiliai. Lietuvių Kliūbas taipogi buvo perpildytas vietos ir iš D[idžiosios] Lietuvos lietuvių. Drauge su jais sutiko N. M. ir keletas vietinių vokiečių. Gelžkelių čiai skaičiuje virš 200 sutiko pas save stoties salėse. Tenai buvo laukiami iš Kauno atstovai Darbo Federacijos inž. Kosarskis ir kiti, bet, dėja, neatvyko. Visur sutikimas praėjo linksmai ir ramiai.
2. Apie 10 val. vakaro 31.XII.24 Direktorius [Endrius] Borchertas paskambino man, kad Direktorijos policija gavusi žinių, jog tą naktį komunistai mano suruošti Gubernatūros puolimą bei pasikesinimą ant Gubernatoriaus ir Borcherto ir, kad jis yra davęs Krašto policijai parėdymą budėti ir sustiprinti patrulius. Nors sulig Valstybinės Policijos žinių, tokios Krašto policijos žinios buvo skaitomos abejotinomis, bet visgi Uosto Komisaratas buvo įspėtas. Sąryšy su pasikartojimu gandų apie ruošimą tai nacionalistai, tai komunistai putšų, mano įsakyta Valst[ybės] Pol[icijos] Vadui išdirbti planą veikimo, kokiems nors netikėtiems neramumams iškilus. Šitame plane turi būti nurodyti susirinkimo punktai policijai. Vadovavimas įvairių policijų prieina Valst[ybinės] Pol[icijos] Vadui; ryšiai su kariuomene ir t. t. Planas turi būti pristatytas man patvirtinimui.
3. 1 šio sausio mėn. 12 iki 14 val. pas mane buvo priėmimas pasveikinimų. Atsilankė apie 70 žmonių: visi konsulai, Direkt[orijos] nariai, savivaldybių ir visokių organizacijų nariai, bei šiaip visuomenės veikėjai, kaip lietuviai taip ir vokiečiai. Baikotavimo nepatėmyta, išskyrus dvasiškių-gregorianų. Visi atsilankę buvo priėmimu užganėdinti ir susidariusios grupelės lietuvių ir vokiečių gyvai kalbėjosi tarpu savęs beveik iki 15 val. Gauta ir keleta telegrafinių pasveikinimų iš Krašto.
4. Šiandien Krašto Direktorijos įrengti mėnesiniai kursai Kr[ašto] D[irektori]jos Policijos naujai paskirtiems valdininkams. Kursuose dalyvauja 41 policistas.
5. Ministeriui Pirmininkui leidus šiandien vykstu Kaunan tarnybos reikalais.

Sausio mėn. 7 d. (Nr. 318)

1. Šiandien grįžau iš Kauno, kur, apart padarytų pranešimų, padėjau Klaipėdos pirkliams derybose dėl išgavimo miško, kas duotų darbą vietiniams bedarbiams. Sulig tų pirklių žodžių, iš pavestų jiems miškų plotų, jie neranda sau tinkamų.
2. Šiomis dienomis išvažiavo į Vokietiją 3 iš išteisintųjų putšo byloje: Balnus, Perkams ir Mackus [Mačkus].
3. Direktorius Borchertas šiandien išvyko Berlynan dalyvauti tenai tęsiamose derybose. Jo vietoje pasiliko p. Pannars.
4. Vakar 6/I-25. „Susipratusieji“ darbininkai sušaukė bedarbių susirinkimą, kuriame dalyvavo 358 žm. ir sugebėjo sutverti „Bedarbių Tarybą“, kuri įteikė Krašto Direktorijai reikalavimą, duoti bedarbiams piniginę pašalpą ir prašė atsakymo iki šios dienos 12 valandos. Direktorijos atsakymas neigiamas. Kad neprileisti jokių demonstracijų, 12 val. prirengti Krašto ir Valstybinės policijų rezervai.
5. Lapkričio mėnesyje Klaipėdoje atsidengė pirmoji lietuvių vaistinė (Centralinė Aptieka). Šiandien galutinai atlikti visi formalumai su leidimais. Savininkai: vaistininkas Kazys Mažonas ir pirklys Hessel Levi. Vaistinė centre miesto ir gražiai įrengta.
6. Likvidavosi susibankrutavęs bankinis namas „Svirskis ir Černi“.
7. Akc[inė] B[endr]ovė „Rytas“, turėdama gryno pelno Lt. 104.478,- nutarė išduoti už pereitus metus 15 % dividendo. Kreditverein'as, turėdamas gryno pelno Lt. 16.905,-, išdavė 12 %.
8. Apsilankė mokytojai p. p. Krukis ir Lacitis, kurie pareiškė, kad vietiniai vokiečiai mokytojai ir kiti valdininkai gavo iš Vokietijos Šventėms dovanų – nekurie su šeimynomis, net po Lt 1000,-. Lietuviai mokytojai Sausio 15 d. turės savo susirinkimą todėl prašo juos painformuoti ar jie gaus iš Ministerių Kabineto prašytą pašalpą. Mano raportas Ponui Ministeriui Pirmininkui iš XII. 24 d. Nr. 91/sl. Prašomas atsakymas.
9. Siandien atsisakė nuo vietos Klaipėdos miesto Luizes gimnazijos studijų patarėjas (mokytojas su aukštuoju mokslu) Oskar Klevon, norįs grįžti į Vokietiją.
10. Valstybinės Policijos darbuotė už Gruodį mėn. 1924 m.

a) Konfiskuota kontrabandinio	
Spirito	708 ltr.
Romo	3 ltr.
Anodijos ¹	73 ltr.
Skardinių	41 št.
Irklinių laivų	3 št.
Mielių	220 klg.
Vaistų	2½ klg.
Šokolado	440 plit.
Dviračių	2 št.
Staltiesių	18 št.
b) sulaikyta asmenų	23
c) išduota leidimų pereiti sieną	2018
d) svarbesni įvykiai	Gruodžio 29 d. pirmas Valstybinės Policijos Komisaratas, Palangos pajūryje sulaikė 2 įtariamą asmeniu, pas kuriuos padarius krata, rasta 10 netikrų banknotų po Lt. 50,- vertės. Sulaikytieji perduoti Kretingos policijai tardymui.

¹ Anodija – viena svarbiausių kontrabandinių prekių iš Prūsijos į Lietuvą. Eterio ir spirito mišinys, naudojamas ir kaip vaistas, ir svaiginimuisi. Iš Klaipėdos anodija pasiekdavo visą Žemaitiją. – A. A.

11. Gubernatoriaus nutarimu laike Gruodžio mėn. 1924 m. apleido Klaipėdos Kraštą ir išvyko į Vokietiją 26 Vokietijos piliečiai.
12. Buvo ūkininkai Davils ir Daugalys. Prašo vėl atsiųsti iš Kauno į Klaipėdos Kraštą komisiją supirkimui gyvulių. Kainos ant jų dabar stovi gana aukštai, todėl tokiam supirkimui momentas netinka.

Sausio mėn. 8 d. (Nr. 356)

1. Vakar Konservatorijoje 8-tą valandą vakaro buvo paskaita prof. Tumo² apie Simoną DAUKANTĄ. Tumo paskaitos publikai labai patinka, todėl susirinko apie 80 žmonių, iš kurių, maždaug apie ½ Klaipėdiečių.
2. Vakar, per Stoniškių pašta, vietinis viršaitis gavo du oficialiniu laišku: vienas iš Isrutės, kitas iš Karaliaučiaus, abu datuoti 5-tą sausio, su įsakymu paruošti trims dienoms, 8, 9 ir 10 Sausio – butus štabams 1-mo pėstininkų ir 1-mo kavalerijos pulkų dėlei būsimų manevrų. Laiškų tikrumas neabejotinas. Keista, kad vokiečių pulkai iki šiam vis dar daro tokias „klaidas“, būk nežinodami, kad Stoniškiai neįeina į Vokietijos sąstatą. Sąryšy su tuo, vietinių gyventojų tarpe vėl pasklido gandai apie greitą vokiečių atėjimą. Kaip sužinota Vokietijos kariuomenė, šiomis dienomis, daro didelius manevrus netoli Klaipėdos Krašto sienos. Originalas šių laiškų siunčiamas Užsienių Reikalų Ministerijai delei atitinkamų žygių prieš Vokietijos valdžią; nuorašai – Krašto Apsaugos Ministerio žiniai.
3. Tilžės policija suėmė Tilžėje ir Karaliaučiuje spaustuvėse falsifikuotas banderoles spiritui ir degtinei, etiketus valstybinio degtinės monopolio. Einant tomis pėdomis toliau, Klaipėdos Krašto policija padarė kratą pas pirklius Leibovičą ir Lurje, kur rado dvi metalini antspaudai bonkas leku užantspauduoti, banderolių degtinei bei cigarams ir etiketus. Ant falsifikuotų etiketų trūksta apačioje prierašo: „Valstybinė Lit. Kaune“. Iš to matyt, kad degtinė su falsifikuotais ženklais buvo parduodama didelėmis partijomis. Pirkliai ir jų sądarbininkai šiame reikale areštuoti. Tardymas vedamas toliau. Būtų pageidaujama, kad Finansų Ministerija paskirtų Klaipėdos Krašto policijai už tai dovanų.
4. „Klaipėdos Žinios“ išsišoko vieną dieną paskelbdamos, kad iš tikrų šaltinių jos sužinojo, jog Vyriausybė mananti paleisti Seimą ir paskelbti naujus rinkimus, kuriuose jau dalyvautų ir Klaipėdos Kraštas. Ant rytojaus nuėjo dar toliau, pranešdami, kad aš pareiškiau būk tai yra sudaryta komisija rinkimams vykdyti. Pareikalavau atitaisymo, ką nelabai norėjo daryti. Pagrašinau – žadėjo pataisyti.
5. Synodės Pirmininkas Gailius pasiskubino paskelbti „Keleivyje“ ir „Memel Zeitung“ įstatymo projektą delei bažnyčios konstitucijos, tokiu būdu manydamas forsuoti pasirašymą. Šiandien tuo reikalu atėjo Synodės delegacija iš Gailiaus, Lekšo, Baltraus ir Grigo su pretensijomis, kodėl tas įstatymas iki šiol nepaskelbtas oficialei. Nuraminau juos ir prašiau nulaukti užbaigimo vedamų Berlyne derybų. Laukiama nurodymų Pono Ministerių Pirmininko.
6. Buvo su pranešimu apie Šaulių Sąjungą Klaipėdos Krašte skyriaus vadas Bru9velaitis. Organizuotų šaulių yra apie 20 būrių su daugiau 400 šaulių. Eina apmokinimas. Taipogi sparčiai varomas kultūrinis darbas: chorai, kursai ir t. t.
7. Man pareikalavus, gauti iš Direktorijos įstatai visų Krašte veikiančių sąjungų. Vienam iš mano valdininkų pavesta susipažinti su jų tikslais ir pakraipa. Apie kenksmingas arba neatitinkančias dartinėms politinėms aplinkybėms pranešti man. Sąrašas visų sąjungų bus pateiktas atitinkamoms Ministerijoms.

² Čia minimas Juozas Tumas-Vaižgantas.

8. Klaipėdon atvyko inspekcijos tikslais kariuomenės Vadas. Buvo apsilankęs pas mane. Rytoj vyksta Šilutėn.
9. Vokiečių konsulas Klaipėdoje gavo iš savo Valdžios Lt. 150.000,- namams įsigyti. Namai jau nupirkti Parko gatvėje. Nežiūrint mažesnių reikalų, Konsulato etatai yra daug didesni už Gubernatoriaus Valdybos etatus.
10. Vakar išvyko D[-]ras Šaulys, kaip jis pranešė, ilgesniam laikui. Laikraščių „Memeler Zeitung“, „Keleivis“ ir „Wochenschau“ reikalas nesureguliuotas ir todėl gali prieiti prie finansinės katastrofos. Šiandieną kreipėsi į mane Direktorius „Ryto“ ir „Mem[eler] Zeit[ung]“ redaktorius, reikalaudami nurodymų ir pinigų. Taip pat atvyko iš Šilutės p. Janušaitis, reikalaudamas pinigų „Wochenschau“. Neturiu jokių konkrečių nurodymų ir pinigų. Redaktorius „Mem[eler] Zeit[ung]“ atkreipė dėmesį, jog esančios tam tikros sutartys su Volfo Agentūra ir kitomis delei žinių teikimo, sulig kurių reikalinga įspėjimas prieš tris mėnesius. Jeigu manoma kitaip sutvarkyti ar sutartis pamainyti neatšizvelgiant į senąsias sutartis, tai gali iššaukti daug ieškinių, kuriuos prisieis mokėti.

Sausio mėn. 9 d. (Nr. 376)

1. Krašto Direktoirija, kad suteiktų bedarbiams darbo, nutarė pagreitintu keliu, iki šio mėn. 15 d., paroduoti sulig kirtimo plenu miškus.
2. Šio mėn. 3 d. vyresnioji telefonistė Klaipėdos pašto įstaigos Reimerytė (Klaipėdietė) buvo iššaukta į vietinį vokiečių konsulatą, kur konsulato sekretorius von Strehlow išmėtinėjo jai, kad ji, nors ir vokyte, nepalaiko savųjų ir panašiai. Telefonistės pareiškimas siunčiamas Užsienių Reikalų Ministerijai atatinkamiems žygiams.
3. Šiandien buvo valdininkų delegacija delei išsprendimo nekurių klausimų.
4. Buvo delegacija Darbininkų kortelės (Centralinis Darbininkų Biuras) iš 5 žmonių bedarbės klausimu.
5. Mano įsakymu vyr. leit. Šneideraitis (kilęs iš Šakių apskr., baigė 4 semestrus humanitarinio fakulteto) paskirtas II Komisariato Komisarui.
6. Pulkininkas Birontas steigia tautininkų partijos skyrių, Šio mėn. 21 d. tuo reikalu mano atsilankyti p. p. Smetona ir Krivė-Mickevičius.
7. Šaukiamas į Berlyną derybosna mano Juriskonsultas. Išvyks 11 I.

Sausio 12 d. (Nr. 444)

1. 10 sausio vakare anglų vice-Konsulas Le May davė pokilį iš priežasties pakėlimo jo į Konsulus. Matyt jo noras užmegs draugesnius santykius. Iki šiol jis prigulėjo nuo Generalinio Konsulo Danske, dabar gi, konvenciją ratifikavus, Konsulatas Klaipėdoje priklauso nuo Rygos. p. Le May buvo ilgą laiką Rusijoje irgi Konsulu.
2. Bažnyčios klausimas vėl sujudino abi puses. Iš Oberkirchenrat'o Gregoras gavo laišką, kad šiomis dienomis Berlyne tarp Lietuvos Valdžios ir Oberkirchenrat'o prasidės derybos, ir kad Gregoras numatyti delegatus į tas derybas. Gregoro numatyti: kunigai Bemelaitis ir Reidys, sakytojas Idzelys ir ūkininkas Balčius. Abu paskutiniai buvo nesukalbami. Taip pat ir Gailiaus pusė tariasi dėl savo delegatų. Jokių oficialių žinių iš p. Sidzikausko neturiu apart privačio p. Borcherto laiško iš Berlyno, kurs rašo apie būsimas derybas bažnyčios klausimu.
3. Daug ginčių spaudoje iškėlė pavadinimas Klaipėdos „Teritorija“ vietoj „Kraštas“ p. Kalnietis už Teritoriją. Ar vertėtų erzinti šiame dalyke klaipėdiškius? Prašyčiau tuo reikalu nusistatymo Pono Ministerio Pirmininko, nes formaliai aš privalau prisilaikyti Konvencijos.

Sausio mėn. 13 d. (Nr. 451)

- Po laukininkų susirinkimui pas mane atsilankė jų delegacija iš 4 asmenų su Lazariu priešakyje ir pareiškė laukininkų pageidavimą, kad Direktorijos priešakyj būtinai būtų laukininkas. Borcherto kandidatūra priimtina. Tuo pat reikalu buvo mažųjų laukininkų pirmininkas p. Plenys, kuris taipogi norėtų Direktorijos pirmininku p. Borchertą, nes „jis supranta ir mažųjų laukininkų reikalus“.
- Vakar, po susirinkimui, kur dalyvavo p.p. Stiklorius, Naujoks, Reizgys ir du pas mane atėję delegatais p.p. Streikys ir Šuišilis, vardu lietuvių organizacijų, pasiūlė sekantį Direktorijos sąstatą: Pirmininkas: Stiklorius, nariai: Lekšas, Reizgys, Bruožaitis, Gaigalaitis.
Toku būdu jie norėtų Direktoriją matyti sudėtą vien tik iš lietuvių. Delegacija išsitarė, kad, jeigu Borchertas įeis į Direktoriją, jis būtų vokiečių kandidatu įstatytas.
Užbaigęs savo misiją, Šuišilis, kaip organizacijos vice-pirmininkas (laiko smūkles) visuomenės reikalais, pranešė, kad smūklininkams einasi blogai, o akcizo inspektorius dar jiems gyvenimą ap-sunkina, reikalaudamas, kad karčemininkai būtinai prisilaikytų ant etiketų nurodytos kainos, o iš to jie turi nuostolius...
- Per vietinę muitinę atėjo su antspaudais Vokietijos Užsienių Reikalų Ministerijos siuntinys vardu Vokietijos Generalinio Konsulato Klaipėdoje. Muitinė klaidingai, sykiu su kitais siuntiniais, jį atidarė ir rado jūros žiūroną su lydimu raštu: „tarnybiniam vartojimui Vokiečių Generaliniam Konsului“. Konsulas protestavo motyvuodamas taip: „šitas jūros žiūronas yra dovanojamas Pono Vokietijos Vals-tybės Prezidento locui uosto garlaivio „von Schliekmann“ kapitonui Johannui Martens už suteiktą pagalbą jūros pavojuje (Seenot) kaip dovana. Tas žiūronas per rankas Krašto Direktorijos turi būti įduotas minėtam asmeniui.“
Žymėtina ir labai reikšminga, kad kaip tik tas laivas putšistų buvo numatytas savo reikalams. Tai-pogi reiktų atkreipti dėmesį, kad Generalinis Konsulatas, dažnai ignoruodamas Centro valdžios įs-taigas, tiesioginiai kreipiasi į Direktoriją tokiais reikalais, kur turėtų kreipti į Centro įstaigas. Pav., ir šiame atsitikime. Garlaivis ir jo tarnautojai priklauso Susisiekimo Ministerijai, ką Konsulatas gerai žino.
- Atsisakė nuo vietos dar vienas gimnazijos mokytojas Michel Hommer, važiuojantis į Vokietiją.

Sausio mėn. 14 d. (Nr. 503)

- Atėjo mišra delegacija iš lietuvių ir vokiečių ūkininkų Šilutės ir Pagėgių apskričių iš 10 asmenų prašyti, kad būsimon Direktorijon įeitų Laaseris, kuriam jie pilnai pasitiki ir jie tikisi, kad „Gubernatorius, kuris visuomet stovi už laukininkų reikalus, paduos jų prašymą“.
- Susidarė „Dievo Žodžio sakytojų lietuvių sąjunga“, į kurią įeina 20 sakytojų, t. y. $\frac{2}{3}$ esamų Krašto sakytojų. Jų pirmininkas Kristup Puodžius. Sąjunga kun[igo] Gailiaus šalininkė.
- Gavau iš V. Gailiaus laišką iš Berlyno, kuriame jis man atsako, kad jis sutinka atsistatydinti; vienu žodžiu, išpildyti viską, ko pageidauja Centro Valdžia. Jo sveikatos stovis reikalauja ilgesnio gydymo Italijoje, todėl neturėdamas lėšų prašo duoti galimybę jam gydytis ir būti tikram, kad ateity apie jį bus pasirūpinta, Formalumus atlikti jis 18 [diena] atvyks Klaipėdon.
- Teisingumo Ministerijai šiandieną pirkas namas Bajoruose.

Sausio mėn. 16 d. (Nr. 548)

- Paminėjimas Klaipėdos paėmimo 1923 m. Sausio 15 d.

Spauda

Iš vokiškų laikraščių:

1. „Memeler Dampfboot“ išėjo, kaip visuomet, nieko apie tą dieną neminėdamas.
2. „Memelländische Rundschau“ išleido numerį datuotą Sausio 13 d., kur išcitavo Gelbėjimo Komiteto manifestą ir klausia: „Kur yra rinkimai? Kur yra aukso vertės algos? Kur yra kalbų lygybė? Kur yra geresnė ateitis mūsų Krašto? Kur yra šventa teisybė?“

Iš lietuviškų laikraščių:

„Keleivis“ žymi, kad per praeituosius du metus įvyko daug permainų į gerąją pusę: lietuvių teisės sustiprintos ir t. t.

„Klaipėdos Žinios“ vedamajame straipsnyje „Sausio 15 diena karčios teisybės“ pseudonimas, kuriuo spėju pasislėpė mokytojas Šležas, su nepasitenkinimu ir kartumu rašo, kad dabar lietuviškumas kaip ir atgal nuėjo ir tame, žinoma, kaltina D[idžiąją] Lietuvą nes vietiniams rišamos rankos; jie paliekami svetimųjų ekonominėje prigulimybėje, nes jiems neduodama jokios paramos kokiam nors kultūriniai-tautiniam darbui; organizacijos nešelpiamos nei medžiaginiais, nei moraliniais“ ir t. t.

Miestas

Vėliau šių metų mažiau, nes vokiečiai jų neiškėlė; pernai gi kelios firmos, įvairūs rūmai bei magistratas turėjo iškėlę. Apart valdiškų ir savivaldybės įstaigų, šventė šeši lietuviški bankai ir nekurios įmonės. Kariuomenės parado šiais metais nebuvo, bet žmonės jo laukė, stovėdami per 1½ valandos dideliais būriais teatro aikštėje.

Iškilmės

Apie 10 valandą ryto ant kapinių išsirikiavo uniformoje šauliai, Valstybinė policija ir susirinko keliatas šimtų žmonių. Iš pradžių kun[igas] Gailius atliko pamaldas ir pasakė momentui atitinkamą žodį. Po jo 7-to pulko kapelionas su choru sugiedojo „Reguiem“. Ant kapo, kurį klaipėdiečiai aptvėrė betonine tvora, grižiant gedulingą maršą, buvo uždėta apie 15 puikių vainikų nuo įvairių organizacijų ir asmenų. Užsigevęs Gelbėjimo Komitetas už uždraudimą dalinti ženklus nesusilaikė ir kapo akyvaizdoje nuo demonstracijos. Jo vardu, Lebertas perskaitė ilgiausį raštą (su klaidomis: vietoje „manifestas“ – „manifestacija“, vietoje „konstatuoti“ – „konceptuoti“ ir t. t.), kur nurodė, kad Gelbėjimo Komitetas yra pančiojamas. Tą jo raštą, tik dalinai, atspausdino „Klaipėdos Žinios“.

Trečią valandą po piet Šaulių name (Schuetzenverein) įvyko bendri pietūs, kuriuose dalyvavo apie porą šimtų žmonių. Buvo pasakyta daug kalbų. Gelbėjimo Komiteto nariai nedalyvavo.

Septintą valandą vakare toje pat salėje atsibuvo, šaulių surengtas, koncertas, vaidinimai ir šokiai. Žmonių susirinko apie 600-700.

Vakare Lietuvių Kliube irgi buvo susirinkę apie 100 žmonių.

Sulyginimas su pereinamais metais

Pernai ant kapinių, lig ir slapstydamies, susirinko 20-25 žmonės ir, išklaukę trumpas pamaldas, išsiskirstė. Po to buvo kariuomenės paradas. Nors šių metų žmonės, dalinai ir buvo Gelbėjimo Komiteto suklaidinti, kurs norėjo suardyti pietus paskelbdamas net laikraščiuose, kad jis visas iškilmes, išskyrus pamaldas ant kapinių, atmaino, bet jie susirinko taip gausingai, jog reikia pasakyti, o ir kiekvienam metasi į akį, kad lietuvių skaičius Klaipėdoje žymiai padidėjo, nes pernai nebuvo ir penktos dalies tiek, kiek susirinko šių metų.

Pernai šauliai, bendrai, visame Krašte teturėjo vos tik porą desėtkų narių, o per pereinamąjį metų tiek išaugo, jog jau galėjo viešai, uniformoje iškilmėse dalyvauti.

2. Neatsižvelgiant į tai, kad aš informavau vietinę spaudą, o taip pat ir pas mane atsilankusę Darbininkų delegaciją, apie Centro Valdžios žygius delei bedarbių išlaikymo (duota Lt. 200.000,- ir suteikta

užsakymas vagonų fabrikui, kuris, ačiū tam, per visą žiemą turės darbo del 250 darbininkų, iš kurių 135 priimti naujai) vienok, laiks nuo laiko, spauda užpildinėja ir agituoja, kad Centro Valdžia tuo reikalu nesurūpina.

Krašto Direktorija sumanė, kad suteikti bedarbiams darbo, rauti kelmus ir kasti akmenis Kretingos apskrityje. Iš savo pusės tam pritariu. Delei to reikalinga:

1. Pono Žemės Ūkio Ministerio leidimas ir nurodymas kur tai galima atlikti ir
2. Pono Susisiekimo Ministerio sutikimas leisti kasdieną veltui nuvežti ir parvežti darbininkų partijas į darbo vietą ir atgal, prikabinant prie traukinio vieną antrą vagoną.

Ar negalima būtų dabar pavesti Direktorijai pratęsti plentą nuo Nimerzato iki Palangos, kas vis viena būtinai bus reikalinga ir, rodos, numatyta Susisiekimo Ministerijos sąmatoje.

3. Šiandieną atsilankė Vokietijos Konsulas p. Freund sekamais reikalais:
 - a) skundėsi, kad jau kelios savaitės muitinėje guli siuntinys iš Vokietijos Užsienių Reikalų Ministerijos su rašoma medžiaga (popieris, rašalas ir t. t.) Konsulato reikalams ir kad iki šiol dar nesuteiktas leidimas jį iš muitinės gauti be mokesnio. Šiuo reikalu Konsulas buvo man rašęs notą, kurią aš persiunčiau Užsienių Reikalų Ministerijai, bet Administracijos Departamentas šį prašymą atmetė, nes Konsulas nėra akredituotas;
 - b) Konsulas palietė savo sekretoriaus Strehlow įvykį su telefoniste (žr. mano dienynas iš sausio 9 d. § 2) Konsulas aiškina, kad telefonistė pati buvo atėjusi į Konsulatą gauti pensiją savo motinai ir sekretoris tikrai ją klausęs kokios tai „beurlaubte“ valdininkės reikalu, bet užmėtinėjimų jokių nedaręs;
 - c) Toliau palietė žiūrono gavimo (reikalą) klausimą. (Įvykis žr. mano dienynas iš sausio 13 d. § 3). Konsulas paaiškino, kad tai esanti Locui [locmanui] dovana už pagalbą, gelbstant jūrininkus nuskendusio palei Klaipėdą vokiečių laivo „Grizler“ (toks atsitikimas tikrai buvo). Prašo parėdymo tą žiūroną išgauti, kurs būsęs prisiūstas man, įteikimui nurodytam kapitonui kaip dovana. Aš nurodžiau, kad tai reikėtų atlikti per Užsienių Reikalų Ministeriją. Konsulas atsakė, kad jis dar nėra akredituotas ir Konsulatas betarbiai priklausančiam Vokietijos Užsienio Reikalų Ministerijai, o ne Atstovybei Kaune ir jog ne jo kaltė, kad Ministerija žiūroną pasiuntė jam. Jeigu nebūsęs gautas leidimas gauti žiūroną be muto, tai Konsulas jį pats išpirksęs, vienok Valstybės Prezidento parėdymą jis šiaip ar kitaip turįs išpildyti.
4. Buvo apsilankęs Olandų Vice-Konsulas Schim Van der Loef pasiinformuoti trąšų fabriko klausimu. Šiuo klausimu jis nori užinteresuoti Olandijos kapitalistus.
5. Klaipėdos gelžkeliečiai įsteigė Darbo Federacijos Skyrių. Narių užsirašė apie 70 žmonių, iš kurių 5 klaipėdiečiai. Prieš agituoja social-demokratai.
6. Prekybos ir pramonės Klaipėdos skyriaus Banko Direktorius p. Katche, apleido savo vietą.

Sausio mėn. 20 d. (Nr. 654)

1. „Kultūros apsireiškimai“
17 šio sausio [mėnesio] 11 Klaip[ėdos] Konservatorijos mokinių grįžo iš mokyklos namo į Paupių dvarą, apie klmtr. už miesto. Praeinant Luisenhof fabriką, į juos nuo stogo ir iš langų ėmė mėtyti akmenimis, kuriais sužeidė tris mokinius bei vienam sugadino (sudaužė) instrumentą – tromboną. Užpuolimas buvo lydimas koliojimais, kaip „ilgaplaukiai žemaičiai“ ir kitais iš kulturbundininkų leksikono žodeliais.
Tuo reikalu aš raštu kreipiausi į Krašto Direktoriją, kad ji duotų Krašto policijai grieštą įsakymą

- mą skubos keliu įvykį ištirti ir kaltuosius patraukti atsakomybėn. Tuo klausimu daviau straipsnį į „Kl[aipe]dos] Žin[ia]s“.
2. Valst[ybės] Policija pranešė, kad 1 sausio Tilžėje ant Angero karo lauko įvyko štalhelmistų pamaldos. Ammono įpėdinis, vyr. leitenantas Kehl, turėjo prakalbą, kurioje minėjo Vokietijos išdalinimą, nurodė, kad atplėštame Klaipėdos Krašte kenčia daug tūkstančių vokiečių ir laukia išvadavimo iš Lietuvos jungo. Savo prakalbą Kehl užbaigė žodžiais: „Ko mes senais metais negalėjome atsiekti, tą turime naujuose išpildyti.“
Sulig Policijos gautų žinių, daugelyj dvarų Nemuno vokiečių pusėje yra žemėje sukasti visokie ginklai, net kulkosvaidžiai, kad reikalui ištikus turėtų juos po rankomis.
Apie viršiau išdėstyta, dalinai, bus sunaudota spaudai.
 3. 17 šio sausio Gelžkelių stoty buvo naujai įsteigto Darbo Federacijos skyriaus vakarėlis. Dalyvavo ir Seimo atstovai Kosarskis, Šukis ir Beržinskis, kurie laikė prakalbas. Vienas iš soc.-demokratų, ne geležinkelietis, mėgino oponuoti. Kilo šioks toks triukšmas, ir soc.demokratų šalininkai žadėjo apleisti vakarą. Orkestrui sugriežus šokius, vos tik nedidelis skaičius jų teišėjo, kiti gi linksminosi toliau.
 4. Šio sausio 18 d. sugrįžo V. Gailius ir, iki iš Berlyno derybų parvažiuos Borhertas, eis savo, Direktorijos Pirmininko pareigas. Borchertas pranešė man, kad bus Klaipėdoje 25 / I. Gailius atvyko savo laiku, nes, jeigu ilgiau nebūtų buvę jo ar Borcherto, tai galėjo blogai atsiliiepti į vietinius reikalus. Aš daviau jam tuojaus visą eilę klausimų, kuriuos reikia išrišti. Taip, pav., pakeitimas nekurių valdininkų, leidimas lietuviui atidaryti Šilutėje vaistinę ir t. t. Į tokius klausimus Gubernatorius šiaip įtakos neturi ir juos galima tik pravesti tuomet, kuomet Direktorijos Pirmininkas lietuvis.
 5. Simonaitis Šilutėje daug vietų pavedė lietuviams ir, abelnai, pakankamai rodo sumanumo ir iniciatyvos. Nuo jo, kaip Landrat'o priklauso tvirtinimas viršaičių ir įvairių apskrities bei kaimų valdininkų. Išrinktuosius kandidatus jis kviečia pas save ir daro jiems kvotimus panašiu būdu:
„Ar Tamsta žinai, kokiam krašte gyveni ir kokia pas mus valdžia?“ „Kas čia gyvena?“ ir panašiai.
 6. P. Strehlow dėlei „Kl[aipe]dos] Žin[io]s“ tilpusios, mano duotos žinutės (žr. mano dienynas iš sausio 9 d. § 2) perkeltas į Konstantinopolį.
 7. Šležų tiltas, kurs pavasarį potvinio buvo sugriautas, dabar Direktorijos parėdymu, bedarbiais yra ardomas, nes, atėjus pavasariui, vanduo jį visai sunaikins. Būtų labai gerai, kad jau vieną kartą būtų nusistatyta ir išspręsta jo statymo klausimas, nes priruošiamieji darbai reikalauja daug laiko. Šilutės Landratui inžinieriai yra įteikę visokių projektų. Ar jie nebūtų reikalingi ir naudingi Susisiekimo Ministerijai.
 8. Praėjusį pavasarį aš iškėliau pas poną Žemės Ūkio Ministerį klausimą delei nukentėjusių nuo potvinio ūkininkų perkėlimo į Didž[ia]ją Lietuvą. To tikslas būtų toks. Vieną kartą atsikratyti nuo tokių ūkininkų, kurie kas metą, vietoje mokėti Valstybei mokesnius, reikalauja iš jos pašalpos, nes delei pavasariinių potvinių, jie kas metai, daugiau ar mažiau, nukenčia, ir duoti Lietuvai gerus ūkininkus-instruktoriaus, kurie parodytų mažo ūkio vedimo galimybes, nes potvinio vietoje gyvena kaip tik vieni iš geriausių ūkininkų Klaip[ėdos] Krašto. Ponas Žemės Ūkio Ministeris tam pritaria, bet dabar, kuomet potvinio nelaimė jau iš atminties išdilo, beveik nesiranda norinčių persikelti, nes tai surišta su žymiomis išlaidomis, kaip pervežimas gyvo ir negyvo inventoriaus, trobų statymas ir, bendrai, įsikūrimas. Suradau vos kelis norinčius. Juos būtinai reikėtų perkelti. To pasekmės bus, beabejo, geros. Jie, apsipratę naujoje vietoje, rašys savo giminėms ir kaimynams ir tuomet jų pėdomis eis kiti. Be to išsikėlę iš čionai į Didž[ia]ją Lietuvą ūkininkai, nemoką nei lenkiškai, nei rusiškai, o tenykščiai gyventojai nemoką vokiškai, bus jau tuo priversti susieinant kalbėti lietuviškai, kas beabejo, bus tik lietuvių naudai.

9. Sulig iššaukimu pribuvo visi trys Valst[ybinės] Polic[ijos] Komisarai dėl pasitarimo, kaip geriausiai apsaugoti sienas.
Pernai mano sumanymu, buvo nupirkti 3 polic[ijos] šunys, kurie buvo priduoti ant Vokietijos sienos. Dabar klausiau apie rezultatus darbuotės su jais. Pasirodo, kad vartojimas šunų pagalbos policijai prie sienų apsaugojimo yra labai naudingas. Šunes apsaugoja policistus nuo netikėtų užpuolimų nakties metu ypač miškuose, krūmynuose. Taip, buvo atsitikimai, kad šuo atvedė policistą į krūmus, kur buvo pasislėpęs kontrabandininkas. Taipogi, kitame atvejuje, šuo nuvedė policistą į vieną namą, kur buvo sulaikytas, ačiū tam, tik dabar slapta perėjęs sieną žmogus. Garsas apie tokius atsikikimus išsiplatina gyventojų tarpe ir veikia į juos moraliai. Labai naudinga būtų, kad Vidaus Reikalų Ministerija įvestų tokius šunis ir ant lenkų bei latvių sienų, ypač kur yra miškai ir krūmynai.
10. Klaipėdos vagonų fabriko metinis balansas rodo Lt. 155.629,- gryno pelno (15½ %).

Sausio mėn. 21 d. (Nr. 711)

1. „Pajūrio Sargas“, kad neskaldyti jėgų, sustabdomas, nes ta piti B[endrovė] leidžia ir „Klaipėdos Žinias“.
2. Buvo atvykę Kretingos ir Skuodo miško urėdai tartis dėl atidavimo jų urėdijose bedarbiams kelmus rauti. Į nurodytas vietas Direkto[r]ija nusių savo valdininką apžiūrėti. Klausiau jų kaip vietoje apsireiškia Klaipėdos Krašto prisijungimas: kokie to plusai ir kokie minusai. Pasakė, jog malkos kuriai, kurios pirmiau beveik nebuvo reikalaujamos, dabar žymiai pabrango. Bet, už tai prasiplatino miško (malkų) vogimas. Taip prieš turgaus dieną Klaipėdoje, tankiai sugaunama bekertant, kad vežtų į Klaipėdą parduoti.
3. Vietos bankuose pastebėta didelis rusų aukso rublių reikalavimas. Pirmiau jie ėjo sulig pariteto, dabar gi, maždaug 6 % brangiau. Mat Žemaitijoje pas ūkininkus atsirado šiek tiek lirų, kuriuos jie vietoje laikyti banke, maino į auksą ir net reikalauja parduodant savo produktus, iš pirkėjų mokėti aukso.
Vėl prasidės kaimuose vagystės, nes beabejo atsiras „kolekcionierių“, kurie ieškos paslėptų pančiose sutaupyty grašių.
4. Buvo atsilankęs, baigęs Vokietijoje juridinį mokslą, Lietuvos pilietis Dr. Jur., žydukas „Arongauzas“. Jį Gailius rekomenduoja į teismą kandidatą (referendaru). Lietuviškai kalba puikiai. Turint omenyje, kad mes čia neturime teisininkų, galima būtų džiaugtis, bet... žydas, o čia lietuviai ir vokiečiai jų nekenčia, todėl ji blogai sutiks.
5. Telefonas su Kaunu jau antra (20 ir 21) dieną neveikia. Dėl to yra daug nusiskundimų.
6. Žilius (buv[ęs] atstovas), išvažiudamas į užsienį, savo dvare paliko užvaždu vietinį lietuvį, kurs pas jį tarnauja jau metai. Dabar kanauninkas Maciejauskas nuvyko jį patikrinti ir rado beveik visą gyvą inventorių parduotu. Pareikalavus atskaitos, užvažda parodė, kad karvės, pav., parduotos po 250 litų, tuo tarpu jų kainos ne mažiau 1000-1200 litų. Tokiu būdu nuostolių apie 15-18 tūkstančių litų. Kada Masijauskas nuvyko su policija, užvažda užsikabino šaulių ženklą ir su begirtuokliaujančiu pas jį kitu šauliu Pėteraičiu (kuris nušovė Heidemanną), sulig Maciejausko žodžių, pareiškė, kad jų į namus neįsileis. Šią dieną Maciejauskas su policija važiuoja antrą syk.
7. Netoli Švekšnos Jankus iš grafo Pliatero pėreitą rudenį nupirko 80 ha žemės. Davęs tuos pinigus, kuriuos gavęs už spaustuvenę... Dabar iš ten atvykęs asmuo, pasikalbėjime, man pasakė, kad grafas skundžiasi negalįs gauti likusių pinigų. Jankus jam sakęs, kad negali tų pinigų atiduoti, nes jis nėra dar iš Valdžios gavęs už ženklus... (turbūt už ženklus dėl Klaipėdos prijungimo paminėjimo?) O tempora, o mores!

Sausio mėn. 23 d. (Nr. 809)

1. Tautininkai
Šio Sausio 21 d. atvyko p. p. Smetona ir Krėvė-Mickevičius. Lietuvių Kliube jiedu laikė paskaitą, į kurią susirinko 200 suvirš žmonių. Norinčių įeiti buvo ir daugiau, bet netilpo. Atvyko net iš Šilutės bei Pagėgių apskričių. Susirinkusių tarpe daug kultūrbundininkų su pirmininku Konradu priešakyje. Ūkininkams tautininkų programa patiko, nes daugelis iš jų, taip pat ir visa soc.-demokratų partija, prieš žemės reformą. Apie paskaitą labai prielankiai rašo „Memelländische Rundschau“. Nekurie klaipėdiškiai pareiškė, kad jie neigiamai atsineša į Kauno partijas. Paskaita tęsėsi apie dvi valandi. Jai užsibaigus buvo įsteigtas skyrius, į kurį įsirašė apie 50 žmonių – didžiuma klaipėdiečiai. Manau, kad dauguma iš jų vėliau išstos, nes kiti klaipėdiečiai juos atitrauks. Į Valdybą išrinkti D[-]ras Gai-galaitis ir Oželys, bet, kaip jie sako, be jų žinios.
2. Grįžo D[-]ras Šaulys.
3. Vakar pabėgo polit[inės] policijos vald[ininkas] Kaveckas, pasiėmęs Lt. 1600,- ir, pasisamdęs au-tomobilį, važiavo į Latviją. Ant rubežiaus pasisakė, būk tai jis seka kokį tai su dideliais pinigais pabėgusį kasininką. Latvijoje Kaveckas sulaikytas ir šią dieną pristatomas į Klaipėdą. Jis vedęs, žmoną buvo palikęs čia.
4. Valstyb[inė] Polic[ija] šią naktį Rusnėje (II Komisar[iatas]) konfiskavo 400 ltr. anodijos; Karkli-ninkuose (I Komisar[iatas]) 160 ltr. spirito ir žvejų laivą. Toli jūroje, pastebėtas kontrabandininkų laivas.
5. Krašto polic[ijos] vachmistras Jurgis Skvirblys pabėgo į Vokietiją (turbūt ta pati liga, kaip ir pra-džioje Lietuvos gyvavimo).

Sausio mėn. 24 d. (Nr. 840)

1. Vakar, virš 200 darbininkų, dirbančių prie Krašto Direktoirijos „bedarbiams“ organizuotų darbų su miesto Seimelio nariais komunistais Žardinskiu, Joneikiu ir kitais priešaky, atėjo prie Miesto Val-dybos, kur įspėta Krašto policija karabinais ginkluota, jų neįleido. Jie iš savo tarpo išrinko 6-is dele-gatus kurie įteikė reikalavimus, visai nepamatuotus, kurių nėra galimybės patenkinti: 1) kiekvienam bedarbiui Lt. 25,- vienkartinės pašalpos; 2) mokėti vyrui ir moteriai po Lt. 1,15 už darbo valandą; 3) darbo diena 8-nių valandų; 4) Miesto Valdyba apmoka jų butų nuomą ir t. t. Joneikis ir kiti iš minios provokuojančiai šaukė: „Na, šaukite – kodėl nešauunate? Jog visi esate ginkluoti“ ir visokius kitus užgauliojimus policijos bei magistrato narių adresan. Aišku, kad komunistai, provokatorišku būdu norėjo iššaukti susirėmimą. Policija laikėsi ramiai ir galų gale, privertė minią išsiskirsty-ti. Praeitą naktį prokuratūros parėdymu mieste padaryta kratų bei areštuoti: Žardinskas, Joneikis, Konstantinas ir Gošys. Visi 4-ri patalpinti Klaipėdos kalėjime.
2. Paskutiniosios dirbusios Gerlacho, Šmidto ir Veinerto lentpiūvės sustabdė darbą ir tuo papildė be-darbių skaičių iki 100 žmonių.
3. Nauja, mažoji, elektros stotis pastatyta Juodkrantėje. Taipogi šią žiemą, paleista, porą metų nevei-kusi elektr[os] stotis Daviliuose. Dabar Šilutėje susitvėrė B[endro]vė, kuri nori pastatyti ir tenai elektr[os] stotį.
4. 27 / I Šilutėje įvyks „Mažųjų Laukininkų susivienijimo“ suvažiavimas. Tokie suvažiavimai yra rengiami tankiai, bet į juos retai kas tesilanko. Suvažiuoja apie 20 žmonių, politikuoja tarpu savęs, barasi ir išsiskirsto. Kitą syk išneša skambias rezoliucijas pasitikėjimo ar ne Valdžiai ir tiek.
5. Buvo apsilankę iš Šilutės Jonušaitis prašyti pašalpos „Wochenschau“ ir mažųjų laukininkų pirmi-

ninkas Pleinys savo susivienijimo reikalu. Kadangi šiais metais dar nieko nėra gavęs, o išlaidas daryti reikia, todėl pasiskolinau iš Ūkio banko Lt. 9.800,- spaudos bei organizacijų pašalpoms.

Sausio mėn. 27 d. (Nr. 913)

1. Atsisakė nuo vietos miesto mokyklos liaudies mokytojas Valter Nornheim ir iki Vasario 1 d. išvažiuoja į Vokietiją.
2. Atsilankė vyr. burmistras Grabow ir burmistras Sultz su pranešimu apie bedarbius, kurie yra komunistų kurstomi. Pasakiau, kad mes su jais greit apsidirbtume, bet jie patys ir jų laikraščiai šaukia tuomet, kad Gubernatorius ir Centro Valdžia kišasi į jų vidaus reikalus. Patariau patiems energingiau veikti, o mes padėsime jėga. Jeigu gi patys negali, tai teatiduoda mums. Tuo reikalu su Gailiu susitarta, kad Krašto policija padarys reikalingus žygius, o Valstybinė padės, reikalui esant.
3. Šio sausio 29 d. su laivu „Baltanik“ iš Londono ateina pirma partija metalinių pinigų.
4. Užsienių Reikalų Ministerijai prašant nuėmiau draudimą įvežti į Kraštą „Ostpreussische Zeitung“.
5. Smalnininkų miško urėdas Kybiš atsisakė nuo 1 / IV nuo vietos, nenorėdamas optuoti Lietuvos piliečių ir išvažiuoja į Vokietiją. Jo vieton Direktoirija prašo paskirti Vilmoną iš D[idžiosios] Lietuvos.

6. U o s t a s

Dėka šiltam orui judėjimas nebuvo pertrauktas. Sausio mėn. yra atėję 33 laivai, maždaug tiek pat ir išėjo. Turiu konstatuoti, kad paskutiniaisiais 3-4 mėn[esiais] Susisieikimo Min[isterij]a daug kreipė domės į pageidavimus iš vietos. Dėka tam į Klaipėdos uostą pritraukta krovinių iš Tilžės ir Ragainės. Jau dabar į mėnesį reikia skaityti tokių krovinių apie 3000 tonų tranzitinio eksporto (Celulosės fabrikas Ragainėje) ir šiek-tiek importo. Taipogi geriau sutvarkyta ir gelžkeliai. Tai patvirtino atsilankęs pas mane Danų Konsulas Smeling, savininkas eksporto firmos „Eduard Krausse“. Jis daug pasirūpino krovinių pritraukimu, bet tik Susisieikimo Min[isterij]os padarytiems palengvinimams dėka, jie atitraukti nuo Karaliaučiaus.

7. Prisieina daug kovoti su medicinos inspektoriumi Dr. Huwe. Jis yra slaptas patarėjas, turi daug ordenų ir, žinoma, didelis vokiečių nacionalistas. Jis jokių būdu nenori išleisti vaistininkų iš Lietuvos. Prieš jo norą man spiriant, Direktoirija leido atidaryti Lietuvos piliečiams Klaipėdoje dvi vaistini ir priimti į kitas vaistines 3-4 tarnautojus-vaistininkus iš Lietuvos. Dabar manoma suteikti leidimą Šilutėje atsidengti antrai vaistinei, ko prašo lietuvis iš Kauno. Huwe jau seniai būtų prašalintas, bet jis sulig Vok[ietijos] įstatymų, pristatytas tarnybai „visam amžiui“.

Sausio mėn. 29 d. (Nr. 1050)

1. Šiandien grįžo iš Berlyno p. Borchertas.
2. Šiandien iš ryto atėjo laivas „Baltanik“ su nukaltais pinigais. Pinigai 7-to pulko apsaugojami su keleiviniu traukiniu siunčiami toliau ir 30-to bus Kaune.
3. Šiandieną grįžo iš Berlyno mano Juriskonsultas.
4. Šiandieną sulig iššaukimo aš ir Borchertas vykstame Kaunan.

Vasario mėn. 2 d. (Nr. 1202)

1. Šią dieną grįžau iš Kauno.
2. Šią dieną atsibuvo pas mane eilinis Viršininkų Kolegijos posėdis. Tarp kit ko, buvo pranešta, kad už išėikvojimą valdiškų pinigų (6000,- litų) areštuotas Smaleninkų pašto Viršininkas Konteraitis

(klaipėdietis, Šaulių Sąjungos narys). Tuos pinigus jis sukišo į savo privačius biznius, su kuriais ir įklimpo. Kanteraitis jau pirmiau buvo išėikvojęs 12.000,- litų, bet laiku gavo pasiskolinti ir juos padengė. Laike areštavimo jis kėlė triukšmą, protestuodamas, „nes aš esu lietuvis – patriotas ir jūs turėsite, lietuviams užsistojus, mane netik paleisti, bet ir atsiprašyti“.

3. Šį vakarą po Prekybos Rūmų generalinio susirinkimo įvyko pokylis, kur pirkliai skundėsi delei sunkių laikų, vienok kalbose pabrėžė, kad sunkiausieji laikai jau praėjo, kad bankai turi daug liusos kapitalo, bet nėra rimtų biznių. Privačiuose bankuose nuošimčiai sumažinti iki 18 metinių.
4. Fanerų fabrikas, neturėdamas tinkamo miško, kad nestabdytų darbų, prie kurių užimti 560 darbininkų, veda derybas pirkimui to tinkamo miško iš Afrikos. Toks atsitikimas, kad miškas iš ten buvo pertraukiamas, jau yra buvęs.
5. Kad pritraukus vietinių ūkininkų simpatiją ir kelti Krašto lietuviškumą, būtų labai naudinga Klaipėdoje įkurti Žemės Banko skyrių. Direktorija yra pasiryžusi sulig išgale pirkti to banko akcijų. Būtų geistina, kad iki pavasariui skyrius jau pradėtų veikti.

Vasario mėn. 3 d. (Nr. 1225)

1. Persitvarkė Valstybinių įstaigų valdininkų bei tarnautojų sąjunga. Naujoji valdyba šią dieną man persistatė. Pirmininkas: Švelnius (muitinė); vice-pirmininkas Vitė (muitinė); valdybos nariai: Sprogy (muitinė), Neilandas (Gubernatūra), Treigys (paštas), Kikilius (Valstybinė policija) ir Geidekas (geležinkelis). Visa valdyba lietuviška ir, išskyrus vieną iš Didžiosios Lietuvos, visi nariai klaipėdiečiai. Sąjunga turi 794 narius, nors dar ne visi valdininkai tėra įsirašę. Pasikalbėjime su sąjungos atstovais paaiškėjo, kad daugelis iš jų labai silpnai, o nekurie ir visai nemokėjo lietuviškai, dabar gi, pav., Švelnius, kurs nei žodžio nemokėjo, visai liuosai kalba ir net sugebėjo pasakyti ilgesnę prakalbą.
2. Dėlei nesusipratimo su Vanagaičiu perkeliama į Kauną Gelžkelio revizoris Dominas, kurs drauge su Bervingu perėmė iš vokiečių gelžkelius ir padėjo daug triūso jų sutvarkymui. Prekybos Rūmai, Valdininkų sąjunga, taip pat ir Krašto Direktorija prašo Dominą palikti vietoje. Aš asmeniškai pažįstu Dominą kaip energingą tarnautoją, žinantį abi vietini kalbi, seną gelžkelininką, buvusį Vilniaus stoties viršininką, todėl telegrafu (Nr. 1204) prašiau Pono Susisiekimo Ministerio palikti jį vietoje.
3. Buvo įvairiais reikalais keleta ūkininkų. Pas visus ūpas daug geresnis ir jie visi pabrėžia, kad ekonominė padėtis Krašte, taip pat ir tautinių reikalų atžvilgiu eina vis gėryn.
4. Šią dieną Gailius įteikė atsistatydinimo prašymą pamatuodamas tai liga.
Naujos Direktorijos sąstata:
Pirmininkas: Borchertas, nariai: Juozapaitis (banko Direktorius), Reizgys (ūkininkas, buvęs Simoničio Direktorijos narys), - visi trys nuo lietuvių;
Panaras ir Šulz (nuo vokiečių – senosios Direktorijos nariai).
Penktadieny bus naujos Direktorijos įvedimas posėdžių salėje.
5. Rajone I-mo Valstybinės policijos Komisariato sulaikyta 160 litrų spirito.
Rajone III-čio Valstybinės policijos Komisariato sulaikyta 123 litrai anodijos.

Vasario mėn. 7 d. (Nr. 1266)

1. 5 vasario įvyko Didžiųjų laukininkų susivažiavimas, kur pirmininku išrinktas kultūrbundos narys Jurgans – mažas laukininkas iš Senujų Dekintų, Pagėgių apskr. Todėl Laazaris, kaip buvo numatyta, šaukia ant 14 šio vasario suvažiavimą įsteigimui Ūkininkų Sąjungos.

2. Vakar 12 val., sulig vietinio papročio, buvo įvesta naujoji Krašto Direktorija. Aprašymas „Klaipėdos Žiniuose“.
3. Trašų fabrikas
Vakar vakare atvyko vyresnysis Direktorius Stetino fabriko Benš ir Direktorius Barkowski iš Karaliaučiaus. Norėdami išaiškinti, ar apsimoka Klaipėdoj leisti trašų fabrikas, jie apvažiavo Suomiją, buvo Taline ir Rygoje. Visur rinko statistines žinias, koks yra trašų reikalavimas. Latvijoje apžiūrėjo Miulgrabene ten veikusį rusų laikais trašų fabriką. Tas fabrikas yra tik vieno trečdalis didumo Klaipėdos fabriko ir negali būti paleistas, nes rusai išsigabeno visas mašinas. Benčio ir Berkowskio nuomone fabrikas Klaipėdoje pilnai apsimoka paleisti ir Valdžiai padedant (paskolos formoje pirkimui žalios medžiagos ir pirmiems 2-3 mėnesiams darbininkų užlaikymui), tai galima pradėti greitu laiku, kad suspėjus iki rudeniiui pagaminti trašų. Delei konkrečių derybų, aš prašiau juos nuvykti į Kauną.
4. Nakty į 6-tą šio Vasario palei Rusnę sulaikytas ir konfiskuotas keleivinis automobilis su 4 keleiviais pas kuriuos rasta 60 litr. spirito. Automobilį važiavo: jo savininkas su broliu pirkliai Bruožiai, restorano „Zur Post“ savininkas Betsch ir apskr[ities] saviv[aldybės] tarn[autojas] <...>. Rusnės muitinė, paėmus užstatą sumoje Lt. 2000,- automobilį atleido, bet, mano parėdymu jis vėl grąžintas muitinei, nes jo kaina <...> kart didesnė.
5. Gubernatoriaus Valdybos darbuotė už Sausį mėn. 1925 m.
Gubernatorius priėmė už mėn. iš viso 233.
Gubernatorius dalyvavo: 4-se posėdžiuose Apsigyv[enimo] leid[imų] Komis[ijos] ir 4-se Centr[inių] įstaigų Viršininkų Kolegijos posėdžiuose.
Sausio mėnesyje automobiliu po Kraštą padaryta 338 klmtr.
Tarnybos reikalais buvo Kaune 29/I-3/II š/m., nuo
1/II sulig savo prašymu paliuosutas Gubernatoriaus Kanceliarijos sekretorius T. Naujalis

Kanceliarija

Įeinamųjų Nr. Nr. 1357, išeinamųjų – 1134.

Svetimšalių skyrius

Suteikta apsigyv[enimui] leidimų – 352; Išstremta svetimšalių 34, visi Vokietijos piliečiai ir tik <...> Latvijos ir 1 Australijos; Mirė – 3; Ištekėjo už Klaipėdos Krašto gyventojo – 1; Išvyko savo noru – 195; pratęsta apsigyvenimo leidimų – 133.

Pasų skyrius

Išduota ir pratęsta pasų 366 už Lt. 31.951,42

Išduota ir pratęsta vizų 1225

Valstybinė Policija:

Konfiskuota: spirito 506 litr., Skardinių 62 št. Laivelių 3 št. Anodijos 445 klgr. Išduota vizų Pagėgių ir Šilutės apskr. 379; Išduota sienai pereiti leidimų Pagėgių ir Šilutės apskrityse – 305, Sulaikyta už slaptą sienos peržengimą 5 asmens; Sulaikyta už gabenimą per sieną kontrabandos 10 asmen[ų].

6. 5 š/mėn. pas danų Konsulą Schmaeling buvo pokylis ir vakarienė.

Vasario mėn. 11 d. (Nr. 1414)

1. 10-to š/vasario buvau Kaune persistatyti naujam Ponui Ministeriui Pirmininkui ir gauti nurodymus.
2. Vakar Šilutėje įsisteigė Darbo Federacijos skyrius iš gelžkelio tarnautojų. „Memelländische Rundschau“ perspėja, kad klaipėdiečiai į jokias D[idžiosios] Lietuvos partijas-sjungas neitų, kol pilnai nebus pranešta autonomija.
3. Liaudies biblioteka Šilutėje persiorganizavo, kad „atitikti momentui“, tai reiškia, į valdybą pakviesti du lietuviai, Labutis ir Bajoraitis. Prie bibliotekos bus ir lietuviškas skyrius. Turint omenyje mažas bibliotekos lėšas, manau per lietuvius narius paaugoti lietuviškų knygų. Klaipėdos biblioteka jau pernai pavasarį pradėjo išrašinėti lietuviškų knygų ir nuolat jas papildo, bet žinoma tik knygomis „neutralio“ turinio.
4. Šią dieną pas Direktorijos Pirmininką atsilankė Grabow, Krauss, Dressler ir Seewald (darbininkų lideris) prašydami, einant Klaipėdos statuto straipsniu 14, sušaukti „Ekonominę Tarybą“. Istorija tos Tarybos bus pridėta prie sekamo dienyno numerio.
5. Valstybinės Policijos darbuotė
Pastaromis dienomis sulaikyta: spirito 32 litr., romo 10½ litr., mielių: 10 klg., anodijos: 340 ltr., likerio – 16 ltr.; valtis – 1, vežimas – 1, arklys – 1. Vartota ginklai 2 atsitikimuose. Sužeistas į koją kontrabandininkas.

Vasario mėn. 13 d. (Nr. 1485)

1. 11 š/vasario iš ryto iš Rygos atvyko Britų Igaliotas Ministeris T. Vaughan ir apsistojo pas Anglų Konsulą Le May su kuriuo buvo apsilankęs pas mane ir Direktorijos Pirmininką. Tą pačią dieną revizitavau ir pakviečiau šiandien į pusryčius.
Iš pasikalbėjimų su Ministeriu laike pusryčių buvo matyt, kad jis yra iš vokiečių pusės painformuotas apie blogą ekonominę padėtį, sąryšį su iki šiol uždarytu Nemunu; apie nevykdimą konvencijos kas link rinkimų. Dalinai kiek galint tokiame trumpame pasikalbėjime, aš ir Borchertas pasistengėm nušviesti teisingai. 12/II Ministeris išvyko Kaunan.
2. Šiandien Klaipėdos pašte konfiskuota 14 egzempliorių laikraščio „Das Memelland“, kuris ateina iš Berlyno ir, mano įsakymu uždraustas platinimui. Laikraštis siuntinėjamas uždarytuose vokuose.
3. Šiandien įvyko Lietuvių Organizacijų Valdybos posėdis. Daug diskusijų iššaukė pasiūstas pasveikinimas Ministeriui Pirmininkui kur nekuriems nepatiko išsireiškimas „Susiliejamai abiejų Kraštų lietuvių į vieną bendrą tautos kūną“ (žrk. „Klaip[ėdos] Žin[ios]“ iš 7/II, Nr. 32), nes jų nuomone tas prieštarauja Autonomijai.

Pastaba: Prie šio numerio pridedamas konfiskuotas laikraštis „Das Memelland“ Nr. 1/2, su kuriuo patariama gerai susipažyti.

Vasario mėn. 18 d. (Nr. 1592)

1. 14 š/m. Klaipėdoje įsteigta Ūkininkų Sąjungos skyrius. Į Valdybą išrinkti: Pirmininku – Križys, nariai: Misiulis, Davils, Kapust, Endzins. Reikalų Vedėju – Ozelis. Visi nauji žmonės. Buvo dideli ginčai ir viršų paėmė nuomonė, kad į Valdybą turi įeiti visai nauji asmenys.
2. Baigė Karaliaučiuje universitetą klaipėdiečiai – lietuviai broliai Bruzdelins. Vienas iš jų, kaip juristas, paskirtas Teismo kandidatu, o kitas, medikas, į miesto ligoninę.
3. Keliatas vokiečių gimnazijos mokytojų pareiškė Krašto Direktorijai, kad jie per notarą pasiuntė

prašymus optuojant už Vokietiją.

4. 16/II iškėlėm rautą Lietuvių Kliūbe, į kurį pakviečiau 120 asmenų iš viso Krašto aukštesnių valdininkų bei visuomenės veikėjų.
5. Šilutėje Gelbėjimo Komitetas dalino medalius sukilimo dalyviams ir „šiai pasidarbavusiems už lietuvių“. Buvo daug neužsiganėdinimų, net viešo medalių grąžinimo su išsitarimu: „pakabinkit NN dar ir iš kitos pusės“, nes pirmos rūšies medalių gavo Vanagaičio žmona ir kelios panelės.
6. Labai gerai suruošė šventę Simonaitis. Sudarė komitetą šventei rušti iš žymesnių vokiečių ir lietuvių ir į iškilmingus pietus savo noru atėjo virš 200.
7. Darbininkų Gewerkschaft'ai 17 / š. m. savo posėdy išnešė protestą dėl Direktorijos sudarymo kadangi Lietuvos Valdžia tik tuomet tegalėjo sudaryti Direktoriją kada įvyks rinkimas. Savo protestus pasiuntė raštu man ir Direktorijos Pirmininkui.
8. Valstybinės Policijos darbuotė.
Palangos pajūry suimta virš – 00 litr. spirito. Jūroje patėmyti 3 motoriniai šmugelininkų laivai. Jie laikosi už netralinės senos tarp Lietuvos ir Latvijos rubežiaus. Manau susisiekti su latviais dėl bendro policijos veikimo.

Vasario mėn. 20 d. (Nr. 1718)

1. Buvo pas mane apsilankęs Vyr[iausias] Valst[ybės] Gynėjas Merk painformuoti apie komunistų bylą. Toliau, jis labai susirūpinęs žiniomis apie Klaipėdos kalinių likimą Šiaulių sunkių darbų kalėjime. Dalykas tame:
Pernai pavasarį aš neleidau teismui siųsti toliau, kaip tai pirmiau buvo praktikuota, Klaipėdos Krašto kalinius į Vokietiją už kurį laikymą reikia Vokietijai mokėti ir pasiūliau susinešti su Kalėjimų Departamentu Kaune, kad Klaipėdos Krašto kaliniai būtų priimami į Lietuvos kalėjimus. Teismas nelabai su tuo norėjo sutikti bijodamas, kad pas „nekulturingus žemaičius“ su kaliniais apsieis nežmoniškai, bet neturėdamas kitos išeities, turėdamas paliuosuoti savo perpildytą kalėjimą, surizikavo išsiųsti pačius sunkius prasikaltėlius į Šiaulių kalėjimą. Siųsdamas, mostelėjo ranka – neišlaikys žemaičių režymo. Keliems mėnesiams praslinkus Valst[ybės] Gynėjas netiki savo akimis. Klaipėdos kalėjimo Viršininkas atneša jam keliatą laiškų nuo pasiųstųjų Šiauliuosna kalinių, kurie rašo savo pažįstamiems Klaipėdos kalėjime kviesdami juos prašyties pervedimo į Lietuvos kalėjimus, nes tenai ir tvarka kur geresnė, ir režymas kur lengvesnis. Gynėjas liepė laiškus užlaikyti, nenorėdamas jiems tikėti, bet po to jau išdrįso pasiųsti daugiau kalinių. Dabar laiškai ateina jau desėtkais, kur kaliniai aprašo savo gyvenimą Šiauliuose, žinoma pridėdami dar ir savo fantazijos. Jie giriasi savo ten gyvenimu: kad turi savo orkestrą; kantiną, jog laisvai gauna pinigų iš namų; perka ką tik nori; pietus gali už pinigų gauti iš miesto, nenorėdami valgyti kalinio davinį; vienas pasigyrė, kad turįs 4 kostiumus ir t. t. Sulig Merko žodžių, dabar kalinius Klaipėdos kalėjime nebegalima suvaldyti – jie užgaulioja prižiūrėtojus ir griežtai reikalauja pervedi juo į Šiaulius, nenori pasiduoti senajam režymui. Vokietijoje yra dar laikomi kalėjimuose 32 Klaipėdos Krašto kaliniai nuteisti ar tai iki gyvos galvos, ar 12-15 metų, kuriuos reikės prisiimti, kad nemokėjus už jų laikymą Vokietijai. Merk proponuoja viename iš Lietuvos kalėjimų padaryti Klaipėdos skyrių, kur kaliniai būtų laikomi sulig vokiečių kalėjimų taisyklėmis. Man atrodo, kad tolią tvarką negalima įvykdyti, nes tai vestų prie nesusipratimų, bet ar toks laisvas kalinių laikymas Lietuvos kalėjimuose padeda jų pasitaisymui – taipogi didelis klausimas. Gal šiuo klausimu būtų gerai susitarti Teisingumo Ministerijai su Klaipėdos Krašto Prokuratūra.
2. Į Direktoriją ir pas mane kreipėsi keli vokiečiai valdininkai ir mokytojai, – tarp jų per tretį asmenį, Krašto gimnazijos Direktorius Beckeris ir asmeniškai tos gimnazijos mokytojas Ambrozėjus, – su

prašymu, kad jie būtų atstatyti nuo vietų. Ambroziejus, žinomo vokiško nusistatymo, tiesiog meldė manęs duoti jam tokį raštą. Motyvai – nenoras čia pasilikti, o atsisakius nuo vietos pačiam, negauna vietos Vokietijoje, arba gauna žemesnę. Gimnazijos direktoris Beckeris nori išeiti nuo Kovo 15 d.

3. Policija praneša apie verbavimą jaunų vyrų į Vrangelio armiją. Būk tai iš Klaipėdos Krašto esą iške-
liavę apie 200 vyrų. Verbavimo vieta – Danskas iš kur užverbuotieji siunčiami į Rumuniją. Beveik
visi išvažiavusieji vokiečiai.

Vienas Rusijos armijos karininkas rusas, gyvenęs Klaipėdoje dar nuo francūzų laikų, išvažiudamas
papasakojo man, kad verbavimo štabai yra Berlyne ir Danske, kurie išduoda pinigus bei falsifi-
kuotus dokumentus su vizomis į Pietų-Slaviją ir iš tenai skirto sulig ginklų rūšies. Taip, pav., visi
kazokai siunčiami gen. Škuro žinion į Rūmuniją.

Dėl galimų pavasarį, balandžio mėn., o gal, ir Kovo pabaigoje, įvykių – reikėtų susidomėti, nes ir
komunistai, kaip matyti iš jų slaptojo veikumo, turi instrukcijų būti pasiruošusiais iki kovo mėnesio.

4. Valstybinės Policijos veikimas

Mano įsakymu, policija vakar išvažiavo į jūrą su uosto garlaiviu „Nagel“, nes buvo didelė audra
ir mažesni laivai negalėjo išeiti. Jūroje patėmijo du šmugelninkų laivus su prožektoriais ir elektros
apšvietimu. Tie laivai laikėsi neutralėje zonoje: vienas 6½, kitas 8 knotų³ atstumo nuo kranto.

Amerika, kovoja su šmugelninkais, pamainė įstatymą ir uždraudė laivams zonoje 12 mylių, turėti
alkoholio, nes kitaip gaudant kontrabandą, esą galima pagauti tik mažus žvejų laivelius su keliais
šimtais litrų, gi laivai-karčiamos su 10.000 litrų lieka nepaliesi.

Šią naktį 2 val., II Komisariate ties Rugulių, Krakų įtakoje, iš laivo, kuriame patėmyta 3 asmenis, į
policiją buvo paleista 20 šuvių. Komisarų parėdymu įlankos pakrančiai buvo apkrėsti ir apie 6 val.
šieno kūgyje buvo surasta 450 litr. spirito. Taip pat netoli, sulaikytas kaimietis Marcelius Johan iš
Traksėdžių, pas kurį rasta parabellum [parabelis].

5. Klaipėdiečiai, kurie buvo pakviesti į Pono Ministerio Pirmininko rautą, labai patenkinti.
6. 21 ir 22 d.d. šio vasario būsiu Kaune.

Vasario mėn. 23 d. (Nr. 1791)

1. Trašų fabrikas

Buvo pas mane D-ras Sambraus, antrasis direktorius trašų fabriko iš Štetino. Sulig savo pasižadėjimo
(žr. dieną iš 7/II-§ 3) pirmasis direktorius Benta atsiuntė jį su dvejais inžinieriais padaryti sąmatą
reikalingam pataisymui ir priruošimui fabriko. Inžinieriai dirba jau apie savaitę ir laike 8 dienų prista-
tys sąmatą ir konkrečius pasiūlymus, su kuriais važiuosim į Kauną.

2. Buvo pas mane atvykęs iš Danijos kapitalistas Kristensen ir danas – advokatas Knud Albertsen.
Jie nori statyti Klaipėdoje margarino fabriką. Išdėstė, kad pas juos Danijoje margarinas yra plačiai
vartojamas, kad sutaupyti sviestą eksportui. Kadangi Lietuvoje margarinas irgi vartojamas, ypač
Klaipėdos Krašte ir importuojamas iš užsienio, nes Lietuvoje fabriko nėra, todėl jie sutiktų pastatyti
fabriką Klaipėdoje, kur dirbtų maždaug 100 žmonių, jeigu gautų užtikrinimą kad žalią medžiagą
[t. y. žaliava], kaip tai Kokoso ir kiti aliejai, kiek reikalinga fabrikui būtų įleidžiami be maito, nes
jie nori savo produktus ir eksportuoti.
3. 24/II 10 val. Šilutėje įvyks susivažiavimas Laukininkų, vadovaujant Laaseriui, tikslu steigimo Ūki-
ninkų Sąjungos skyriaus.
4. Pastoris Šenk – tėvas, Nidoje, kuriam nebuvo pratęstas apsigyvenimo leidimas, vėl išsoko. Laike

³ Knotas – mazgas – laivyboje greičio vienetas; 1 mazgas – 1 jūrmylė/valanda=1852 m/h/.

laidotuvių vieno lietuvio, kuris buvo nusistatęs už atskirimą bažnyčios, savo prakalboje palietė paskutinį surašinėjimą Krašto gyventojų.

Policija veda tardymą ir po užbaigimai prisieis reikalauti jo ištrėmimo.

5. Valst[ybinės] policijos darbuotė.

22 š/vasario ties Palanga sulaikytas didelis žvejų botas su trimis žvejais, grįžtant iš jūros kur jie buvo pirkę karčiamoje-garlaivyje 100 litr. spirito, 5 but. likerių ir tabako.

II Komisariate tą pat dieną sulaikyta 760 litr. spirito ir 64 mtr. įvairios medžiagos ir dar kitos smulkmenos.

Vasario mėn. 25 d. (Nr. 1860)

1. 24 š/vasario įvyko Šilutėje paskirtasai Didžiųjų Laukininkų susivienijimo susirinkimas, kurio susivienijimas, kaip jau buvau nurodęs, papuolė po vokiečių įtakme. Į susirinkimą atvyko vos 10 žmonių. Tuo tarpu kitam viešbutyje, kur buvo kviestas ūkininkų susirinkimas įsteigimui Klaipėdos Krašto Ūkininkų Sąjungos skyriaus, atvyko apie 70 žmonių. Po debatų 45 užsirašė ūkininkų sąjungos nariais ir išrinko valdybą: Laazeris – pirmininkas; Greifenbergeris ir Artur Juodkanes – vice pirmininkai: Redveikys, Morem, Bendikas ir Žardininks – nariai.

2. Šią dieną D-ras Šaulys apleidžia Klaipėdą.

3. Valst[ybinės] Policijos darbuotė.

Rajone II Komisariato atrasta paskandinto vandenyje 390 ltr. spirito.

Kovo mėn. 3 d. (Nr. 2052)

1. Pereitą savaitę Lietuvių Kliūbe p. Bruožaitis sušaukė susirinkimą steigimui naujos partijos atnaujinimui kada tai egzistavusios „Skirimo Draugijos“ (Rinkimų). Atėjo apie 45 žmonės. Išrinkta Valdyba. Reikia konstatuoti, kad įsteigtų Klaipėdos Krašte partijų greit nebegalima bus suskaičiuoti, bet į jų steigimą ateina su mažomis permainomis, beveik tie patys asmenys. Susidaro prezidiumas ir maždaug apytiksliai jo dar iki 10 žmonių. Tokiu būdu jas negalima pavadinti partijomis, bet grupelėmis tam tikrų žmonių.

2. O p e r a .

Opera šį kartą turėjo ypatingą pasisekimą Klaipėdoje. Teatras buvo perpildytas ir, turbūt niekuomet nėra matęs tiek klausytojų. Pralaužti pirmi ledai ir tarp vokiečių, iš kurių tarpe irgi buvo matyti taipogi nemažai atsilankiusių.

3. Amerikos laikraštyje „Sandora“, „garsusis Lietuvos solistas“ – Rimkus (buvo nekurį laiką Palangoje mokytoju) spausdina savo atsiminimus iš sukilimo laikų Klaipėdos Krašte. Rašo amerikoniškai, visokius niekus, būtų ir nebūtų dalykų. Pats gi pasižymėjo tuom, kad su 6 vyrais įsidrąsino užimti karčiamą Nimersatą, kada jau už 15 klm. priešaky viskas lietuvių buvo užimta ir savanoriai stovėjo ties Klaipėda.

4. Valst[ybinės] policijos darbuotė.

Pastaromis dienomis sulaikyta: palei Palangą rasta vandenyje paslėpta 370 litr. spirito. Be to 9 litr. denaturato, 1 vežimas, 1 arklys su pakinkimu, 13/4 litr. anodijos.

Kovo mėn. 4 d. (Nr. 2118)

1. Šliažų tiltas pagal Šilutę (nukentėjęs per potvynį) dabar galutinai išardytas. Išardymas kainavo 40.000 litų.

2. Man pasiūlius Direktořija svarsto projektą dėl įstaigų užrašo (Standesamt) pertvarkimo, tikslui abiejų kalbų įvedimo.
3. Krašto Gimnazija (vokiečių) liko be mokytojų – viso liko tik du mokytojai, kiti išvažiuoja Vokietijon. Direktorius gimnazijos Beckeris irgi nuo šio mėn. 15 dienos išvažiuoja Vokietijon.
4. Buvusis Direktořijos Pirmininkas Gailius rašo iš Miuncheno, kad jam turi būti padaryta dar viena operacija.

Kovo mėn. 6 d. (Nr. 2476)

1. 4 d. šio mėn. Klaipėdoje visi konsolatai laikė pusiau iškeltas vėliavas, iš priežasties Vokietijos Prezidento Eberto laidotuvių. Belgų Garbės Konsulas, nežinodamas apie laidotuves, vėliavos visai nepakėlė. Vakare prie durų rado jis raščiuką „nuo keletos klaipėdiečių“ kurie kreipė konsulo dėmę į gedulos dieną ir pataria bent ant rytojaus vėliavą pakelti.
2. Klaipėdos spaudoje visuomet vaizdžiai žymima minusai nuo sujungimo Klaipėdos Krašto su D[idžiaja] Lietuva. Taip, pastaruoju laiku daug kalbama apie nusmukimą prekybos ir pramonės abelnai ir miško pramonės iš dalies. Be abejo, stoka miško didelis minusas, bet nereikia praleisti netėmitai, kad yra pramonės šakos, kurios labai žymiai išsivystė ir išsivystė tiktai dėka panaikini-mui sienos tarp D[idžiosios] Lietuvos ir Klaipėdos Krašto. Delei pavyzdžio nekurias čia nurodysiu. Vinių fabrikas. Sausio 1 d. 1924 m. Žemaitkiemiuose įsteigta vinių fabrikas, prie steigimo kurio prisidėjo Liepojaus vinių fabrikas. Dabar tas fabrikas turi virš 40 darbininkų ir 25 automatus. Die-nos produkcija pasiekė 4 tonų vinių. Kadangi fabrikas pasekmingai vystosi, tai greitai laiku norima padidinti kapitalą ir pradėti grandinių bei spiralių (pružinų) fabrikacija. Chemikalijų gamyba. Savininkai Lasdun ir Pomeranc. Gamina visokius chemikalijus, farmaceutiš-kus bei kosmetiškus preparatus. Turi apie 20 mašinų bei moderniškų aparatų. Dirba 15 kvalifikuotų darbininkų. Gaminiai pamaži pradeda, užkariauti Lietuvos rinką. Cikorijos fabrikas. Firma Werblowsky, turinti tabako ir papirosų fabriką, vieno aukšto fabriko namą padi-dino į 4 aukštus ir žymiai sukėlė taboko gamybą bei įkūrė naują cikorijos fabriką. Dėžių fabrikas. Ehmer ir Ko. užbaigė statyti ir įrengė dėžių fabriką. Įrengimas labai puikus, su nau-jausiais sulig technikos reikalavimais įtaisais; darbuojasi virš 200 darbininkų. Dėžės gaminama tik specialiai eksportui į Olandiją ir Angliją. Daugiausiai išsivystė mėsos eksportas. Klaipėdos mieste skerdykla su nedideliu šaldytuvu yra įrengta labai moderniškai, bet pirmiau teveikė vos vieną, maksimum, dvi dieni į savaitę. Dabar ji veikia visą savaitę be pertraukos ir vos spėja patenkinti reikalavimus. Apie veikimą skerdyklos geriausiai spėti iš sekamų skaitlinių:

Metai	Galvijų št.	Avių št.	Veršių št.	Kiaulių št.
1921	-	-	-	3.292
1922	-	107	17	1.797
1923	398	259	3.355	7.673
1924	7.886	170	4.721	8.690

Sulyginus pirmuosius mėnesius šių metų, skaitlinės dar didesnės.

3. Kaimyniniai santikiai.
Vokietijoje parubežy keliose vietose yra tranzito sandėliai, kur sukrauta spiritas ir kitos prekės, skirtos įgabenimui kontrabandos keliu į Lietuvą. Vokietijos valdininkai girdavosi, kad būk tai, tiek ir tiek tūkstančių litrų spirito eina į Lietuvą, mūsų sargybai nepastebiant. Mūsų gi policijos žinio-

mis, didesnė to spirito dalis grįžta į Vokietiją, bet jau kaip kontrabanda. Šiomis dienomis vokiečiai turėjo progos įsitikinti, kad taip išties yra. Pernai iš Šilutės pabėgo pirklys Genšel sugautas bekontrabanduojant. Po to ėmė tą patį veikti iš Vokietijos pusės. Š. m. Kovo 4 d. jis mėgino įgabenti pas mus 10.000 litrų spirito, bet dėka budriai sargybai, tai nepavyko ir jis tuomet, jau kitoje vietoje, norėjo tą transportą įgabenti į Vokietiją (į Kraštą, kaip kontrabandą, o ne atgal į transito sandėlį). Vokietijos valdininkai konfiskavo visus 10.000 litr. spirito ir, areštavus Genšelį, laike kratos rado dar paslėptų 20.000 litrų.

4. Valst[ybinės] policijos darbuotė.
4-5 šio Kovo sulaikyta Lauksargiuose ir Smalininkuose: 25 bonkos likerių, 11¼ klg. muilo, 20 litr. spirito ir 100 litr. anodijos. Areštuotas kontrabandininkas Bildau ir perduotas Smalininkų muitinei.

Kovo mėn. 10 d. (Nr. 2724)

1. Klaipėdos „Gewerkschaftsbund“ – Centralinis Darbininkų biuras įsisteigė du metus tam atgal su 2000 narių. Neseniai įvyko dvimetinis kongresas. Per tą laiką narių skaičius žymiai padidėjo. Iš darbuotės žymėtina: už pereinamąjį metą praversta 11 streikų. Metinės įplaukos Litų 54.724; išlaidų: laike streiko Lt. 11.702 ir pašalpoms Lt. 10.130,-. Nutarta statyti nuosavus namus.
2. Buvo apsilankęs, atvykęs iš Berlyno, Vokietijos Užs[ienių] Reik[alų] Ministerijos referentas Klaipėdos reikalams D-ras Henkel. Jis atvyko vienai dienai, matyt, pasiteirauti konsulate kaip eina optacija.
3. Trašų fabrikas.
Gauta iš Štetino telegrama, kad 16 d. š/mėn. atvyksta fabriko direktoriai su pilnai paruoštu projektu ir iš Klaipėdos su Direktorijos nariu vyks į Kauną. Sutikimas tebegrafuotas.
4. Šiandien vėl iš Danijos atvyko tie pat du asmenys (žr. Dienynas iš vasario 23 d. § 2) margarino fabriko statymo reikalui ir drauge su manim, vyksta į Kauną.

Kovo mėn. 17 d. (Nr. 3421)

1. Vienintelė mokykla, Vindenburgo [Ventės Šilutės apskr. kurioje iki šiol Tėvų Komitetas buvo nusprendęs nemokinti lietuviškai, permainė savo nusistatymą ir nutarė įvesti pamokas lietuvių kalbos.
2. Gelžkelis Amaliai-Telšiai sudaro pavojaus Klaipėdos uostui. Iki šiol Plungės, Salantų ir kitos apylinkės visus užpirkimus sau (žibala, silkes ir t. t.) darė Klaipėdoje, taip pat ir savo perteklius išveždavo pardavimui per tenai. Iš to, žinoma, nors šiek tiek Klaipėdai pelno ir uostas uždirbdavo. Minėtos apylinkės dabar jau rengsi užpirkinėti sau reikalingas prekes iš Telšių bei Mažeikių, ir gabenti per ten linus ir kitus išteklius, tokiu būdu duodame uždarbį Liepojai. Kaip girdėjau sekantis statybos etapas: Telšiai-Plungė. Tas atitrauks ir kitas apylinkes nuo Klaipėdos. Atsižvelgdamas į tai, prašyčiau sekantį ruožą numatyti iš Kretingos iki Salantų. Šis ruožas žymiai padėtų viršiau nurodytam Klaipėdos reikalui. Vėdimas to ruožo tiltų nereikalauja.
3. Gubernatoriaus Valdybos darbuotė už Vas. mėn.
Gubernatorius priėmė 271 asmenį, pirmininkavo: 4 posėdžiuose apsigyvenimo leidimų Komisijos; 4 posėdžiuose Central[inės] įstaigų viršin[inkų] kolegijos; 2 posėdžiuose Invalidams šelpti Komite-to; 1 posėdy Optacijos komisijos, per mėnesį buvo tarnybos reikalais Kaune 3 kart, inspektavo I-ji Valst[ybinį] Komisariatą; padarė po Kraštą automobiliu 548 klmt.
Kanceliarija: gaunamųjų raštų 1997 Nr.

Išeinamųjų raštų 2464 Nr.

Svetimšalių skyrius:

Suteikta apsigyvenimo leidimų – 238;

Ištremtų svetimšalių – 30;

Baigtų bylų (išvykusių savo noru, ištekėjusių už Lietuvos pil., mirusių) – 64;

Pratęstų apsigyvenimo leidimų – 350.

Pasų skyrius:

Išduota ir pratęsta pasų – 825; už 26.814,23

Išduota vizų – 1275.

Valstybinė policija:

Konfiskuota: spirito – 3735 litr., automobilis keleivinis – 1; laivelių – 3; arklių – 4; vežimų – 3; anodijos – 548¾ litr.; romo, likerų, konjako – 28 litr.; mielių – 48 klg.; įvairios medžiagos – 64 mtr.

Išduota Šilutės ir Pagėgių apskr. vizų – 367;

Išduota Šilutės ir Pagėgių apskr. sienai pereiti leidimų – 3699;

Sulaikyta: už slaptą sienos perėjimą – 4 asm.

Kovo mėn. 19 d. (Nr. 3531)

1. Optacija.

Kaip sužinota, I Vokietijos konsulatą pasipylė prašymai optuoti Vokietijos pilietybę, kas neatitinka Vokietijos Valdžios norams. Iš Berlyno buvo atvykęs D-ras Henkel (žr. Dienynas iš kovo 10 d. § 2), kurs drauge su D-ru Vindeker sušaukė atstovus vokiečių valdininkų įvairių įstaigų ir pareiškė jiems:

1) kad Vokietijos interesai reikalauja kad Krašte pasilikėtų kuo daugiausiai vokiečių; 2) kad optuojantieji už Lietuvą nieko nenustos, nes susirinkus Seimeliui, Valdžią perims į savo rankas daugumoje vokiečiai, kaip Dresler, Seglenter ir panašūs ir padėjimas valdininkų-vokiečių bus pagerintas; 3) kol kas gi valdininkams, optuojantiems už Lietuvą, bus teikiama piniginė pašalpa ne oficialiai, bet per tam tikrus asmenis ir 4) kad jeigu kas iš valdininkų negalėtų išsilaikyti, kas beveik negalima laukti, tai jam visuomet Vokietija atidara ir jis galės būti priimtas į pilietybę bent kurios Vokietijos Valstybės (Prūsų, Bavarijos ir t.t.).

Vienas naivus valdininkas paprašė išduoti jiems raštiškai pasižadėjimą pildyti viršiau nurodytus pažadus, bet jam buvo išaiškinta, kad to padaryti negalima. Po to, beveik visi valdininkai savo prašymus iš konsulato atsiėmė atgal.

2. Sulig Miesto Valdybos statistinių žinių, Klaipėdos mieste, neskaitant apskričių, per 1924 metus vokiečių skaičius sumažėjo ant 660 žmonių.
3. Kiekviena žinia iš Kauno apie važiavimą į Švediją komisijos užpirkimui gyvulių iššaukia pasipiktinimą. Ypatingai šią dieną. Sulig Kauno laikraščių pranešimu Komisija net mananti gabenti gyvulius iš Švedijos ne per Klaipėdos uostą, bet per Vokietijos uostą ir gelžkelis. „Mem[el]ler] Dampfboot“ ir kiti vietiniai laikraščiai šaukia: „Štai kaip Lietuvai reikalingas savo uostas!“

Kovo mėn. 23 d. (Nr. 3712/ sl. 47)

1. Vokiečiai ruošiasi prie rinkimų. Jie sako: „Tai yra nepaprasti rinkimai, bet Krašto apsisprendimas. Tautų Sąjunga privertė Lietuvos Valdžią, galų gale, rinkimus paskirti. Mes turime įrodyti, kad Kraštas yra vokiškas ir su juo atplėšiant jį nuo Vokietijos, pasielgta neteisingai. Kada mes tai įrodysime, sekantis žingsnis bus reikalavimas peržiūrėti Versalės sutartį. Todėl nei vienas tuo tarpu neoptuokite už Vokietiją, kad nenustojus teisės dalyvauti rinkimuose“.

2. Vertimas pranešimo iš „Memelländische Rundschau“ apie Kulturbund'o susirinkimą Šilutėje pridedamas ir patariama su juo, kaipp charakterizuojančiu vokiečių siekius, susipažinti. (žr. Priedas)
3. Klaipėdos apskrities mokyklų patarėju (inspektoriu) paskirtas lietuvių gimnazijos mokytojas Kriukis. Tuo neužganėdintas mokyklų dėcernentas Naujoks atsistatydino. Vokiečių spauda irgi neužganėdinta.
4. 21/III drauge su norvegų uosto Direktoriu atvyko ir naujai paskirtas Vokietijos Generalinis Konsulas Klaipėdai.
5. Neseniai dienyne nurodžiau statistines žinias apie gyvulių skerdimą Klaipėdos skerdykloje. Dabar paduodu žinias apie išvežtus gyvus gyvulius vien per Pagėgių muitinę.
1925 metais
Gyvų kiaulių – 1.833.835 klg
Gyvų raguočių – 969.597 klg.
Gyvų veršių – 248.300 klg.
Pervežta 687 vagonuose.
1925 metais iki kovo 6 d.
Gyvų kiaulių – 607.795 klg.
Gyvų raguočių – 259.190 klg.
Gyvų veršių – 79.290
Pervežta 204 vagonuose.
Apart to buvo daug išvežta per uostą.

Kovo mėn. 26 d. (Nr. 3934/sl. 58)

1. Optacija.
Pasirodo, kad prikalbinėjimai Vok[ietijos] Konsulato ir Kulturbundo ne visai siekia tikslo. Bus daug valdininkų, kurie Lietuvos pilietybės neoptuos. Tarp jų ir keli teisėjai. Nekurie iš valdininkų – vokiečių susilaiko optavę už Lietuvą, nes dar neaiški jų padėtis. Direktorijos paruoštas tarnybos statutas guli pas mane. Jis tebus išleistas susitarus su p. Borchertu, tik optacijos terminui nubėgus.
2. 24 d. šio Kovo Gelbėjimo Komitetas, kuriame beliko tik 4 nariai – Jankus, Vanagaitis, Lėbartas ir Šaulinskis, atėjo pas Borchertą ir pareikalavo, kad būtų pakviesti Reizgys ir Juozapaitis. Tiems susirinkus pateikė sutarties projektą tarp Direktorijos ir Gelbėjimo Komiteto, sulig kuriuo Direktorija pasižada pildyti visus Gelbėjimo Komiteto reikalavimus ir neteikti nieko jo neatsiklausus. Borchertui užklausus kuomi jie motyvuoja tokį savo reikalavimą, Vanagaitis pareiškė, kad Gelbėjimo Komitetas esąs vyriausioji Krašto valdžia, Alijantų pripažinta, o Direktorija tikrai vykdomasis organas. Krašto Direktorijai tokią sutartį pasirašyti atsisakius, Gelbėjimo Komitetas žada vyksti į Kauną. Senis Jankus, žinoma vien tik širma, gi Vanagaitis visus juos naudoja savo siekiams, nes jam labai patiko dalinti ordenai.
3. Dvarininkas Gubba pardavė savo užaugintą eržilą į Vokietiją už Lt. 27.000,-.
4. I-o Valst[ybės] Pol[icijos] Komisariato Komisaras Varšukas sulaikė palei Šventąją 1000 litr. spirito. Tame pat bare sulaikyta 10 litr. spirito. Rajone III-čio K[omisariat]o sulaikyta 25 litr. romo.

Kovo mėn. 30 d. (Nr. 4388)

1. Parubežiais policijos punktas Pagėgiuose pastebėjo paskutiniomis dienomis keliatą lenkų dvarininkų išvykimą Prancūzijon, taip pat ir lenkų iš Latvijos – latvių piliečių. Iš lietuvių piliečių policija atmena pavardes Komaro Kostanto iš Panevėžio apskr. ir Pleterio Jurgio iš Tauragės apskr.

2. Delegacijos vėl pradėjo važinėti Kaunan. Taip, po savo žygių Krašto Direktorijoj, Gelbėjimo Komitetas nuvyko Kaunan. Dabar vėl valdininkų delegacija, man nieko nepranešusi, 29 d. š/mėn. išvyko Kaunan pas Ministerį Pirmininką, ir į Seimą reikalauti algos padidinimo. Valdininkų Sąjungos pirmininkas Majoras Birontas, „tautininkas“, visur skelbia savo monarchistinių pažiūrų, bet išrinktas pirmininku, pradeda savo veikimą nuo demagogijos. Savo pirmoje kalboje jis pareiškė, kad 30 %, kurie šiemet nutarta Klaipėdos Krašto valdininkams pridėti, yra niekis, su tuo ką jie turėtų gauti ir t. t.

Prašyčiau užkirsti kelią tokioms delegacijoms ir vieną kartą padėti tam galą.

Balandžio 2 d. (Nr. 5282/sl. 91)

1. Cigarų fabrikas. 30.III apžiūrėjau cigarų fabriką brolių Heye Klaipėdoje, Viršutinė g-vė 7. Fabrikas dvejų aukštų mūriniame name. Gamina cigarus, tabaką ir machorką. Darbininkų 50. Dabartiniu laiku gamina į mėnesį cigarų 150.000. Iki šiol, esant Klaipėdoje dar iš seniau cigarų ištekliai, šio fabriko išdirbiniai mažai teidavo. Dabar jau pora mėnesių fabrikas dirba intensyviai. Daug išdirbinių parduoda ir į D[idžiąją] Lietuvą. Sulig rūmų ir mašinų, gamyba galėtų pasiekti į mėnesį iki 600.000. Prikalbėjau pavyzdžius siųsti į Londoną parodon.
2. Šią dieną su Borchertu vykstau į Kauną tarnybos reikalais.
3. Valstybinės Policijos darbuotė. Pastaromis dienomis sulaikyta: spirito 480 litr.; anodijos 50 litr.; mielių 25 klgr., laivelių 3, revolverį 1 su 6 šoviniais.

Balandžio mėn. 6 d. (Nr. 5369/sl. 104)

1. Šiandieną grįžau iš Kauno.
2. Š/m. balandžio mėn. 2 d. 3 val. ryto I Komisariato skrajojančio būrelio du vachmistru ties Latvijos siena susidūrė su dviem kontrabandininkais. Vienas jų, garsus čia kontrabandininkas Dorš šūviu iš revolverio nušovė vachmistrą Labotakį ir abu puolė ant antrojo – Simaičio, bet šiam pasisekė atsiginti. Kontrabandininkai sugauti. Labotakio laidotuvės bus 8 d. š/mėn. Valstybės lėšomis su orkestru.
3. Š/m. balandžio mėn. 4 d. Valstybinė policija sulaikė pil. Oną Šabovienę iš Mažeikių apskr., pas kurią rasta 7 netikri banknotai po 50 litų.
4. Gubernatoriaus Valdybos darbuotė už Kovo mėn. š/m. Gubernatorius priėmė 252 asmenis; pirmininkavo: 4 posėdžiuose Apsigyvenimo Leidimų Komisijos; 4 posėd. Centro Įstaigų Viršininkų Kolegijos; 1 posėd. Invalidams šelpiti komitete; 1 posėd. – į Seimelį rinkimo įstatymo projekto svarstymo; per mėnesį buvo tarnybos reikalais Kaune 3 kartus; padarė po Kraštą automobiliu 857 kilmtr.

Kanceliarija

Gaunamų raštų – 4588 Nr.

Išeinamųjų – 4356 Nr.

Svetimšalių skyrius

Suteikta apsigyvenimo leidimų – 180

Išstremta svetimšalių – 37

Baigtų bylų (išteklėjusių už Lietuvos pil., mirusių ir išvykusių) – 392.

Pratęsta apsigyvenimo leidimų – 111

Pasų skyrius

Išduota ir pratęsta užsienio pasų – 927

Išduota vizų – 1532

už 28.532,60

Valstybinė Policija.

Konfiskuota: spirito 1630 litr.; anodijos – 250 litr., likerių, romo – 42¼ litr.; muilo 11 klgr. 200 gr., mielių 18½ kl.; laivelių irkl. – 4 ir kitų smulkių daiktų.

Išduota Šilutės ir Pagėgių apskr. vizų – 439

Išduota Šilutės ir Pagėgių sienai pereiti leidimų 5.598.

Sulaikyta už slaptą sienos peržengimą – 32 asm. ir dėl kitų priežasčių – 10 asm.

Gelžkelių Policija.

Už kovo mėn. per pasienio stotis keleivių

Įvažiavo Lietuvon

a) Lietuvos piliečių – 1490.

b) Svetimšalių – 964.

Išvažiavo iš Lietuvos

a) Lietuvos piliečių – 1627.

b) Svetimšalių – 998.

Įvažiavo tranzitu – 82.

Išvažiavo tranzitu – 71.

Balandžio mėn. 9 d. (Nr. 5476/sl. 116)

1. Ruletė. Krašto Direktorija leido Panemunėje (prieš Tilžę) atidaryti ruletę.
2. Optacijos prašymų iki termino nubėgimui gauta Gubernatoriaus kanceliarijoje betarptai 865.
3. Vakar man dalyvaujant Davilų parapijos Klausmilių kapinėse, palaidotas kontrabandininkų nužudytas Valst[ybinės] policijos valdininkas Mikelis Labotakis – klaipėdietis. Laidotuvėse dalyvavo pirmą kart, naujai suformuotas Valst[ybinės] policijos orkestras.
4. Valstybinės policijos darbuotė.
Konfiskuota: spirito 400 litr. ir motorinis laivas – 1.

Balandžio mėn. 17 d. (Nr. 5750/sl. 126)

1. Vokietijos valdžia samdo Lietuvos piliečius, Klaipėdos Krašto gyventojus, nuo 18 iki 23 metų amžiaus į savo apsaugos policiją (faktinai kariuomenę). Pakol kas jie yra mokomi Karaliaučiuje. Pirmąjį pusmetį jie gauna su visu užlaikymu M. 45,- (o už savo užsilaikymą primokama po 60 M. mėnesiui). Po pusiai metų kuomet užsibaigs mokymas jis gaus po 90 M. su visu užlaikymu. Samdomieji turi pasižadėti ištarnauti nemažiau 12 metų.
2. Vokietijos Žemės Ūkio Ministeris atsiuntė Krašto Direktorijai laišką, kuriame grąšina vėl uždrausti gyvulių įvežimą Vokietijon, jeigu nebus užkirstas kelias įvežimui Lietuvos gyvulių kaip Klaipėdos Krašto. Šio rašto originalą siunčiu Užsienių Reikalų Ministeriui.
3. Manim slapta išgautas nuorašas nutarimo Vokietijos Ministerių Kabineto delei garantijų Klaipėdos Krašto valdininkams optuojantiems Lietuvos pilietybę. Nuorašai siunčiami Ministeriui Pirmininkui ir Užsienių Reikalų Ministeriui.

4. Nuo 20 d. š/balandžio prasidės oro susisiekimas Karaliaučius-Klaipėda-Elaininkai. Įveda jį B[andro]vė „Nord-Europa-Union“.
5. Šiandien tarnybos reikalais vykstu Kaunan.
6. Valstybinės pol[icijos] darbuotė.
9-14 d. š/balandžio sulaukyta 800 litr. spirito, 8 litr. anodijos ir vienas burinis laivas.

Balandžio mėn. 18 d. (Nr. 5801/sl. 138)

1. Šio mėn. 5 d. Pagėgiuose Kulturbundo susirinkime jo pirmininkas viešai pareiškė, kad Kulturbundas kas mėnesis gauna iš Berlyno vien tik invalidams šelpti 13.500,- aukso markių.
2. Vokiečių veikimas Lietuvoje.
Berlyne ir Karaliaučiuje įsteigti vadovavimo centrai vokiškumo sustiprinimui Pabaltės valstybėse. Tie centrai yra betarpiu vedami Berlyne Karo Ministerijos, o Karaliaučiuje Wehrkreiskommando (karo apygardos vadovybė). Tikslas tų centrų viršiau nurodytuose srityse palaikyti: vokišką spaudą lėšomis ir jėgomis; organizuoti visus vokiečius po priedanga įvairių draugijų bei sąjungų; teikti vietas vokiečiams iš Vokietijos, remiantis reikalingumu įvairių specialistų, be kurių negalima apsieiti. Tiems tikslams duodamos didelės valdžios lėšos. Taip, pav., „Memelländische Rundschau“ Šilutėje gauna pašalpą tiesiog iš „Wehrkreiskommando Nachrichtendienst“ (Žvalgybos skyrius) per Generalinio štabo kapitoną Baabst arba Paapst. Ten spausdinami specialūs blankai slaptam vokiečių suskaičymui visose 3-se valstybėse. Į Lietuvą jie dar neišsiuntinėjo.
Organizuotė jų labai tobula. Taip, tarp vadų vokiškojo judėjimo Lietuvoje vyr. leit. Šamje (žvalgybos karininkas darbuojasi prie „Litauische Rundschau“), tūlo Rummelio ir prisiekusiojo advokato Baumgartel reguliariai kas savaite palaikomi ryšiai su Karaliaučiu per Eitkūnus kurjeriu. Tuo kurjeriu tarp Eitkūnų ir Karaliaučiaus yra Lasmannas – vokiečių politinės policijos agentas. Išimtinuose atsitikimuose, skubių raštų persiuntimas, sulig valdžios parėdymu, yra pavedamas Grenzkommissarui. Taip pat yra asignuotos lėšos įtaisyti radio stotį prie „Litauische Rundschau“. Tas turi būti padaryta taip. Po to, kai mūsų telegrafo valdininkais apžiūrėta įrengtoji jau priėmimo stotis, inžinieris Gildenpfening turi užduotį įrengti ir siuntimo radio stotį.
Čecho-Slovakija pas save uždraudė net priėmimo stotis, nes vokiečiai išnaudoja radio savo agitatinėms prakalboms ir tokias savo programas baigia himnu „Deutschland, Deutschland über alles“. Tokias programas aš esu pats girdėjęs iš Berlyno ir Karaliaučiaus, kur buvo karštos prakalbos ir baigiama, pav., išsireiškimais: „Dancigas! Tu neesi pamirštas! Budėk! ir t. t. Dabar visi drauge, giedokime Deutschland Deutschland über alles.“
3. Man reikalaujant, už prasimanytas žinias apie mūsų kariuomenės bataljono Šilutėje gyvenimą, Direktorijos Pirmininkas uždėjo ant „Memelländische Rundschau“ pabaudą sumoje Lt. 2000,-.

Balandžio mėn. 21 d. (Nr. 5919/sl. 149)

1. Šią dieną pas mane apsilankė Am[erikos] gener[alinio] štabo kapitonas Trevor W. Swett ir Amerikos Atstovybės Rygoje sekretorius John Campbell White atvykę automobiliu į Klaipėdą iš Rygos informacijos tikslais. Juodu abu pakviečiau vakarienėn. Iš čia rytoj jie išvyksta automobiliu per Šilutę į Rusnę iš kur grįš Rygon.
2. 18 d. š/balandžio Klaipėdos teisme buvo svarstoma p. Tornau byla delei jo šmeižimų Lietuvos Vyriausybės. Gynė vietinis advokatas. Tik vienas rimtas liūdininkas (valsčiaus viršaitis) aiškiai pa-

rodė, kad Tornau ištikrųjų išsireiškė neleistinai. Kiti liudininkai atsikalbinėjo: „neatsimenu, užmiršau“ ir t. t. Tornau tapo išteisintas. Valstybės gynėjas yra pasiryžęs paduoti apeliacijos skundą.

3. Apgailėtinas įvykis. Naktį į 18 d. š/balandžio valst[ybės] pasienio policija gavo pranešimą, kad iš Karklininkų kaimo Klaipėdon vyksta keleivinis automobilis su kontrabandiniu spiritu. Sulig pranešimu, kaimo gyventojai klausė šoferio ar jis nebijęs būti policijos sulaikytas, kuri naktimis apstato visus kelius. Tasai pasigirdamas sakėsi, kad policijos stabdomas nestosias, bet paleidęs automobilį visu greitumu, - pralėksias. Gavęs tokį pranešimą, Komisaras Varšukas pasiuntė ant 3-jų kelių po kelis policininkus to automobilio sulaikymui. Du policininku iš skrajojančio būrio Šneideraitis (buv[ęs] vokiečių puskarininkas) ir Petravičius (buv[ęs] Lietuvos puskarininkas) dabojo plentą Karklininkai-Klaipėda. Apie 24-tą valandą įjedu pastebėjo važiuojantį Klaipėdos link automobilį. Policininkai, stovėdami ant plento, mėgino jį sustabdyti, bet tai jiems nepasisėkė, nors žibintuvams šviečiant šoferis negalėjo nepatėmyti policininkų uniformoje. Vachmistras Šneideraitis automobiliui nestojant, turėjo nuo plento nušokti. Sulig pasienio policijos instrukcija, policininkai surėkė „Stok!“ „Halt!“ po ko Šneideraitis iššovė į viršų. Petravičius, stovėdamas 30 žingsnių atstu nuo Šneideraičio Klaipėdos pusėn ir matydamas, kad šoferis, nežiūrint Šneideraičio signalų, automobilio nestabdo ir pravažiuoja jau ne tik Šneideraitį, bet ir jį, šovė į automobilį ir vieton rato, pataikė į keliauninkus: Ūkio banko Klaipėdos skyriaus Direktoriaus Končiaus žmoną ir šoferį, kuriuodu ir užmušė vienu šūviu ant vietos. Tardymą veda Krašto kriminalinė policija. Petravičius laikomas arešte. Reikia patėmyti, kad pasienio policija daug sykių buvo kontrabandininkų apšaudyta ir turi keletą savo valdininkų dar dabar sužeistų. Skrajojančio gi būrio, prie kurio priklauso Šneid[eraitis] ir Petr[avičius] tik savaitė atgal, kaip palaidotas vachmistras Labotakis, kurį nukovė kontrabandininkai, juos sulaikant. Mano įsakyma policijos vadui pulk. Musteikiui sušaukti visus Komisarus ir juos tiksliai instrukuoti.
4. 17/IV ties Elena Werder sulaikyta 150 litrų spirito. Naktį į 18/IV 21 val. 30 min. vachmistrai Ilginis ir Stiklorius sulaikė kontrabandininką Gedrą su 30 litrų spirito. Antrasis kontrabandininkas tamsumoje, nežiūrint paleistų šūvių, pasislėpė.

Gegužės mėn. 7 d. (Nr. 6970/sl. 178)

1. Siuntinėjime dienyno įvyko pertrauka dėl to, kad Krašte jokių ypatingų įvykių nebuvo, arba jie plačiai aprašyti laikraščiuose.
Iš atvykstančių iš kaimų žmonių bei šiaip veikėjų lietuvių Klaipėdoje girdėti pasitenkinimas, kad dalykų stovis lietuviams gerėja. Laike sukilimo „Prūsų Lietuvių Balsas“ sulig žodžio jo leidėjo Stikloriaus teturėjo skaitytojų maksimum 1400, dabar gi „Lietuvos Keleivis“ jau turi 5700 suvirš; apart to „Klaipėdos Žinios“ – apie 1500. Silpnai skaitoma „Memel Zeitung“ – apie 400 skaitytojų. Per tą pertraukos laiką paliuosuota keliata vokiečių valdininkų pašte bei muitinėje, nes sulig jų prašymų optuojant Lietuvos pilietybę pasirodė, kad jie neturi teisės optuoti. Keliata šeimynų vokiečių, optavę Vokietijos pilietybę irgi apleido Kraštą. Kiek optavo Vokietijos pilietybę, dar nežinia, bet jų skaičius bus daug didesnis negu optavusių Lietuvos pilietybę.
2. „Volkstimme“ iš 6/V praneša, kad laukuose netoli Gūdų ūkininkai jau kelis metus ariant, vis iš-aria akmenines anglis labai geros rūšies. Būtų pageidaujama, kad iš Kauno būtų komandiruotas specialistas ištirimui to vietoje. Sulig laikraščio žinutės apylinkės žemė netinka ūkio kultūrai, nes padengta klampinėmis.

3. Tarp valdininkų didelis bruzdėjimas dėl kalbų žinojimo patikrinimo kvotimų tvarkos. Iš kiekvieno valdininko reikalaujama 25 litai ir dvi fotografijos, kas bendrai sulig jų žodžių sudaro apie 30 litų išlaidų. Plačiau dėl šito išdėstau pranešime p. p. Ministeriui Pirmininkui ir Švietimo Ministeriui.
4. Naktį į 5 gegužio Valst[ybinės] policijos Vadas Musteikis su laivu „Savanoris“ ir 18 komandos išvyko Palangos pajūrin, kur suėmė du motoriniu kateru, kuriuose buvo apie 10.000 lit. Spirito ir kitų kontrabandinių prekių, kaip šokoladas, žvejų tinklai ir kiti. Laivai atvesti į Klaipėdos uostą. Kapitonas prisipažino jau spėję parduoti apie 2000 litr. Spirito. Tarpe suimtųjų yra pagarsėję kontraband[ininkai] kap. Stoch, kurs yra kaltinamas taipogi ir platinime netikrų 50 litų vertės banknotų. Vienas iš katerų „Danzig“ yra labai gražus – didesnis už policijos „Savanorį“. Tardymas vedamas – smulkmenos bus pranešta vėliau.

Gegužės mėn. 8 d. (Nr. 7160/sl. 188)

1. Verftis Lindenau gavo užsakymą pastatyti 5 katerus po 14.000 G. M. kiekvienas. Laiveliai bus siųsti į Kameruną, buv[usią] Vokietijos koloniją. Užsakymas duotas iš Berlyno. Nors kolonijos vokiečiams ir atimtos, tačiau, kaip man žinoma, tokius užsakymus gavo visos Vokietijos verftės, neaplenkiant ir Klaipėdos. Katerai reikalingi ne privačiai, bet valstybei jūros pakrančių aptarnavimui. Iš to matyti, kad Vokietija dar tebeturi kokius tai ryšius su kolonijomis.
Neskelbtina.
2. Vokiečių Respublikos biudžete yra numatytos sekančios išlaidos 1925 metams.
Švietimo Ministerijos
Nr. 19, lapas 74 § 17.
Išlaikymas 81 mokytojo vokiečių mokyklose užsienyje – 239.033 G. Mrk.
Finansų Ministerija
Nr. 14, lapas 22 § 58.
Aprūpinimo valdininkų įstaigai pasienio kraštams (užsienyje) – 238.600 G. M.
3. Valstybinės policijos darbuotė.
Pastaromis dienomis konfiskuota: anodijos – 150 litr., spirito – 670 litr. ir kitų smulkių daiktų.

Gegužės mėn. 13 d. (Nr. 7388/sl. 200)

1. Rinkimų reikalais. Kadangi vietinės organizacijos, nežiūrint paraginimų, jokių būdu negali susitvarkyti ir susigrupuoti pagal vieną centrą, kurs galėtų pasiimti vadovystę laikydamas ryšius su manim paruošti Krašto lietuvius prie rinkimų, todėl aš šio gegužės 9 d. sukviečiau į Lietuvius klubą asmenis įvairių vietinių srovių, kurie yra pažymėtini visuomeniniame darbe. Taip pat dalyvauti šiame susirinkime pakviečiau p.p. Žilių bei Naruševičių. Be juodviejų atvyko: Stiklorius, Gaigalaitis, Vanagaitis, Borchertas, Raizgys, Juozapaitis, Žodžio sakytojas Griga, nuo mažųjų Laukininkų – Lekšas bei Pleinys; laukininkai – Bruožaitis, Pečiukaitis iš Smaleninkų, Strekys iš Šilutės; šaulių vadas Bruvelaitis ir kiti; iš viso 21 asmuo. Atidarant susirinkimą, aš, savo kalboje, nurodžiau, kad artinasi rinkimų laikas į savivaldybės ir Seimelį, kad kaip vieni tai ir antri turi didžiausios svarbos Krašto gyvenime ir lietuvystės atžvilgiu, pabrėždamas, jog nuo pirmųjų rinkimų priklausys pasirinkimas sau apskrities, kaip landuotų, viršaičių ir kitų valdininkų, o antrieji dar svarbesni, todėl aš ir sukviečiau čionai visus lietuvius, visuomenės veikėjus, kad bendrai pasitarti kaip greičiau ir energingiau imties darbo sudarymui bendro lietuviško fronto. Toliau nurodžiau, jog man aišku, kad dėlei opekų susiskaldinimo į įvairias partijas bei grupes, neužteks išstatyti vieną lietuvių sąrašą ir kad man nesvarbu bei

nėra reikalo agituoti už vieną ar kitą atskirą partiją, bet kad man rūpi lietuvių likimas Krašte, kam būtinai reikalinga kad būtų sudarytas vienas centras, kurs agituotų ir dabotų: kad nei vienas lietuvių balsas nežūtų; kad lietuviai nesnaustų, nebūtų apsilaidėliais, sakydami: „apsieis ir be manęs“; kad vadai, peštynės ir kritika partijų bei grupių tarpu savęs neįeitų tiek toli, kad kenktų lietuvių bendrai, nes lietuviams rinkimus pralaimėjus nei viena iš jų nebus išlošusi; kad čionai atėjo gerai žinomas p. Žilius ir, nors dar naujas Krašte p. Naruševičius, abu atėjo ne vadovauti jais, bet prisidėti prie darbo lietuvių laimėjimui, kad jiedu abu meiliai prisidės savo pritarimu iš Amerikos rinkimų prie jų (klaipėdiečių) praktikos kadaise buvusiais rinkimais į Vokiečių parlamentą; kad, galų gale, mes visi lietuviai iš D[idžiosios] Lietuvos, turį teisę dalyvauti rinkimuose mielu noru atiduosime savo balsus klaipėdiečiams. Ant galo paaiškinau, kad nenorėdamas jų varžyti, kviečiu išsirinkti susirinkimo pirmininką iš savo tarpo.

Tapo išrinktas Bruožaitis iš Veiveriškių. Šis užimdamas pirmininko vietą, kvietė norinčius išsistarti. Direktorijos Pirmininkas Borchertas savo kalboje dėkoja Gubernatoriui už sukvietimą šio susirinkimo ir rekomenduoja pirmiausiai ruoštis į savivaldybių rinkimus, nes tie įvyks pirmiau.

Ūkininkas Dovils iš Galtų prisimena laikus, kuomet lietuviai išrinko Smalakį į Karalystės Seimą.

Davils iš Svencelių kartoja beveik tą patį ir prisimena išrinkimą D-ro Gaigalaičio.

D-ras Gaigalaitis kalba apie tai, kad pirmiau Valdžios atstovai, kaip landuotai ir regierungs-prezidentai (Gubernatoriai) prieš rinkimus važinėdavo po Kraštą ir sustodami karčiamose bei susirinkimuose, vaišindami žmones „pivu“ (alumi), ragindavo juos balsuoti už valstybines partijas. Toliau patėmijo kad nėra rinkimas lėšų, tuo tarpu gi kiekviena partija norės leisti savo laikraštėlį kaip, pav., mažieji laukininkai, prie kurių dabar Gaigalaitis save priskaito. Keliata balsų iš vietų prieštarauja Gaigalaičiui, kad regirungsprezidentai niekuomet nevažinėdavo – daugiausiai landatai.

Streikys darodinėjo, kad dar nuo prieškarinių laikų tebėra „Visuomenės skyrimų draugija“, kurios pirmininku Šilutėje yra jis ir kad Šilutė privalo būti centru, nes pirmiausiai lietuvių centru buvo Tilžė, iš ten tautinis susipratimas plėtėsi į šiaurę ir tik pastaruoju metu pasiekė Klaipėdą, todėl ir dabar Šilutė privalo būti centru, iš kurio eitų vadovavimas rinkimams.

Pleinsys reikalavo, kad mažieji laukininkai nebūtų užmiršti; kad Žemės Bankas, sutvėręs daug smulkių bankų, kas labai gerai, bet tokių bankų reikia steigti daugiau.

Pirmininkas Bruožaitis pasisakė, kad jis jau tuo reikalu pasidarbavo – nulaikė apie 5 susirinkimus Klaipėdoje, Priekulėje, Šilutėje ir kitur, ir kad visur jam žmonės pritarė, jog reikia ruoštis prie rinkimų. Vienok, kad pasiekus tikslą, reikia surasti tokių žmogų, kurs važinėtu po Kraštą ir kalbėtų į žmones, tiktai būtinai reikalinga, kad tas žmogus būtų švarus ir niekuom nesusikomprotavęs, o tokių žmogų, nors jie jau ieško kelis mėnesius, negali rasti. Visi ragina jį patį pasiimti tą rolę, bet jis mano, kad tai nebus naudinga.

Dievo žodžio sakytojas Griga sako, kad pirmiau lietuviai galėdavo išsirinkti sau atstovą į Karališkąjį Seimą, nes jis daugiau prisilaikydavo „viero“ (tikybės), o dabar šito nebėra ir, išsiėmęs laikraštį, paskaitė atatinkančias eiles. Pleinsys, per paskutiniuosius rinkimus nebeišrinktas mažųjų laukininkų pirmininku, kadangi Griga, kaip žodžio sakytojas, dažnai lankėsi pas ūkininkus ir turi į juos įtakos, su dirbtinu entuziazmu, pašokęs iš vietos ėmė dėkuoti Grigai už tokius gražius žodžius.

Stiklorius siūlė ruošti prie rinkimų į Seimelį, bet šią dieną jokio nutarimo nedaryti, o vien tik kreiptis į visas partijas ir grupes, atsiklausiant jų nusistatymo ir iš atstovų tų partijų, kurios rengėsi sąrašus išstatyti, sudaryti Komitetą.

Prasidėjo ginčai. Dalis pritarė Stikloriui; vieni siūlė išrinkti Komitetą ir po 2 atstovų į jį nuo apskrįčio, – kiti po vieną nuo partijos ar grupės.

Aš sėdėjau nuošaliai, duodamas liuosai išsikalbėti, kad matyti, kur susirinkimas krypta. Žinodamas

klaipėdiečius, kurie labiausiai nekenčia, kad kas nors jiems vadovautų, nes kiekvienas iš jų nori išsikalbėti ir gauti pagyrimą kaip oratorius; tiksliai po 3-jų valandų kalbų paėmiau žodį. Nurodžiau, kad atidėlioti Komiteto sudarymą nėra galima, nes nėra žinoma, kiek trūksta dar laiko iki Seimelio rinkimų. Konvencija reikalauja, kad rinkimai įvyktų į 6 savaites visoms pasirašiusioms valstybėms ją ratifikavus. Iki šiam konvencijos neratifikavo tik Italija – tas gi gali įvykti diena iš dienos. Todėl reikia būti pasiruošusiems. Aš įsivaizdinu darbą taip: šią dieną susirinkimas išrenka laikiną komitetą, kurs tuč tuojau kreipiasi į visas partijas bei grupes ir sušaukia trumpiausiu laiku jų atstovus. Būtų geriausiai, kad sudaryti du sąrašai: vienas tautiniais balsais, kitas – ekonominiais. Jeigu būtų dar kokie sąrašai, tai privaloma sublokuoti likučiai, kad nei vienas balsas nežūtų. Kaslink lėšų, tai aš susikalbėsiu su Komitetu, kurs turės palaikyti nuolat ryšius su manim ir grupėmis. Kas dėl klausimo, iškelta Dr. Gaigalaičio, leisti naujus laikraščius, tai man atrodo kad klausimas išriešamas kitaip. Dabartiniu metu daugiausiai skaitomas „Keleivis“, kurs turi jau daugiau 6.000 skaitytojų ir yra virš atskirų grupių bei partijų, palaiko ir kelia Krašte lietuvių. Būdamas bešaliu, jis gali talpinti kiekvienos grupės sąrašus ir jų atsisaukimus ar priimti juos kaip atskirus priedus. Tokiu būdu jis, turėdamas jau išdirbtą kontingentą skaitytojų, galėtų geriausiai patarnauti rinkimų reikale kiekvienai partijai, o visi lietuviai jį skaitytų ir tenai rastų tinkamiausį sau sąrašą. Jeigu gi leisti naujus laikraščius, tai nežinia, kas juos skaitys ir kiek tų skaitytojų bus. Toliau. Krašte puikiai susiorganizavo Šaulių Sąjunga. Ji turi 33 skyrius su daugiau kaip 500 narių. Ji stipri kol bepartyvi, bet tas bešališkumas jai privalomas tiksliai tarp lietuviškųjų partijų, bet ne tautiškumo atžvilgiu. Kadangi dalykas dabar tame ar laimėti lietuviams ar vokiečiams, tai Sąjungos uždavinys darbuotis už lietuvių sąrašus. Kiekvienas būrys privalo daryti, kad jo apylinkėje nei vienas lietuvis neliktų namie, nebalsavęs už lietuvių sąrašus; platinti atsisaukimus lietuviškųjų grupių, kelti kaimynų lietuvišką susipratimą. Kas link D-ro Gaigalaičio patėmijimo, kad prieš karą valdžios atstovai važinėja po karčiamas ir ten už alaus stiklo susisėdę laimėjo jų simpatijas valdžioj, tai turiu pažymėti, kad gyvenimas žengia pirmyn ir todėl nevisi metodai, kurie buvo geri prieš karą, tinka ir šios dienos gyvenimui. Be abejo valdžios atstovai turi lankytis pas žmones ir neprivalo būti spragos tarp liaudies ir valdžios atstovų, todėl ir dabartiniu metu, jeigu yra kokie nors susirinkimai su pakvietimais tam tikrų draugijų, lankosi Direktorijos nariai ir aš, bet ne tokiu būdu, kad vaikščiotum po karčiamas ar politinius mitingus. Jeigu prieš karą labai retai kas išdrįsdavo išsitiarti prieš valdžios atstovą, o jei kas ir atsirasdavo, - tai buvo priemonė jį sudrausti, tai dabar taip nėra, ypač tokiam Krašte, kur eina kova tarp dviejų tautybių, kur ūpas sukeltas ir todėl visuomet atsiras karštuolių, nuo kurių galima susilaukti įžeidimų, į kuriuos sunku būtų reaguoti. Susirinkimas sutiko su mano žodžiais ir išrinko Laikiną Komitetą rinkimams ruošti, į kurį įėjo:

Stiklorius,
Jankus,
Gaigalaitis,
Žvilius ir
Davils.

Bruožaitis, baigiant posėdį, patarė lietuviams veikti labai atsargiai ir turėti omenyje, kad kiekvienas žingsnis, kompromituojas atskirą veikėją, kompromituoja ir visus lietuvius, ką plačiai išnaudoja Kulturbundas savo propagandai. Tokie susikompromitavę veikėjai turi būti neatidėliojant atšaukti iš vadovaujančių rolių. Pavyzdžiui, šiomis dienomis iš vienos bylos teisme paaiškėjo, kad D-ras Gaigalaitis skolina pinigus ir už tai ima 10 % mėnesiui [palūkanų]. Šiomis dienomis subankrutavo viena lietuviškųjų bendrovių. Kodėl? – Ėmė pinigus nuo D-ro Gaigalaičio už panašius nuosimčius. D-ras Gaigalaitis aiškinosi, kad pinigai ne jo, bet vienos draugijos ir kodėl neimti didelių nuosim-

čių, jeigu juos duoda. Gi žinia apie tai papuolė į laikraščius, todėl, kad Valstybės Gynėjas Švelnus esąs ant jo piktas.

Po to, aš padėkojau visiems už atsilankymą ir pakviečiau į kitą klišbo salę visus susirinkusius prie pusryčių.

2. Gegužės 10 d. Lietuvių Kliube turėjau priėmimą su pietumis, kur dalyvavo 60 suvirš lietuvių su poniomis ir pasibaigė šokiais. Svečiai liko labai patenkinti ir išsiskirstė apie 4 val. ryto. Prie tos progos susitaikė Stiklorius su Vanagaičiu, kurie iki šiam buvo piktuoju ir apie metus laiko nesusieidavo.

Gegužės mėn. 16 d. (Nr. 8006/sl. 214)

1. Gubernatoriaus Valdybos darbuotė už š. m. balandžio mėnesį.
Gubernatorius priėmė 238 asmenis; pirmininkavo: 3 posėdžiuose apsigyvenimo leidimų Komisijos; 4 posėdžiuose Centro valdžios įstaigų viršininkų kolegijos; per mėnesį buvo tarnybos reikalais 2 kartu Kaune, padarė automobiliu po Kraštą 1781 klmtr.

Kanceliarija.

Gaunamųjų raštų – 5612 Nr. Nr.

Išeinamųjų raštų – 6539 Nr. Nr.

Svetimšalių Skyrius.

Suteiktų apsigyvenimo leidimų – 72

Ištremta svetimšalių – 37

Užbaigta bylų – 24

Pratęsta apsigyvenimo leidimų – 225.

Pasų Skyrius.

Išduota ir pratęsta užsienio pasų – 1079

Išduota vizų – 1895

Išduota sienai pereiti leidimų – 1.

Valstybinė Policija.

Konfiskuota: spirito 1937½ ltr.; anodijos 8 ltr., likerio ekstrakto 100 but.; mielių 25 klg.; vežimas su pora arklių ir pakinkimais; irklinių laivų – 2; laivas motorinis – 1, laivas burinis – 1; vieną revolverį „Parabel“ su 6 šoviniais.

Išduota Šilutės ir Pagėgių apskr. vizų – 522

Išduota Šilutės ir Pagėgių apskr. sienai pereiti leidimų – 6198

Sulaikyta už slaptą sienos perėjimą ir kontrabandavimą 40 asmenų, už kitus prasižengimus – 18.

2. Iki šiam pora desėtkų valdininkų ir keleta karininkų vedė vietines lietuvaite – tikriausias būdas suartinimo abiejų Lietuvos dalių.

Gegužės mėn. 18 d. (Nr. 8075/sl. 225)

1. Skubus įsakymas švęsti 15 gegužės sutiko Klaipėdos Įgulą nepasiruošusią prie parado, nes ji tik 1 gegužės tegavo naujokus. Taipogi dvi kanuolės buvo išsiųstos remontuoti. Išėjimui iš tos padėties, vieton parado įgula buvusi bažnyčioje, iškilmingose pamaldose, išsirikiavo be ginklų grįžimui į karėivines. Tokiu būdu buvau pasveikinti karius, o vėliau, žygiuojant jiems, sutikau Palangos gatvėje. „Klaipėdos Žinios“ tuomi nepatenkintos.

2. 15 gegužės apie 2 valandą man buvo pranešta telefonu iš Saugų, kad dega Šviekšnos miestelis. Ugnis apėmė visą miestelį ir Šviekšnos paštas neatsiliepė – spėjama, kad perdegė vielos. Susinešus su Klaipėdos miesto burmistru ir garantavus jam išlaidas, buvo pasiūsta Klaipėdos gaisrininkų komanda, kuri darbavosi Šviekšnoje iki sekančio ryto. 16/V buvau nuvykęs su Borchertu į Šviekšną susipažinti su įvykiu vietoje. Paaiškėjo, kad ugnis prasidėjo vienam namelyje kur buvo kepama duona, o visi iš namų buvo išėję. Pasinaudojant švente dauguma gyventojų buvo išėję į apylinkes iš kur ir tepamatė liepsną, kuri pasikėlė aukščiau bažnyčios bokšto. Net į tuos namus, kurie dar nebuvo ugnimi apimti, prisiartinti negalima buvo. Ugnis šoko per 5-6 namus ir vėl, praleidus keletą namų, uždegdavo naują namą. Tokiu būdu, 2 val. praslinkus, jau didesnė pusė miestelio buvo ugnyje. Pagalbon atvyko laisvanorių gaisrininkai iš Žagatpurvių ir Saugų, Klaipėdos Krašto ir [Žemaičių] Naumiesčio. Jų žodžiais pradedant kur nors gesinti, jiems prisieidavo greit iš ten dangintis, kad nebūti apsuptais ugnimi. Sudegė didesnė ir geresnė miestelio pusė, skaičiuje 160 butų, įskaitant ir neapsigyvenamas trobas – 227, tarp jų: paštas, valsčiaus Valdyba, progimnazija, policijos būstinė ir vaistinė. Ypač paskutinios sudegimas dabar ne[i]giamai atsiliepia ant visos apylinkės. Sudegė: viena žydelka 75 metų ir žydas – 65 metų. Keli apdegė, pora žydelkų susirgo iš išgasčio (nervais). Progimnazijai suteikė namą grafas Plateris savo dvare. Jis taipogi priėmė ir visas įstaigas, bei jų tarnautojus, ir duoda nukentėjusiems pieno ir kitų produktų. Nekurie gyventojų išsiblaškę po apylinkes – kiti liko be pastogės. Tą pat dieną susitvėrė Komitetas suteikti pirmą pagalbą nukentėjusiems. Visi karštai padeda nelaimingiesiems gyventojams. Reikia pažymėti, kad sužinojęs apie nelaimę Saugų gydytojas D-ras Semann tuojaus atvyko Šviekšnon, kur suteikė pagalbos apdegusiems ir sužeistiems. Taipogi iš Klaipėdos Krašto net ir iš Šilutės siunčiamas maistas, kaip duona, silkės ir t.t. Būtinai reikalingas per laikraščius rinkti aukas ir siųsti Šviekšnos Komitetui. Duota telegrama ir viet. Klebonui Kan[auninkui] Macijauskui, kurs dabar yra Amerikoje, kad rūpintų tuo reikalu tenai. Tokioje didelėje nelaimėje Valdžios atstovai turėtų parodyti daugiau rūpesčio žmonims, tuo tarpu Šviekšnoje pasirodė tik nuovados viršininkas, kuris 16/V jau sugrįžo į Naumiestį.
3. Direktorija nutarė visus Klaipėdos Krašto kalinius, esančius Vokietijos kalėjimuose, pergabenti į Lietuvos kalėjimus. Tai įvykdyti pavesta Valstybės Gynėjui.
4. Vanagaitis ir draugai išgavo iš Krašto Direktorijos koncesiją įtaisyti Juodkrantės maudyklėse lotoklubą (vėl bus medžiagos Kulturbundui).

Gegužės mėn. 20 d. (Nr. 8898/sl. 279)

1. Neseniai miško pirklių ir pramoninkų sąjungos metiniame susirinkime Prekybos Rūmų pirmininkas Kraus savo kalboje pavadino Klaipėdą mirštančiu miestu, nurodydamas, kad jeigu taip toliau tęsis, tai Klaipėda mirs, o Prekybos Rūmai kaip pirklybos atstovybė galima pavadinti kapinių inspekcija. Užbaigė savo kalbą šiais žodžiais: „visur kur aš nueinu man kalbama, jog mes privalome su mūsų kaimynu, Vokietija, palaikyti geriausius santykius, bet Klaipėdos Krašte vokiečiai kojomis mindžiojama“. Klaipėdos vokiškieji laikraščiai Krausokalbą sušvelnijo, bet Vokietijoje, kaip tik, daugelis laikraščių, ypač komercinių, kaip „Berl. Börser Zeit[ung]“ kaip tik privedė pačius aštriausius žodžius, pavadindami straipsnius: „Klaipėda – mirštantis miestas“. Aišku, kad tas kenkia Klaipėdai, nes iš Berlyno laikraščių sėms žinias ir spausdins kitų Europos sostinių komerciniai laikraščiai. Man atrodo, kad su Kraus reikia baigti. Smulkiau apie šį nusipolitikavusį asmenį pranešu p. Ministeriui Pirmininkui, prašant leidimo pareikalauti jo atsistatdinimo.
2. Pastaromis dienomis sulaikyta keletas kontrabandininkų ir arti 300 litr. spirito be kitos smulkios kontrabandos.

Gegužės mėn. 23 d. (Nr. 8411/sl. 236)

1. Dvi paskutiniuosius dienas buvau užimtas priėmimu Suomijos žurnalistų, kuriems kiekvienam atminčiai laike pietų padovanojau po plunksnakotį iš gintaro, kuom jie buvo labai patenkinti.
2. „Memelländische Rundschau“ pasipiktino įvykiu laike gėsinimo gaisro Švėkšnoje. Kaip žinoma pirmieji į Švėkšną pribuvo savanoriai ugniagesiai iš Žagatpurvių ir Saugų. Vienas Saugų komandos atsitolino nuo mašinos atsigerti vandens, šauliai uniformoje su ginklais varė jį atgal dirbti. Į jo pasiteisinimą nebuvo kreipta dėmesio ir net šaulys Antanas Kalakauskis, būktai sudavęs jam kolbą per nugarą. Kitam klaipėdiečiui grasino šautuvu. Laikraštis, nurodant, kad klaipėdiečiai drąsiai ir nežiūrint į pavojų – sprogo daug amunicijos – dirbo, klausia: „Ar taip atlyginama Klaipėdos Krašto pagalba? Ar tokiu būdu galima įgyti pasitikėjimą D[idžiajai] Lietuvai?“
Vertimas iš laikraščio „Memelländische Rundschau“ Nr. 117 siunčiamas Šaulių Sąjungos viršininko žiniai.
3. Komitetas rinkimams ruošti su pirmininku Stiklioriu sparčiai darbuojasi. Važinėja po Kraštą kasdien, jo nariai jau aplankė Šilutę, Priekulę, Smalėninkus, Pagėgius. Rytoj vėl Bruvelaitis rengia susirinkimą Pagėgiuose, kur sukviestą ištikimus.
Būnant Kaune išgirdau vėl, kad kam tai rūpėjo iškraipyti mano žodžius steigiamame Komiteto susirinkime, būktai dėl to Bruvelaitis atsistatydino atsisakydamas dirbti Komitete, ar ką tai panašaus. Sugrįžus Klaipėdon sužinojau, jog Bruvelaitis, kaip ir visas Komitetas energingai dirba ir tokie pletkai naudingi tik žmonėms, kurie patys prie darbo neprisideda, bet jiems rūpi drumsti vandenį ir kritikuoti.
4. Mano iniciatyva įsisteigė skyrius Lietuvos Raudono Kryžiaus Klaipėdos Krašte.
5. Centralinis Valdininkų Susivienijimas persiuntė Seimui betarpiu pasiūlymą pataisos prie rinkimų įstatymo ta prasme, kad valdininkai išrinkti į Seimelį palaiko savo vietas. Man atsiųstas nuorašas žiniai.

Gegužės mėn. 25 d. (Nr. 8536/sl. 247)

1. 22/V katalikų klebonas kunigas Daniliauskas sukviestą visų įstaigų viršininkus į Lietuvių Klubą, kur perskaitė veikiančią Klaipėdos Krašte įstatymą, kad bažnyčių naudai kiekvienas privalo atiduoti tam tikrą nuošimtį iš pajamų. Tą nuošimtį klebonas turi teisę išreikalauti, atsisakius kam nors mokėti per policiją. Tik toks pilietis, kuris pareikštų teismui, kad jis atsiskiria nuo bažnyčios, paliuosuojamas nuo mokesčio nuo pareiškimo dienos. Apie tai teismas sustato protokolą. Visi sutiko, kad mokesnis nėra didelis ir kad kiekvienas jį sumokės. Prie tos progos išsikalbėjome katalikų bažnyčios reikalais. Kunigas skundėsi, kad jo padėtis labai sunki, nes jis dabar turi 3-jų rūšių katalikus: kalbančius vokiškai, kalbančius lietuviškai iš D[idžiosios] Lietuvos ir kalbančius lietuviškai klaipėdiečių tarpe. Nei vienas iš jų nenori nusileisti, kiekvienas reikalauja pamokslo savo kalboje. Jeigu kunigas stengsis kalbėti D[idžiosios] Lietuvos kalba, tai nepatenkinti vietiniai ir atbulai. Darbo klebonui vis prisideda ir nors dabar jis turi 3 vikarus tų neužtenka. Nekurie iš viršininkų nurodė jam į tai, kad būtų geistina pakviesti vieną vikarą lietuvi, nes dabartiniai visi trys vikarai nekalba lietuviškai. Kun. Daniliauskas to bijo, nes tuomet kunigai gali pasidalinti į lietuvių ir vokiečių. Aš nurodžiau, kad kaip tik toks kunigas galėtų jam padėti sujungti tarp savęs visus katalikus, o taipogi pamokintų lietuvių kalbos ir čionykščius kunigus. Kun. Daniliauskas gi manė, kad šį klausimą galima išrišti kitokiu būdu: gauti iš Lietuvos kunigą akademiką, kuris būtų pakviestas lietuvių gim-

nazijos kaip kapelionas ir drauge galėtų dėstyti, pav., lotynų kalbą ir padėti bažnyčioje. Apart to susirinkusieji nutarė įsteigti prie bažnyčios Katalikių Moterų Draugiją, kuri rūpintųsi biednuomene iš D[idžiosios] Lietuvos, nes dabar pas kleboną ateina daug žmonių prašyti pašalpos. Aš prašiau, kad tokia draugija susiliėtų su veikiančia prie bažnyčios vokiečių katalikių moterų draugija, turint omenyje, kad mūsų moterys globotų ir vietinę biednuomenę ir per tą viens kitą geriau pažintų. Kol kas galutinai mano pasiūlymas neišrištas. Nutarta 26/V 5 val. sukviesti klebonijon žmonas viršinin-
kų ir šiaip žymesnių lietuvių katalikų steigimui tos Draugijos.

2. 23/V apsilankė Prekybos Rūmų Pirmininkas Kraus pasitarti apie priėmimą olentų eskadros, kuris aplankys Klaipėdą birželio mėnesyje. Po to pasikalbėjome apie padėtį krašte. Jam nesuprantama kam buvo reikalinga „Eltai“ pranešti, kad Klaipėdos firmos skolingos 7.000.000 anglų firmoms. Po šio klausimo, jeigu kas priimta, prašys užsienyje paskolos, jos niekur negaus, nes ten prisibijos duoti į nedidelį kraštą jau turint 7.000.000 skolos. Tokių skolų gi nėra – faktinai skolų yra tik 19½ tūkstančių svarų sterlingų, t. y. skola nesudaro ir milijono litų (Naftal – 10.000, Viešvilė – 7.000 ir Koliz Šilutėje – 2.500). Toliau jis nurodo, kad Klaipėda tokio meto neturėjusi kad pabai-
goje gegužio būtų virš 1000 bedarbių. Klaipėdos miestas jau išėikvojęs 1.400.000,- lit. savo lėšų bedarbių užlaikymui, neskaitant pašalpos iš Valdžios. Ką toliau daryti, negalima sau įsivaizdinti. Geriau einasi manufaktūros ir geležies pirkliams. Taipogi Klaipėda niekuomet nėra turėjusi tokių didelių turgų, bet nuo paskutinio kenčia klaipėdiečiai ūkininkai, nes jie negali konkuruoti su ūki-
ninkais ir D[idžiosios] Lietuvos, kurie siūlo produktų daugiau ir pigiau.
3. 1 val. 23/V atėjo pas mane delegacija iš 10 darbininkų ir padavė peticiją iš 6 punktų:
 - 1) Priversti fabrikų savininkus neliuosuoti toliau darbininkus;
 - 2) Padidinti apmokėjimą miesto darbininkams, kurie pasiūsti darbuosna į kaimus, nes jų šeimy-
nos yra mieste ir jie turi daugiau išlaidų.
 - 3) Pristatyti darban visus bedarbius, ne tik vien vedusius.
 - 4) Įvesti 8 val. darbo diena bedarbiams, kurie yra mieste prie darbo pristatyti.
 - 5) Pristatyti prie darbų fabrikuose tik per darbo įstaigą (Biržą) ir
 - 6) Duoti vienkartinę pašalpą bedarbiams, kurie ilgiau 3-jų savaitių nedirbo: vedusiam 60 litų,
nevedusiam 40 litų.

Iš pastatytų reikalavimų matyti, kad neapsiėjo be komunistų, kurie sugebėjo gauti įtaką tarpe be-
darbių. Matyti padėtis rimtėja, jeigu drauge su komunistais eina atstovais darbininkų Kortelės.
27/V Direktorija kviečia posėdį Miesto Valdyboje apsvartymui pateiktos peticijos.
4. Pastaromis dienomis, Valst[ybinės] policijos III Komisariato rajone sulaukė 49 litr. konjako ir
1 irklinį laivelį.

Gegužės mėn. 26 d. (Nr. 8640/sl. 258)

1. Iš Kauno kalėjimo pučistai pasveikino raštu Gindenburgą su išrinkimu prezidentu, kur vadino save paklusniais Vokietijos pavaldiniais. Iškarpa iš laikraščio „Königsberger Allg. Zeit.“ siunčiu Teisin-
gumo Ministeriui. Laikraštis nurodo, kad kap. Döringo žmona priima aukų pučistams pinigais ir daiktais.
2. Vokiečių Konsulate kasdieną optuoja Vokietijos pilietybę apie 25-30 darbininkų, bet nepatėmyta iki šiol,
kad jie važiuotų Vokietijon. Vokiečių Konsulatas tuo yra susirūpinęs ir iššaukė pas save Kortelės pirminin-
ką, Seewaldą. Apie ką jie yra kalbėję žinių neturiu.
3. Valstybinės policijos darbuotė.
Pastaromis dienomis konfiskuota: likerio 253 litr., spirito 44 ltr., vienas arklys su vežimu ir daug

cigarečių bei cigarų.

Gegužės mėn. 27 d. (Nr. 8728/sl. 262)

1. 25/V vakare pirmą kartą viešai koncertavo Konservatorijos sinfonijos orkestras iš 60 suvirš žmonių. Jų tarpe ir čechai mokytojai. Dirigavo Šimkus. Gana didelė Šaulių salė vos įtalpino visus atsilankusius. Buvo labai daug vokiečių. Pasisekimas didžiausias ir didelis lietuvių laimėjimas.
2. Šią dieną užsibaigia Dabužinsko paroda, kuri turėjo didelį pasisekimą ir laikraščiai visų srovių labai prielankiai apie ją rašė.
3. 25/V Stiklorius su Raševičiu turėjo partijos susirinkimus Priekulėje ir Šilutėje, kurie įeis į rinkimus ekonominiais obalsiais. Prisidėjo keletas vokiečių dvarininkų ir pirklių. Šią dieną susirinkimas Katyčiuose (Pagėgių apskr.). Įsirašo į ekonominę sąjungą daug vokiečių bei suvokietėjusių lietuvių. Yra įstojusių ir kulturbundo narių. Iš nekurių buvo girdėti užmetimų: „kam gi reikia tokios sąjungos, jeigu tie patys reikalavimai yra Kulturbundo programoje“. Į tai Stiklorius aiškina, kad Kulturbundo siekiai skiriasi nuo ekonominio, nes jie reikalauja paminklų atstatymo, kas mūsų Kraštui litų nepriduos. Mes gi žiūrime tiktai kaip pagerinti savo ekonominę būvį. Su tuo daugumas sutinka. Kita lietuvių partija eis grynai tautiniais obalsiais. Išvadą daryti peranksti, nes, kolkas, vokiečiai, kaip Kulturbundas nepasirodo viešumon rinkimų agitacijoje, bet visgi Stikloriaus pasisekimas, kuris šiaip ar taip daugeliui vokiečių yra baidyklė kaipo lietuvis, parodo, kad Krašte nėra tokio griežto nusistatymo prieš dabartinę padėtį.
4. Vakar prasidėjo kvotimai valdininkams patikrinimui kalbų žinojimo.
5. 26/V pas mane apsilankė drauge su Anglų Konsulu buvusio Anglų parlamento narys A. Baldwin Raper, kuris dabar atstovauja firmą „C. Peto Bennett“. Jis atvyko informacijos tikslais, norėdamas tarpininkauti išgavimui Lietuvai didesnės paskolos. Aš jam patariau kreiptis tuo reikalu pas p. Finansų Ministerį. Kadangi jis šią dieną turi orlaiviu grįžti į Londoną, kur jis skubiai atšauktas, todėl aš jam patariau kreiptis į p. Galvanauską. Raper išsitarė, kad jis neseniai parūpino Suomijai paskolą sumoje 50.000.000 dolerių.
6. Klaipėdoje tarp gyvulių užpirkėjų pasklydo gandas, kad greitu laiku Vokietija uždarys savo rubežių gyvliams gyvuliams įgabenti.

Birželio mėn. 6 d. (Nr. 9480/sl. 297)

1. Skaldymai jėgų.
Laukininkas Laseris, nenorėdamas prigulėti nei prie vienos iš esančių ūkininkų organizacijų, įsteigė Klaipėdos Krašto Ūkininkų sąjungą. 26/V Šilutėje įvyko tos partijos generalinis susirinkimas, kuriame dalyvavo apie 150 žmonių. Laike susirinkimo Laseris kritikavo banko veikimą (nežinia Emisijos ar Laukininkų Susivienijimo), kad tas bankas įvedė politiką, pav., atsisakė kredituoti ūkininkus, dalyvavusius Vyžių politiniame incidente. Kitas kalbėtojas nurodė, kad jie nenori eiti su Lietuvių Ūkininkų Sąjunga, nes tai yra krikščionių bloko partija, reiškia – katalikiška. Toliau nieko ypatingo nebuvo.
2. Rinkimams besiantinant.
Vokiečių organas „Lietuviška Zeitunga“ visai buvo nusmukusi ir nustojusi skaitytojų, o „Keleivis“ augo ir perviršijo beveik 8 kart Zeitungos skaitytojų skaičių. „Keleivis“ kainavo po 1 litą mėnesiui „Liet[uviška] Zeit[unga]“ – 2 litu. Nuo 1 birželio „Liet[uviška] Zeit[unga]“ sumažino prenumeratos kainą iki 80 ct. į mėnesį. Dėlto „Keleivis“ turėjo sumažinti iki 70 ct. Kadangi už 70 centų laikraštį leisti negalima, tai aišku, kad „Liet[uviška] Zeit[unga]“ gavo iš kur tai subsidijos, ypač kad ji šim-

tais ekzempliorių siuntinėja ir dalina veltui.

3. P. Naruševičius 4/VI sušaukė Lietuvių Klube kelis (apie 12) lietuvių veikėjus pasitarti rinkimų reikalais, o ant 6/VI į Klubą jo kviečiami įvairūs veikėjai dėl pasikalbėjimo su būk tai turinčiais atvykti iš Kauno pozicijos Seimo atstovais. Dienotvarkė:

- 1) Nustatymas Valdžios politikos Kl[aipėdos] Krašte,
- 2) rinkimų klausimas,
- 3) Kontaktas Klaipėdos su Kaunu ir
- 4) bendri pasikalbėjimai.

Nieko prieš tai nebūtų galima turėti, ypač 6/VI (kaip matyti iš dienotvarkės – iškeliami svarbūs klausimai), bet visgi keista, kad apie tai nei žodžiu neužsiminė Gubernatoriui.

4. Lietuvių gyvenimas Liepojuje.

Grįžusieji iš Liepojaus iškilmių lietuviai pasakoja apie apmirimą tenai lietuvių kolonijos. Ekzistuojanti ten lietuvių 6 klasių progimnazija, pirmiau turėjusi 400 mokinių, dabar teturi tik 180. Iš jų 6-je klasėse tik 4 mokiniai. Kaip paaiškina mokytojai – lenkai. Savo mokyklose šelpia mokinius, duoda mi jiems tai drabužius, tai remiant kitokiu būdu. Iš tos priežasties daugelis perėjo į lenkų mokyklas, o nekurie į latvių, nes lietuvių progimnazija turi butą kur tai toli už miesto, nepatogioje vietoje. Man atrodo, būtų neprošalį pareikalauti iš Konsulo nušviesti lietuvių kolonijų padėtį įvairiose vietose. Gal tas yra daroma?

Birželio mėn. 8 d. (Nr. 9539/sl. 307)

1. 5/VI iš Berlyno automobiliu buvo atvykęs Amerikos Atstovybės karo atašė majoras H. Mc. Lenu ir Konsulas p. A. W. Kliefeth informacijos tikslais. Jiedu buvo nuvykę ir Palangon. Iš vokiečių šaltinių jie buvo painformuoti, kad lietuvių Klaipėdos krašte tėra tik 5%, ką patvirtins būsimieji rinkimai. Apsilankę pas mane, jie įdomavosi apie žemės reformą – ar įmanoma ją praplėsti ir Klaipėdos Krašte ir šiaip įvairiais klausimais.
- 6/VI rytą jie išvyko atgal.
2. Sušauktas ant 6/VI inž. Naruševičiaus pasikalbėjimas Lietuvių Klube liko be pasekmių, nes buvo atvykęs tik Seimo narys Kregždė. Laukiamas atstovas Šmulštys, iš vakaro telefonu pranešė, jog pribūti negali.
3. 6/VI stovinti Klaipėdoje IV batarėja šventė savo batarėjos šventę.
4. Gubernatoriaus Valdybos darbuotė už š/m. gegužės mėn.
Gubernatorius priėmė 262 asmenis; pirmininkavo 3 posėdžiuose apsigyvenimo leidimų Komisijos; 4 posėdžiuose Centro Valdžios Įstaigų Viršininkų Kolegijos; 1 suvienytam Krašto Direktorijos, Lietuvių pirklių ir Prekybos Rūmų atstovų posėdyje; per mėnesį buvo dukart tarnybos reikalais Kaune; padarė automobiliu po Kraštą 1256 klmtr.

Kanceliarija.

Gaunamųjų raštų – 6783 Nr. Nr.

Išeinamųjų raštų – 8970 Nr. Nr.

Svetimšalių Skyrius.

Suteikta apsigyvenimo leidimų – 97

Nesuteikta apsigyvenimo leidimų – 14

Užbaigta bylų (išteikėjusių už Lietuvos piliečių, mirusių) – 4

Pratęsta apsigyvenimo leidimų – 303

Išvykusių iš Krašto laisvu noru – 88

Pasų Skyrius.

Išduota ir pratęsta užsienio pasų – 1233

Išduota vizų – 2041

Išduota sienai pereiti leidimų – 2

Valstybės Policija.

Konfiskuota: spirito – 11.540 litr.

Anodijos – 316 litr.

Sekto, vyno, konjako, likerų – 341 but.

Pinigais – 14.970 lit. 50 ct.

Tinklų po 50 mt. ilgio – 12 št.

Motorinių katerių – 2 št.

Laivelių būrinų – 4 št.

Laivelių irklinių – 3 št.

Arklių – 3 št.

Vežimų – 2 št.

Pakinktų – 3 kompl.

Cigarų – 2613 št.

Ir daug kitos smulkios kontrabandos.

Išduota Šilutės ir Pagėgių apskrit. vizų – 418

Išduota sienai pereiti leidimų – 6665

Sulaikyta už slapta sienos peržengimą – 32 asmens.

Keleivių judėjimas per pasienio stotis.

Įvažiavo Lietuvon: a) Lietuvos piliečių – 1174

b) svetimšalių – 1224

Išvažiavo iš Lietuvos a) Lietuvos pil[iečių] – 1978

b) svetimšalių – 1169

Pervaziavo per Lietuvą tranzitu svetimšalių – 348.

Birželio mėn. 9 d. (Nr. 9559/sl. 317)

1. Vokiečių veikimas.

Sulig pranešimu politinės policijos ir kitų žinių, pabaigoje šio mėnesio, o vėliausiai /VII, darbininkai ruošiasi prie generalinio streiko. Kaipo priežastis bus išstatyta neaprupinimas bedarbių. Sunku pasakyti: dėl supuolimo, ar bendrą planą vykdant, burmistras pareiškęs Direktorijos Pirmininkui, kad miestas daugiau nebegali bedarbių laikyti. Lėšos jo išsemtos ir 1 liepos jis turi paleisti iš viešųjų darbų visus vyriškius paliekant tik apie 30 mergų, turinčių vaikus. Toliau. Patėmytas nuolatinis sekimas Gubernatoriaus ir Gubernatūros, kuris tęsiasi jau apie 2 savaitis. Kontrsekimas yra labai apsunkintas, nes dabartinė Gubernatūra randasi turgavietėje, kur nuolat yra susikimšę sustojusių daug žmonių. Perspėtas apie sekimą pol[itinės] policijos skyrius tikrina ir patvirtino, kad sekimas yra – nežinia tik ar iš vokiečių ar komunistų pusės, nes ir komunistai pastaruoju laiku ėmė smarkiau veikti.

2. Rinkimų agitacija.

Po Kraštą platinamos eilės – pamfletas ant kiekvieno asmens Kulburbundo veikėjo. Kaip sužinojau, jos sustatytos Jankaus. Atspausdinti tūlos bendrovės Klaipėdoje. Tokiais nevykusios formos šmeiž-

tais galima tik atstumti rinkimus nuo lietuvių. Knygutė pridama.

3. Valstybinės Policijos darbuotė.
Pastaromis dienomis sulaikyta: spirito 210 litr., anodijos – 50 litr.

Birželio mėn. 17 d. (Nr. 9996/sl. 330)

1. Gegužės 27 d. savo dienyne § 6 aš nurodžiau, kad Klaipėdoje pasklido gandai apie greitą uždarymą Vokietijos sienos įgabenimui gyvų gyvulių. Dabar tos žinios pasitvirtino ir Gumbinės Regierungsprezident'as (Gubernatorius) ištikrųjų sieną dalinai uždarė. Tas atsiliepė tik į smulkia prekybą parubežyje ir Panemunėje. Uždarymas įvyko delei Tilžės mėsininkų nusiskundimo, kad jiems sudaroma didelė konkurencija.

2. Rinkimai.

Rinkimų agitacija gyvai eina. Kraus, Konrad ir Gubba išsigandę lietuvių rinkimams ruošti Komiteto, sušaukė visus vokiečių veikėjus ir nurodė, kad jiems grėsia rimtas pavojus iš lietuvių, kurie nepasitenkina vien lietuviais, bet sudaro ekonominį bloką su vokiečiais. Tas blokas turi pasisekimą pas žmones. Todėl jam reikia su juo kovoti ir abelnai sudaryti bendrą frontą – pirklių, ūkininkų, valdininkų ir darbininkų. Nutarta išstatyti trys sąrašus: 1) Social-demokratų; 2) ūkininkų ir 3) pirklių, valdininkų laisvų profesijų ir šiaip biurgerų sąrašą.

Nors social-demokratai šiek tiek ir užpuola vokiečius nacionalistus, bet visgi eina su jais išvien.

Dviem dienom praslinkus buvo susirinkimas lietuvių-vokiečių bloko sušauktas Freutelā kmo ir Stikloriaus, kur atėjo Kraus bei Konradas, kad suardyti susirinkimą. Tas jiems šiek tiek pavyko, bet visgi bloko Komitetas yra išrinktas ir atsiranda daug vokiečių, kurie Konradui ir Krausui nepritaria. Lietuvių Komitetas per visą Kraštą per savo veikėjus laiko susirinkimus, kurie randa pritarimo bet, kol kas, dar negalima pasakyti, kaip daug bus vienminčių.

10/VI Priekulėje ūkininkas Klinkaitis sušaukė susirinkimą išstatymui kandidatų į Apskritis Seimelį. Dalyvavo ir Seimo narys Radys. Susirinkiman atvyko apie 150 žmonių ir tęsėsi 1½ valandos. Radys kalbėjo: Nekurie žmonės jį apkaltino, kad jis veikia prieš Valstybę ir vyriausybę. Šito nėra. Demokratinėje šalyje galima kalbėti apie tai, kas yra gerai ir kas blogai. Lietuva reikalauja kredito, tuo tarpu dabartinė kunigų partija negali čia padėti. Toliau jis kalbėjo apie ruošiamą apsaugos įstatymą. Toks įstatymas būtų nedemokratingas ir duotų Vidaus Reikalų Ministeriui per daug teisių. Lietuvos Respublika susideda iš daugelio tautybių ir kaimyninių valstybių ir vyriausybė turėtų kreipti dėmesį į pageidavimus atskirų tautybių, o ne pabloginti santykius su jomis. Todėl – šalin su kunigais! Kalbėtojas, pereidamas prie rinkimų į Seimelį ir Seimą pataria rinkti ramius ir demokratiškai nusistačiusius žmones. Tuomet klerikalų partija neišloš ir čia nieko nepadės propaganda per bažnyčią. Toliau jis ėmė kalbėti apie aukštus mokesčius Lietuvai, kur neseniai jie sukelti iki 20 litų nuo asmens, bet Vyriausybė tuos mokesčius netiksliai suvartoja. Kunigas Vailokaitis gauna iki 5.000.000 kredito, kad statyti fabrikus. Laukininkystė gi negauna nieko. Kunigų užlaikymas kainuoja 3.000.000. Apart to išmetama didelės sumos palaikymui katalikiškų sąjungų. Kitos sąjungos negauna nieko. Kariuomenė kainuoja 40.000.000. Kadangi Lietuva su savo dideliais kaimynais karo vesti negali, tai čia galima būtų 30.000.000 sutaupyti. Žemės išdalinimas irgi netikslus. Iš Romos diktuojama, o kunigai su visuomi sutinka. Kada Vatikanas atidavė Vilnių Varšuvai – kunigai neprotestavo. Jo Radžio partija darbuojasi už tokią Lietuvą, kur bus tokia pat tvarka, kaip Amerikoje. Dabartiniu metu Lietuva eina gerai tik 20-30 asmenims.

Į klausimą vieno susirinkimo dalyvių, kam reikalingi šauliai Radys atsiliepė: „Jų uždavinys Vilnių išvaduoti. Kištis į administraciją jie neprivalo. Kitaip jie būtų kunigų bernais“. Iš vietos sušuko: „bet

jie prieš policiją“ – „Tas neatitinka tikrybei. Lietuvoje yra 25.000 šaulių ir aš pats priguli prie sąjungos. Iš vieno atsitikimo negalima daryti išvadų apie visą sąjungą.“

Po to susirinkimas išsiskirstė.

Nors šį kartą Radys kalbėjo šiek tiek atsargiai, bet vistiek, tokios kalbos yra lietuviškumui kenksmingos. Priemonių jį suvaldyti Klaipėdos Krašte nėra. Traukti teisman tai yra sudaryti progą dar plačiau apskelbti jo kalbą.

3. Mano Kanceliarija persikėlė į Liepų gatvė 3 Nr., į nuosavą Gubernatūros namą.

Birželio mėn. 18 d. (Nr. 10047/sl. 341)

1. 9 dieną šio mėnesio aš rašiau apie ruošiamą darbininkų streiką. Dabartiniu metu, dėl prisidėjimo social.-demokratų darbininkų prie nacionalistinio bloko rinkimams tarp darbininkų organizacijų kilo didelis nesusipratimas, todėl ir užmiršta apie ruošimąsi prie streiko.
2. 15 telefonisčių Klaipėdos telefonų stoties pasiliuosavo iš tarnybos ir pereina tarnauti į Karaliaučių.

Birželio mėn. 29 d. (Nr. 10824/sl. 358)

1. Sutikta ir išlydėta olandų eskadra. Taip pat sutikti ir britų laivai. Viskas dėl jų priėmimo tvarkoje – smulkmenos laikraščiuose. Taipogi buvo atvykusios latvių valdininkų ekskursija iš 109 žmonių. Laikė jų priėmimo nekurie savivaldybių baldininkai ėmė kalbėti apie valdininkus memelländerius, bet latvių valdininkas Volsonas tuojaus kalboje atsakė: „Mes, latviai, atvykom į svečius pas Lietuvos valdininkus“. 27/VI ir 28/VI viešėjo 28 latviai kongreso dalyviai.
2. Vokiečių dainos diena.
Vokiečiai ruošia jau apie du mėnesius dainų dieną, kuri supuolė su anglų eskadros buvimu, ir įvyksta 28/VI. Miestas jau 27 [dieną] pradėjo puoštis.
3. Sąryšy su eskadrų atsilankymu bedarbiai, o greičiau komunistai, norėjo pasinaudoti – parodyti svečiams, kad ne viskas taip eina gerai, kaip atrodo išoriniai ir traukti per gatves su demonstracija. Nekurie norėjo demonstruoti ir prieš laivus. 26/VI 9 val. ryt. jie pradėjo rinktis gimnastikos salėje ir susirinko apie 300 žmonių. Policijai buvo duotos instrukcijos. Pasirodžiusi policija įvarė jiems šiek tiek baimės ir jie, kiek pamitingavus uždarytoje salėje, išsiskirstė. Pora komunistų vadų apleido Klaipėdos Kraštą. Taip pat ir vokiečių nacionalistų vadų kaip pav. miesto bibliotekorius Dr. Kemp išvyko Vokietijon.
4. Turiu ryšius su vienu redaktorium Londono laikraščio „Times“, todėl ponų Ministerių prašyčiau, straipsnių, kuriuos galėčiau patalpinti šitame įtekingame laikraštyje.

Liepos mėn. 13 d. (Nr. 11599/sl. 371)

1. Vėl paminklai.
Pastoris Redmeris parašė p. Borchertui, patardamas atstatyti paminklus. Patogiausiu tam momentu jis skaito 18 dieną Spalio [mėnesio].
18/X 1813 m. Prūsų kariuomenė, kurioje dalyvavo ir lietuvių savanoriai (lietuviais vadovavo generalas Jorks) po Leipcigū laimėjo mūšį su francūzais. Kaip tik prie Borusijos paminklo, tarpu pasižymėjusių yra ir stovyla gen. Jorko. Todėl šios dienos paminėjimui pastoris Redmeris mano geriausiai būtų pritaikinti atidarymą naujai atstatytų paminklų.

Žinoma, Borchertas nemano į tą pasiūlymą kreipti domės.

2. Vokietijos Generalinis Konsulas buvo pas mane su didele pretenzija, kodėl Dresleriui neduodama leidimo paimti ukvedį iš Rytprūsių. Tokią savo pretenziją jis motyvuoja, kad lietuviai gauna liuosai vizas Vokietijon. Tarp ko kito jisai pareiškė, kad tokiu būdu lietuviai daro Kraštui žalos, nes taip aukštai stovį ūkiai negali būti pavedami vietiniams ūkvedžiams, kurie nėra ganėtinai išsilavinę.
3. Uosto darbininkai.
Tarp uosto darbininkų vis stengiasi veikti komunistai. Šiomis dienomis, matant porą garlaivių daugiau negu visuomet, jie pastatė reikalavimus padidinti atlyginimą. Kad ir be to uosto darbininkų atlyginimas yra ganėtinai ir tokie reikalavimai kenkia uostui, tai pilnai suprato ir darbininko kortelė ir reikalavimui nepritarė. Dalis darbininkų, apie 80 žmonių, atsisakė garlaivius iškrauti. Buvo pareikalauti darbininkai iš Kretingos, kuriems streikuojantieji pasiūlė apmokėti kelionę ir atlyginimą, jeigu tik tie darban nestos ir privertė tuos grįžti atgal. Ant rytojaus vėl buvo pasiūsti darbininkai iš Kretingos ir Gargždų, o iškrovimo vieta apsupta Valstybine Policija, ir laivas tapo iškrautas.
4. Neseniai iš pašto pasiliuosavo virš desėtko vokytkų telefonisčių ir išvažiavo Vokietijon, iš kur rašo, labai girdamos tarnavimo sąlygas Vokietijoje. Tuo tarpu pas mane yra slaptos žinios, kad Gen[eralinis] Konsulas nuvyko Berlynan su pasiskundimu, kad prie tokios politikos atskirų žinybų vokiečiai greit neturės nei vieno vokiečio valdininko Klaipėdos krašte ir todėl prašė duoti parėdymą visoms Ministerijoms, kad nepriiminėtų nei vieno valdininko iš Klaipėdos Krašto, kad tokiu būdu priverstų juos palikti Krašte. Verčiau jiems čia duoti subsidijų iš Vokietijos. Visai kitos politikos laikose Vokietija Klaipėdos Krašte dėl įvairių specialistų, kuriems, ar tai iš Verftės Lindenau ar kitur, mielai pritaria jų norams optuoti Vokietijos pilietybę, kad tokiu būdu Vokietija nusikrato konkuruojančių firmų ir padidina skaičius bedarbių, paprastų darbininkų Klaipėdos Krašte.
5. Rinkimai į savivaldybes.
10/š/m. įvyko rinkimai į apskričių seimelius. Rinkimuose dalyvavo apie 50 %. Didelė dauguma gavo vokiečių nacionalistų sąrašais ir soc.-dem[okratai]. Vokiečiai, suprasdami, kad apskričiuose dauguma lietuviška, statė savo sąrašuose lietuvių Kulturbundo orientacijos o patys arba paskutinėse eilėse, arba žymiausius asmenis rezervavo į Krašto Seimelio rinkimus.

Klaipėdos apskr[itis]

Kulturbundininkų frontas gavo – 3367 balsų,

Socialistai – 1757,

Lietuviai tautininkai – 992,

Mažieji laukininkai – 210,

Nepartiniai – 135.

Šilutės apskr[itis]

Vokiečiai nacionalistai – 1802 balsai,

2-tra grupė (kulturbundininkai, pasivadinę „Ūkininkų sąjunga“) – 2291,

Socialistai – 1148,

Lietuviai tautininkai – 466,

Mažieji laukininkai – 350,

Susiskaldę – 458.

Pagėgių apskr[itis]

Mažieji laukininkai (Lekšas) – 239,

Mažieji laukininkai (Jankus) – 139,

Lietuviai tautininkai viso – 575,

Vokiečiai kulturbundininkai – 5161,

Socialistai – 2158,

Susiskaldę – 405.

Liepos mėn. 14 d. (Nr. 11610/sl. 381)

1. Galutini rinkimų rezultatai.

Klaipėdos apskr[itis]. Išrinkta 20 atstovų.

Vokiečių blokas:

- 1) Martynas Kilius
- 2) Von Šulcė
- 3) Frizas Rezas, žvejis
- 4) Adomas Vanags
- 5) Mikelis Šernus
- 6) Eduardas Keiluweit
- 7) Otto Lorenc
- 8) Kristups Vyte
- 9) Martynas Šernus
- 10) Genrichas Gailius
- 11) Maks Krause

Social-demokratai:

- 1) Adolfas Pleinys
- 2) Georgės Skvirblys
- 3) Mikelis Jankauskas
- 4) Jonas Veiss
- 5) Ferdinandas Mikkell

Maž[ųjų] laukininkų:

- 1) Martynas Puods

Lietuviai tautininkai:

- 1) Jakubas Bruožaitis
- 2) Jonas Pavils
- 3) Jakubas Koralius

Šilutės apskr[itis]. Išrinktas 21 atstovas.

Vokiečių blokas:

- 1) Jonas Traušys
- 2) Gustavas Stulert
- 3) Frizas Hofmanas
- 4) Francas Gaidys
- 5) Frizas Blazinsky
- 6) Karl Pensky
- 7) Dovydas Toliušis
- 8) Kristupas Grušienas
- 9) Michel Šernus
- 10) Georg Vaškys
- 11) Eric Jasaitis
- 12) August Balčius
- 13) Vilius Pareigys

14) Gustavas Haase

Soc.-demokratai:

- 1) Augustas Kislaitis
- 2) Bruno Volkmer
- 3) Martynas Meikys
- 4) Heinrichas Pašernius

Mažieji laukininkai:

- 1) Martynas Kibalka
- 2) Dovydas Lukaitis

Lietuviai tautininkai:

- 1) Jurgis Streikys

Pagėgių apskr[itis]. Išrinktas 21 atstovas.

Vokiečių blokas:

- 1) Johanas Kravolcki
- 2) Kristop Bendiks
- 3) Arno Šulc
- 4) Emil Miler
- 5) Genrich Gebenus
- 6) Emil Šenk
- 7) Kristup Joniškys
- 8) Leo Sinhuber
- 9) Franc Habedank
- Au10) gust Preikšaitis
- 11) Konrad v. Dressler
- 12) Friedrich Heidemann
- 13) Georg Grigolaitis

Soc.-demokratai:

- 1) August Joeres
- 2) Karlas Laurin
- 3) Karlas Gardeike
- 4) Genrich Švederski
- 5) Johan Henigsen

Lietuviai tautininkai:

- 1) Jonas Naujoks
- 2) Kristupas Lekšas
- 3) Martynas Jankus

Bendros išvados.

Rinkimais nepatenkinti nei vokiečiai, nei lietuviai. Iš vienos pusės, vokiečiai turėjo pripažinti tarp savęs, kad lietuvių yra dauguma Krašte, todėl statant kandidatus nuo vokiečių bloko daugiau pastatyta lietuvių (dauguma iš jų skaito save lietuviais). Statyti tokie lietuviai, kurie nepasireiškė tautiniame judėjime, bet, anaip tol, pareiškė simpatijas vokiečiams. Tik tarpe soc.-demokratų yra daugiau vokiečių darbininkų-ateivių.

Visai netikėtai išpuolė rinkimai lietuviams – tautininkams. Tuo tarpu kaip Klaipėdos apskrity vokiečiai visai rimtai jų laimėjimo prisibijojo ir, kaip Dampfbootas vadina „Die bisherige Hochburg des Grosslitauer“,

šie netikėtai gavo tik 3 vietas Šilutėje, kur iki šiol turėjo tik 1 – gavo dabar 2 vieti ir Pagėgiuose, kur nebuvė nei vieno lietuvių – gavo tris vietas. Reikia pasakyti, kad rinkimuose dalyvavo: miesteliuose 45–50 % rinkikų, kaimuose tikrai 18–20 %. Tokiu būdu Šilutės apskrityje, pav., – bendrai, balsuojančių buvo 35–40 %, Pagėgių apskrityje buvo žymiausias nuošimčių balsuojančių. Ten iš 19000 rinkikų, dalyvavo 9.899, tas parodo, kad Krašte reikia skaitytis su laukininkais. Po ilgų lytingų dienų rinkimų diena kaip tik išpuolė giedra – saulėta ir, nežinodami koks bus oras ryto, laukininkai grėbė ir vežė šieną ir rinkimuose beveik nedalyvavo. Iš kitos gi pusės lietuviai neturi rimtesnių vadų. Vienas, antras, šiek-tiek išsilavinęs, užima valdininko vietą ir tuo prapuola kaip visuomenės veikėjas, nes negali viešai užsiimti agitacija; kiti gi neturi įtekės.

Liepos mėn. 16 d. (Nr. 11699/sl. 392)

1. Gubernatoriaus Valdybos darbuotė už birželio mėnesį.

Gubernatorius priėmė per mėnesį 195 asmenis; pirmininkavo 4 posėdžiuose apsigyvenimo leidymo Komisijos; 4 posėdžiuose Centro valdžios įstaigų viršininkų Kolegijos; per mėnesį buvo du kartus Kaune tarnybos reikalais; padarė po Kraštą automobiliu 1144 klm.

Kanceliarija

Gaunamųjų raštų – 9085

Išeinamųjų raštų – 10863

Svetimšalių Skyrius

Suteikta apsigyvenimo leidimų – 127

Nesuteikta apsigyvenimo leidimų – 105

Užbaigtų bylų (suteikta optavusiems Lietuvos pilietybės, mirusių, ištekėjusių už Lietuvos piliečių ir t.t. – 29

Pratęsta apsigyvenimo leidimų – 423

Išvykusių savo noru – 16

Pasų Skyrius

Išduota ir pratęsta užsienio pasų – 1074

Išduota vizų – 1960

Išduota sienai pereiti leidimų – 41

Valstybinė Policija

Konfiskuota spirito – 3277½ ltr.

Konfiskuota anodijos – 140 ltr.

Konfiskuota laivų – 4 št.

Konfiskuota arklių su vežimu – 1 št.

Išduota Šilutės ir Pagėgiuose apskričiuose vizų – 607

Išduota Šilutės ir Pagėgių sienai pereiti leidimų – 7.787

Keleivių judėjimas per pasienio stotis

Įvažiavo Lietuvon:

a) Lietuvos piliečių – 1.078

b) svetimšalių – 1.628

Išvažiavo iš Lietuvos:

a) Lietuvos piliečių – 1.468

b) Svetimšalių – 1.588

Pervaziavo per Lietuvą tranzitu – 248

Rugpjūčio mėn. 10 d. (Nr. 13189/sl.414)

1. Gubernatoriaus Valdybos darbuotė už liepos m. š. m..
Gubernatorius per mėnesį priėmė 236 asmenis; pirmininkavo: 4 posėdžiuose apsigyvenimo komisijos, 4 posėdžiuose Centro Valdžios įstaigų viršininkų kolegijos. 2 posėdž[iuose] susitarimo komisijos dėl statistikos; per mėnesį buvo 2 kart Kaune tarnybos reikalais; padarė automobiliu po Kraštą 1236 klm.

Kanceliarija:

Gaunamų raštų – 11.426, Išeinamųjų raštų – 12.571

Svetimšalių skyrius.

Suteikta apsigyvenimo leidimų – 105,

Atmesta apsigyvenimo prašymų – 8,

Užbaigtų bylų (suteikta optavusiems Lietuvos pilietybė, mirusių ir t.t.) – 12,

Svetimšalių, išvykusių savo noru – 96,

Pratęsta apsigyvenimo leidimų – 357.

Pasų Skyrius.

Išduota ir pratęsta užsienio pasų – 1121,

Išduota vizų – 2059,

Išduota sienai pereiti leidimų – 3.

Valstybinė policija.

Konfiskuota: spirito – 3877 litr.

Anodijos – 568 litr.

Laivų irklinių – 2 št.

Laivų burinių – 2 št.

Likerio, konjako – 16 litr.

Arklių su vežimais – št.

Išduota Šilutės ir Pagėgių apskrčiuose ir Nidos pereiname punkte vizų – 660

Išduota Šilutės ir Pagėgių apskrčiuose ir Nidos pereiname punkte sienai pereiti leidimų – 9432.

2. „Lietuvoje“ 155 Nr. yra straipsnis p. Čiurlionienės, kur aprašomas koncertas mokinių p. Juozevskaitės.

Noriu pridėti politinę reikšmę koncerto. Jis netik be galo maloniai nustebino meno mėgėjus, bet reikia pabrėžti, kad visi mokiniai pirmiau nė vieno žodžio nemokėjo lietuviškai, matyt, noriai dainavo lietuviškai. Pilna salė klausytojų vokiečių, žydų giminiečių mokinių bei pažįstamų klausėsi to koncerto ir ateity mokiniai ir jų giminės bus dėkingi lietuviams už suteikimą mokslo. Todėl jeigu Kaune ir galima turėti profesorius svetimtaučius Klaipėdoje reikia dėti visas pastangas turėti profesorių lietuvių. Panelė Juozevskaitė, turi daug simpatijų ir autoriteto tarp visų klaipėdiečių ir gaila būtų jeigu ji apleistų Klaipėdą.

Kritikuojančių gastrolėrių Klaipėdoje yra daug, net norinčių čia apsigyventi ir savo pečiais prisidėti prie sunkaus, darbo suvokietėjusiam krašte, neatsiranda.

Rugpjūčio mėn. 13 d. Nr. 13341/sl.425)

1. Rinkimų laikas.

Lietuvių organizacijų atstovai susirinkę 12/VIII išsitarė, kad rinkimų į Seimelį laikas būtų patogiausias tarp 1 ir 8 lapkričio. Prieš 1-mą nepatogu, nes būna, kad dar neužbaigti ūkio darbai. Po 8-tos darbininkai samdomi sekamiems darbo metams ir 10–11 prasideda kraustymasi iš vienos į kitą vietą. Tokiu būdu sąrašai gali neatitikti.

Neskelbtina

2. Dvarą Klemenhof (191 ha, 5 klm nuo Klaipėdos) 11/VIII įgijo nuosavybėn danų piliečiai KRISTENSEN, PETERSEN ir ANDERSEN, kur jie mano statyti margarino fabriką bei vesti pavyzdinę ūkį, kur ir mūsų studentai vasaros metu galėtų pasipraktikuoti.
3. Politinė policija pristatė man kvotą apie Rusnės vandens rajono viršininką inž. VINDELBANDTĄ, kurioje jis kaltinamas tarnybiniuose prasižengimuose bei politiškame nelojaliame nusistatyme. Sulig pol[itinės] policijos žinių, VINDELBANDTAS, sužinojęs apie kvotos vedimą, savo pinigus išnešė iš Klaipėdos bankų ir pervadė į Vokietiją. Apie tai smulkiau pranešta manim Ponui Susisiekimo Ministeriui.

Neskelbtina

4. Rimtai susirgo Martynas Jankus.

Rugpjūčio mėn. 15 d. (Nr. 13466/sl.437)

1. Darbininkų tarpe.

Remiantis su Direktorijos skelbiamu pragyvenimo minimumu, darbininkai pareikalavo priedo, kurį darbdavėjų sąjunga atsisakė duoti. Klausimas perėjo į trečiųjų teismą, kuris nusprendė, kad darbininkai turi teisę reikalauti 5 % priedo. Darbininkų atstovai, nežiūrint sprendimo, reikalavo mažiausiai 10 % priedo. Po to Darbininkų Kortelė (Centr[inis] Biuras) pasiuntė į fabrikas nubalsavimui: kaip nuspręs dauguma darbininkų, – ar streikuoti, neatsisakant savo reikalavimų, ar pasitenkinti 5 %. Didesnės fabrikos išsitarė už streiką. Darbdavėjai vengdami tokių aštrių priemonių sutiko dar kartą derėtis ir pasiūlė 7 %. Centr[inis] Biuras po to atsisakė skelbti streiką, bet nekurie darbininkai su juo nesutinka. Nežiūrint į tą, manoma, kad pasiūlymas darbdavėjų sąjungos bus priimtas.

2. Antras Vokietijos Konsulas D-ras Freund gale šio mėnesio pervedamas Kaunan Vokietijos atstovybės vieton patarėjo Seilero, kuris gauna kitą paskirimą ir apleidžia Lietuvą.

Rugpjūčio mėn. 22 d. (Nr. 13946/sl.452)1. Rinkimų kampanija.

Lietuvių tarpe ruošimasis prie rinkimų neina sklandžiai, nėra vienybės, nėra rimtos bendros vadovybės. Sutvertas tam tikslui rinkimo komitetas, kurio tikslu būtų vadovauti atskiromis grupėmis, skatinimas jų prie darbo; nurodymas trūkumų – neturi ganėtinio autoriteto. Laukininkai nepasitiki miestėlais; miestėlainai trukias vokiečius sudarymui bendro bloko ir sutvėrė taip vadinamą autonomijos sąjungą, į kurią nieks iš žymesnių vokiečių neina; užkulisiniai pareiškia norą bendrai dirbti, bet viešai nieks nenori išstatyti, savo kandidatūros. Prie tokių aplinkybių daug bus nustota. Vokiečių frontas, kol kas, viešai nerodo veikimo, išskyrus šiek-tiek spaudą puolančią lietuvių pastangas sutverti autonomi-

jos sąjungą.

2. Klaipėdos apskrities naujasis seimelis jau susirinko. Senieji apskrities seimeliai savo veikyme buvo apolitiški, užsiėmė grinais apskričių ūkiškais reikalais – dar nevisai kraštas buvo įtrauktas į politinę kovą. Iš pirmutinio posėdžio reikia išnešti išpūdį, kad jau prasidės politikavimas, nes įėjo keli social.-dem[okratai], kurių pirmiau nebuvo. Jų veikymas iššauks irgi aktyvumą iš ūkininkų pusės.
3. Streikas.
Visi darbdaviai sutiko pridėti darbininkams apie 10 % algos, tik dėžių fabrikas pasiūlė darbininkams ne daugiau 6 % priedo. Todėl darbininkai tos įmonės, skaičiuje 250 žmonių, 20/VIII sustreikavo. Jie gauna pašalpas iš darbininkų organizacijos, ir reikia manyti, kad savininkai turės nusileisti.
4. Skaičius bedarbių, apart tų darbininkų, kurie pristatyti Direktoirijos ir magistrato prie viešųjų darbų, sulig darbo biržos davinių 236 vyrai ir 18 moterų.

Rugpjūčio mėn. 31 d. (Nr. 14196/sl. 462)

1. Naujieji apskrities seimeliai, sulig tvarkos turėjo perrinkti visus viršaičius. Beveik visi viršaičiai buvo išrinkti tie patys, bet Pagėgių ir Šilutės apskričiai užbalotiravo 3 viršaičius lietuvių, o jų vieton išrinko vokiečius. Po pasitarimo su manim Direktoirijos Pirmininkas, motyvuojant tuom, kad viršaitis privalo žinoti abi kalbi, netvirtins 8 viršaičių.

Neskelbtina

2. Žydai iš Lietuvos parodė daugiau aktyvumo už lietuvių. Jie įsigijo keliatą įmonių Klaipėdos Krašto iš vokiečių rankų, tarp ko kito ir didelė chemiškai-farmaceutiška firma „Totenhofer“ už 7.000 dolerių. Sulig vietinių žinovų sumokėtoji suma neišneša nei ½ tikros vertybės.

Neskelbtina

3. Darbo federacija netikėtina susilaukė Klaipėdos Krašte didelio pasisekimo. Ypač paskutiniomis dienomis prisideda prie jos daug narių ir atidaroma naujų skyrių. Daug pastūmėjo buvimas Krašto seimo atstovo Kasakaičio, kuris pirmas iš buvusių čia Seimo atstovų sugebėjo rimtai prieiti prie žmonių.
4. „Memeler Dampfboot“ paskelbė balansą už 1924 metus. Po amortizacijos nurašymo 58.619,00. Gauta grino pelno 38.387 litai. Dividendo išmokėta 8 %.

Rugsėjo mėn. 5 d. (Nr. 14458/sl.489)

1. Žinios iš Krašto ekonominio gyvenimo.
 - a) Danai, pirkusieji dvarą Klemenhof, sutvėrė bendrovę statymui tame dvare margarino fabriko. Pabaigoje šio mėnesio jie mano parsigabenti iš Danijos medžiagas.
 - b) Dėžių fabrikas Klaipėdoje, kur iškilo streikas, daugiau nebedirbs. Oficialiai konkursas dar nepaskelbtas, bet dalykai netoli to. Priežastis – per plačiai sumanė veikti. Pastatymas fabriko kainavo 20.000 svarų sterlingų ir buvo numatyta ant 50.000 kiek met. medžio, bet to nebuvo ir dešimtos dalies, nes darbininkai liko be darbo. Pirmoji hipoteka sumoje 5.000 svarų sterlingų turėjo anglų firma Pears and Sohn, antrąją – Emeris. Daugiausiai nukentės vokiečių koncernas „Rikford“, kuris neturėjo jokios hipotekos.
 - c) Jahno dvaras Lipken 226 ha perėjo nuosavybėn miško pirklio Eilbergo. Pastarasis turi Klaipėdoje lėptiūvę ir neseniai įsigijo gražų namą. Dvaro įgyjimas įvyko mainais – ant namų Eilbergo Karaliaučiuje. Iš to kad Jahnas parduoda ir savo namą mieste, matyti, kad jis kraustosi Vokie-

tijon. Keliatą Lietuvos piliečių įgyjo infliacijos laikais Berlyne ir Karaliaučiuje namus. Dabar jiems būtų patogiausias momentas iškeisti tą nuosavybę į dvarus arba namus Klaipėdos Krašte. Norinčių mainytis čia ra.

- d) Žinomas Kulturbundo veikėjas irgi norėtų išvažiuoti į Vokietiją, bet su tokiais yra sunku, nes jie turi dideles nuosavybes, kurioms rasti pirkėją labai sunku. Už savo dvarą visai arti Klaipėdos „Adliges Rittergut Goetzhofen“ – 1252 margus su visu inventoriu prašo 100.000 dolerių. Jo visi gyvuliai geriausi Klaipėdos Krašte.
- e) Stabilizavusi valiutą Vokietija, nuo karo laiko netaisiusi kelių pradeda taisyti visur plentus ir šiam tikslui Klaipėdos Krašte užpildo daug akmenų, kurie laivais ir gelžkelio gabenami Vokietijon.

Rugsėjo mėn. 18 d. (Nr. 00988/sl.512)

1. Rinkimai.

- a) Juristai dideliai abejoja dėl paskelbimo termino 19 spalio ir dėl šito galima laukti protesto, nes tarp paskelbimo ir rinkimų dienos, jeigu tos dienos neskaityti, lieka tik 38 dienos.
- b) Lietuvių organizacijos su paskelbimu rinkimų dienos, lig gimnazistas prieš eksaminą, išsigando ir lig nežino, ką daryti. Komiteto pirmininkas Stiklorius turi begalo daug įvairių kitų pareigų ir biznių; Komiteto reikalų vedėjas susirgo; iš Kauno studentai, atostogoms pasibaigus, išvažiavo mokintis ir tokiu būdu, dirbti nėra kam. Vakar pasimačiau su Ūkininkų Sąjungos vadais. Daviau šiokių tokių nurodymų. Užvakar – tai pat su Darbo Federacija. Šią dieną kalbėjau su Stikloriu. Stengiuosi visus išjudinti iš stabo stovio. Rytoj tuo pat tikslu važiuoju Pagėgių apskritin.
- 2. Valdininkų tarpe. Valstybinių įstaigų valdininkų sąjunga galutinai atsiskiria nuo Sąjungos valdininkų autonominių įstaigų. Paskutinioji daugumoje nori prisidėti rinkimuose prie Kulturbundininkų fronto ir kvietė su savim ir valst[ybinių] įstaigų valdininkų sąjungą. Pirmininkas, Birontas, pasipriešino ir galutinai nutraukė ryšius su autonominė sąjunga. Apie savo nutarimą paskelbė laikraščiuose.
- 3. Kleistrupas, visuomet kalbėjęs apie pasitraukimą, staiga išrašė savo baldus, kurie šiandieną atėjo. Iš to matyti, kad jis mano likti.
- 4. Darbo Federacija, sulig jų žodžių, jau turi Krašte 32 skyrius su 1½ tūkstančių narių.